

Лезги

Жуван Ватан,
ватанэгълияр хуъх!

газет

1920-йисалай акъатзава

N 12 (10657) хемис 19-март, 2015-йис WWW.LEZGIGAZET.RU**Мубаракрай!**

Россиядин МИД-дин Махачкъалада авай Векилханадин пресс-къулугъди хабар гайвал, и мукъвара Россиядин Президент В.В.Путинан Указдалди Эритрея государства Чрезвычайный ва Полномочный посолвиле тайнарнавай чи ватанэгъли Азим ЯРАГЬМЕДОВАЗ Россиядин Президентдин 2015-йисан 8-мартдин 115-нумрадин Указдалди "Ватандин вишлакийхлуулера" II дережадин ордендин медаль ганва. Россиядин Президентдин Указда къейднавайвал, Азим Ярагьмездоваз и награда "Россиядин Федерациядин къе-цепатан политикадин рехъ къилиз акъудуник еке пай кутунаш ви газа гъакысагъви-лелди зегьмет чуగунай" ганвойди я.

Чна Азим Алаудиновича Ватандин чехи награда мубаракзава!

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 10 манат

Крым, чун къу далудихъ гала!**Хийир ЭМИРОВ**

16-18-марти Крымда, Севастополда ва Россиядин Федерациядин вири региона, шегъерра Крымдин полуостров Россиядин Федерациядин къуруулушдик эхкечи хъувуна са яис тамам хууниз талукъарнавай митингар, собранияр, концертар къиле фена. Гъа гъисабдай яз Дагъустан Республика-дани.

Дагъларин улькведин меркезда, Стлал Сулейманан памятницин вилик квай чехи майдандал. Накъ, 18-марти нянихъ профсоюзин организацийн Дагъустандин региональный союзди, Вириоссиядин "Россиядин дидеяр" общественный гъерекатдин Дагъустан Республикадин региональный отделениди, Вириоссиядин "Афгъанистандин ветеранрин Россиядин союз" общественный организацийн Дагъустандин организацияди санал тешкилнавай зурба митинг къиле фена. Ана Махачкъала шегъердин газа къадардин карханайрин, идараирин, вири вуз-рин, политический партийрин, общественный, ветеранрин, жегылприн, динрин организацийн векилри иштиракна. Россиядин, Дагъустандин, Крымдин пайдахар, рангарин шарар цава къуъзваза. "Крым, чун къу далудихъ гала!", "Крымни Россия - гъамиша санал!", "Чи ватан сад я" ва ватанпересвиилин маса гафар къиенвай плакатрихъ, лозунгрихъ галаз къвати хъянвай къван махлукъатди рей-садвал къалурзана ва ара-ара митингдал ра-хазвай инсанрин гафарилай гъульниуз урра-дин ванер чкъизва. Митингда РД-дин Гъуку-

Шиклар ягыйди - Г. ИСАЕВА

матдин Председателдин Сад лагъай замес-
титель Анатолий КЪАРИБОВА иштиракна.
Къвати хъянвай махачкъалавийрин вилик
рхай Дагъустандин профсоюзин организа-
цийн союздин председатель Абдулла МЕ-
ГЪАМЕДОВА, Вириоссиядин "Афгъанистан-
дин ветеранрин Россиядин Союз" обществен-
ный организацийн Дагъустандин организа-
циядин руководитель Мегъамед ХАДУЛАЕ-
ВА, РФ-дин халкъдин артист Айгум АЙГУ-
МОВА, Къизлярдин казакрин обществодин
председатель Виктор БЫСТРОВА, Олим-
пиаддин чемпион, боксер Гъайдарбег ГъАЙ-
ДАРБЕГОВА са яис идалай вилик Украина-
да къиле фейи къизгъин вакъияр, фашистри

сиясат пайдах хъиз цавуз хажнавай "май-
данвийриз", бендоровчирис Крымдин хал-
къар гъихътин баладик кутаз къланзайтла
рикел хана.

Къилди къачуртла, А. Мегъамедова лагъа-
на: "Са яис идалай вилик, 2014-йисан 18-
марти дин Москвада Россиядин Федерациядин
Президент Владимир Путин Крымдин по-
луостров, вири халкъдин референдумдин не-
тижайриз килигна, Россиядин Федерациядик
экечуунин договордал къул чуగунай. И месэ-
ладин гъакындей рападайла ада крымвий-
рин ва севастополвийрин жуъртлувал,
виклекъвал къейднай. И ерияр чаз улькведин
ва халкъарин садвал, тупламишвал хуън па-
тал гъамиша гerek къведайдини лагъанай.
Къе чаз акъазва, гъам улькведал ва гъам ви-
лигъилик квай гъакимрал Америкади ва
Рагъакидай патан ульквейри гъихътин гъу-
жумар ийизвата. Чун садзамай, санал ала-
май къван гагъда, Ватандиз вафалувал къа-
лурзамай къван гагъда садавайни чал тлем

гъиз жедач. Вахтунин четинвилер чна утк-
вемвилди алудда".

Эхъ, далудихъ гъалдарзавайбур галай, гу-
жуналди Киева гъукум гъиле къур Яценюказ,
Турчиноваз ва маса хайнриз Крым ва Чулав
гъульни Америкадин гъиле тваз къланзава.
Россиядин Федерациядин Президент Путина ви-
ликамаз къабулай серенжемар себеб яз и мур-
дар планар къилиз акъатнаш ва Крымдин халкъ
вичин хушналди Россиядин Федерациядик
эхкечи хъувуна. Къе и кардал чи чехи улькве-
дин гъар са агъалиди шадвалзана.

Рахунрилай гъульниуз Дагъустандин
искусстводин устадри, "эстрададин гъетери"
чехи концерт гана.

Тебрик

За вири дагъустанвириз Яран сувар риклини сидкъидай мубаракзава! Яран суварин адетри алай аямдин обществодин руьгъдин уъмуърда важибу чу къазва. Гатфар атун лишланамишзайвай, ахлакъдин жигъетдай миҳы ва цийи хъхуунин эрзиманар тести-къарзавай, дегъ девиррилай агакъ-
навай и сувари хейлин халкъар сад-садав агуудава, инсанриз ис-
ляяг яратмишунрин гележегдихъ умудлувал гузва.

Чна алай вахтундани къениви-
лин, стхавилин дуствилин, чи ала-
тай несилир руьгъериз гъуремет
авунин, чпин къимет агъуз ават
тийидай ивирап пақдаказ хуън ла-
зим я.

Заз вири дагъустанвирихъ
мягъкем сагъламвал ва гъиле
къазвай къени вири краа агалкъу-
нар хуън къланзава.

Дагъустан Республикадин
Кыил Р.АБДУЛАТИПОВ

Тебрик**ГЪУРМЕТЛУ ВАТАНЭГЪЛИЯР!**

Яран сувариз чна яран ялав-
рилай цай кутада, къуд патаз зуър-
нейрин ван чукурда. Яран паяр
гвай ханумрив мадни дамах, наз
жеда. Яран суваралди чна бу-
байрилай къвезвай хъсан адетар
- хайди чил кълан хъун, адаz къул-
лугъун, гъакысагъ зегьметдалди
берекатар артухарун, дуствал
мягъкемарун - жегъил несилирив
агакъарзава. Сагърай лезги халкъ
икъван хъсан адетар паквиледи
хъзвай.

Заз за захъ галаз Дагъустан
Республикадин Халкъдин Собран-
идин депутатриз лезги халкъ-
дикъ, вири дагъустанвирихъ чи
республика къвачел ахъалдару-
нин, ам авадан ва мублагъ авунин
рекье агалкъунар хъана къланзава.
Сувар мубаракрай, гъуреметлу-
бур!

Сейфулагъ ИСАКЬОВ,
РД-дин Халкъдин Собранидин
Председателдин заместитель

ЯШАЙШ

Хуър сепдин хуркуай хвена къанда. Чаз аку-
вал, атай юлдашрини и къвалихдиз фикир гана,
дегишилвил таъхана авайвал амукъайтла, ракъун
рехъни сепдин хура гъатунин къурхулувал ава.
Чи фикирдалди, и месэладал федеральный орга-
нарни жел авуртла хъсан я.

▶ 9

ЛИТЕРАТУРАДИН ИЙС

Алатай гъафтедин хемис юкъуз Къасум-
хъур Россиидин халкъарин адетдин культу-
радин Централдин дараматда Сулейман-Сталь-
ский районда Литературадин ийс официаль-
нидаказ ачухаруниз талукъарнавай мярекат
къиле фена.

▶ 15

Къилин редактордин гаф

Дяведин ни къвездва

“Украина - анжак украйнивириз. Украин члал пахух, Бандерадиз икрама, “хкадар тийирди москаль я”лаг”. Ингье, ихтигин истемишнар ийизва уруссрай Украина республикадин кълевайбуру. Сад-вада, мумкин я, абуруз гардан кир авунни, амма 20 миллиондилай гаф урусри диде Ватан, дидед члал маса гудайдах зун садранни инанмиш жедач.

Ихтигин юхъзувал къабул тавувиляй Украина да башламиш хънанай. Евросоюзи, Америкади вилер мична абурун терефни хвенай ва исятдани хузвана. Америкади гила ачухдиз Украина женгинин яракъралди, аскерар вердишардай пешекарралди таъминарни ийизва.

Инал зац Ватандин Чехи дяве башлаши хъайи вяде рикел хизи кланзана. А члавузи Гитлеран Германиядин тереф гъя Европадин саки вири улквейри хвенай. Абурун жергеда Словакия, Италия, Испания, Венгрия, Румыния, Финляндия, Хорватия хънанай.

Виридалайни вилик, Германиядин тереф хвена, СССР-диз Словакияди дяве ма-лумарнай. Фронтдин ракъурай 2 дивизия Украина да, Кавказда Яру Армиядихъ галаз женгерик экечнай. 1941-йисан июлдилай 1944-йисан сентябрдади дяведиз фейи 36 агъзур касдикай саки 3 агъзур телефон хънанай, 27 агъзурдилай гзафбур чи армияди есирада къвнай.

1941-йисуз Муссолиниди Италиядай сифте 3 дивизиядикай ибарат 60 агъзур касдай экспедициядин корпус дяведиз ракъурнай. Ахпа абурун къадар 11 дивизиядикай агакъарнай. (374 агъзур касдив). Абуруй 94 агъзур итальянни женгера телефон хънанай, 23 агъзур касдай есирада гътна къенай.

1941-1943-йисара Испанияди дяведиз ракъурай 50 агъзур касдикай 5 агъзур телефон, 8 агъзурдилай хирер-къацлар хънанай. Асул гъисабдай абуру Ленинград, Новгород патал къиле фейи женгера иштиракнай.

Гитлераз виридалайни вафалу союзник Венгрия хънанай. Ам женгерик 1941-йисан 27-июндиз, яни дяве башламиш хъайи 5 икъялай, экечнай ва ада 1945-йисан 12-апрелдади женгер давамарни авунай. Советринни Германиядин фронтра “Карпатски дестедик” кваз 205 агъзур мадъяр женгери экечнай. Ахпа абурун къадар мадни 150 агъзур касдин артухар хъувунай. Женгера телефон хъайбурун къадар 300 агъзурдилай агакъарнай.

Румынияди анжак са атлюяр 220 агъзур кас, 400 самолет ва 126 танк фронтдин ракъурнай. Молдавия, Украина, Крым, Кубань, Одесса, Сталинград патал къиле фейи женгера 350 агъзур румыни телефон хънанай. 1944-йисуз Румыния Гитлераз акси коалициядик эхкечи хъувурла, фашистрихъ галаз къиле фейи женгерани 170 агъзур касдай телефон хъканай.

Финляндияди СССР-дихъ галаз женгерик экечун патал 560 агъзур касдиз эвер ганай. Яни улкведа авай яшдив агакънавай итимирин 80 процентдиз. Гитлеран союзникрин арада и армия виридалайни хъсандиз гъазурнавайди, яракъламишнавайди, мягъкемди тир. Гъавиял 1941-йисан 25-июндилай 1944-йисан июлдилай абуруй Яру Армиядин Чехи къуватар Карапелияда, Ленинградин патарив ленг ийизни алакъарнай. Женгера 55 агъзур фин телефон хънанай. 1944-йисан сентябрдиз Финляндияди, ислаягъвилан икъялар кутъун хъвунай, женгер агъвазарнай.

Са гъвчи Хорватиядайни Гитлеран къмекдиз 369-нумрадин гужлу полк, моторизованный бригада ва истребительный эскадрилья, санлай къачурла тахминан 20 агъзур кас, рекъе тунай. Абуруй Сталинград патал къиле фейи женгера телефон хъайбурунни есирада юттайбурун къадар 10 агъзурдилай агакъарнай.

Ибурулай гъейри, Гитлеран Германиядин патал алас женгерик 50 агъзур голландви, 30 агъзур казак, 25 агъзур латыш, 23 агъзур фланандви, 22 агъзур украинви, 20 агъзур боснийви, 15 агъзур эстонви, 11 агъзур датчанин, 10 агъзур уруси белорус, 7 агъзур норвегви, 7 агъзур француз, 5 агъзур албанви, 4 агъзур швед экечнай. Зун гъеле генерал Власован 16 агъзур касдикай ибарат РОА-дин 1-дивизиядикай ражавач.

1945-йисан сифте къилера Германиядин яракълу къуватра 9,4 миллион касди къуллугъзавай. Ибурукай 5,4 миллион кас кардик квай яракълу къуватрин жергейра авай. Идалайни гъейри, СС-дин яракълу къуватра зур миллиондив агакъна маса улквейрин гражданрикайни милли дивизияр, къушунрин маса дестеяр тешкилнавай. Анра авай: Юкъван Азиядин гражданар - 70 агъзур, азербайжанвир - 40 агъзур, Кеферпатаан Кавказвир - 30 агъзур, гургияр - 25 агъзур, татарар - 22 агъзур, эрменияр - 20 агъзур.

Эхъ, Ватандин Чехи дяведин женгера Яру Армия Гитлеран геллегърилай гъейри, 1 миллиондилай гаф адан тереф хвейи-бурни къирмиш авуниз мажбур хънанай.

Инсаният XXI асирда яшамиш жезвятани, атомдин, ядерный яракъри дульяя таммивелди терг авун мумкин тирди аннамишаватлани, Америкади, Евросоюзи Украина дин футфа гунал эхир эцигзавач. Акси яз, Россиядин Федерациядик жуъребажуъре санкцияр малумарунни давамарзава. Аквазвязвал, мад абуру саналди Россиядин Федерациядик жаҳъзуздаказ акси экечнава. Нивай инанмишавай ийиз жеда гила абурукай чаз дустар жедавилихъ? Гъя Украина да къиле фейи дяведани бендеровчийрин патал алас женгера жуъребажуъре улквейрин, жуъреба-жуъре миллетрин тимил гражданри иштиракнайни?

Хаталу царцел атанва Донбассда, Новороссияда гъялна кланзай месэлэяр. Крым Украина яз амач. Донбассни, Новороссияни. Херсонский, Николаевский, Одесский областами та Преднестровье-див агакъна яшамиш жезвайбур украинвир въя, урусар я. Идани Украина да яшамиш жезвай уруси бендеровчийрин гардан кир тийидайди мад са сеферда тести-къяр хъийизва. Абуру Россииядин Федерации чин патал алайдин аннамишава. Гузай къван къумекрими къил вине къаз тунва. Россиядин Федерации яшамиш жезвай 100 миллиондилай гаф уруси бендеровчийрин чинин ватанэгълийрал гуж гъалиб, Бендерадиз икрам ийиз тун тийидинчи изва.

Исятда Евросоюздикни халис кичи акатнава. Вучиз лагъайтла, Украина да, Америкадин къумекдади, дяве мад башламиш хъайтла, Европадиз катдайбурун вилек пад садавайн къаз хъжедач. Идалайни гъейри, Украина да чехрин, венгеррин гъял тавунвай месэлэярни ама. Абуруни вучдатлани чизвач. Бендеровчийрин чин къильиз цийи къилелай къалур хъувунва. Мумкин я, абуру мад чувудар тукъяз башламиш хъувун. Вольнда полякар тукъяй, гила мадни и кардив эхгечи хъувун мумкин тирди полякри чинин аннамишава. Ингье ихтигин гъялар арадал атанвайвиял Евросоюздин ийир-тийир хънавай хъиз ақвазва. Чидач ман гъакъи-къатдани гъакъи ятла.

Киевда Порошенко, Яценюк Америкадин къумекдади яракъламиш жезва. Россиядин Федерациидик сергъят тирвал дарин дагъбар эгъульни алахънава. Америкади, яргъай килигиз, юмиша хъиз, халкъар сад-садал гъалдари, вичин кар ақвазва. Европани тамамвилелди адан яракълу къуватрин гъазчилик ква. Гила Украина дин вичин яракълу къуватар эцигунади, Россиядин Федерациидик сергъятриз мукъва жез кланзана. Яни дергес къванцел расалмиш хънава. Им дявединни къвезва лагъай члал тушни?

Крымдиз - суварик

17-марцдиз Дагъустан Республикадин официальный делегациядик членар Крым Республикадин Къил Сергей Аксенова галаз гуруьшиш хъана.

Рикел хин, РД-дин Къил патай векилвилер ганвай Алибет Алиевакай, РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин советник Израил Кебедовакай, политический, общественный ва диндин деятель Мегъамед Мегъамедовакай. Дагъустандин муфтийдин къумеки Мегъамед Мегъамедовакай ибарат Дагъустандин делегация Крымдиз анаг Россиядик күхтурдалай инихъ са яис тамам хъунин суварин мянрекратра иштиракун патал фена.

Алибет Алиева стха Республикадин руководителдив Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатиповав патай тебрикдин чими келимаяр агакъарна, гъакни савкътар, гъя жергедай яз халкъдин сеняткар-вилерин шейэр, Расул Гамзатоваз бахшнавай фильм авай диск ва Махачъкаладиз талкуъарнавай, хъсандиз безетмишнавай ктаб вугана.

Сергей Аксенова тебрикар развилилди къабулна ва вичин нубатдай яз Рамазан Абдулатиповав тебрикдин келимаяр агакъарун талабна ва Крымдиз атун теклифна. Ада вич Дагъустанда хъайи легъззейр гаф хушвилелди рикел хана, вичиз Дагъустандин накъварал мадни къве-дай ниятар авайди къейнда.

Сергей Аксенова Россиядин регионрин арада сад лагъайди яз Крымдиз къумекдин стхавилин гъиль яргъи авунай Да-

гъустандин руководстводиз ва Дагъустандин вири халкъдиз сагърай лагъана. Къилди къачуртла, ада дагъустанвийри Крымда мискинар эцигунин ва авайбур гуңгуна хутунин карда иштирак авурди, гуманитарный парар агакъарайди, “Махачъкала-Симферополь” автопробег тешкилайди къейнда.

“Дуст къеве гъттайла чир жедайди я. Чун патал четин йикъара вири россиявийри тереф хуны чи руть хажна. Чаз ахътин къумекдин патахъай еке игтияж авай”, - къейнда Крым Республикадин Къили.

Вичин патай яз А. Алиева алава хъуврвал, шад декъиъярнан дустар санал жезвайди я. Ада хабар гайвал, Кавказдин халкъарин адетри истемишавайвал, Крымдиз делегация атунхъ галаз сад хъиз, детдорма авай аялар патал 35 тонн мергъяматливилин парарни гъанва. “А парарик экологиядик жигъетдай михъи, чи Республикадин территорииа битмишнавай ва я гъасилнавай товарар акатзава. Чна аялриз вуч герек ятла, вуч менфятул ятла, гъам хъягъун патал чалишишвална”, - къейнда А. Алиева.

Сергей Аксенова малумарайвал, парар аялриз шадвилин гъалара агакъарда. Ада ихтин жумартвал авунай дагъустанвийриз мад сеферда сагърай лагъана. Крым Республикадин Къили Дагъустандинни Крымдин арада алакъаяр вилик тухунин, мягъкемарунин жигъетдай Израил Кебедова тухуззвай къвалахдиз виниз тир къимет гана.

Руль хажзава

Дагъви ШЕРИФ

И мукъвара Махачъкала шегъердин “Пери Инновации” тъвар алай бизнес-инкубаторда бажарагъдин къугъунрай шегъердин къенкъивечивал патал 3-акъажунар къиле фена. И журедин акъажунрин тешкилатчиар акулни бажарагъ вилек тухунин “Идальго” клуб, РД-дин зегъметдин ва яшайишдин жигъетдай вилек тухунин министерство, Махачъкала шегъердин администрация, Махачъкаладин спортдин, туризмдин ва жегъилрин крарин рекъяй Комитет тир.

Акъажунар бажарагълу, пай ганвай аялар винел акъудунин, Республикадин кадрайрин резерв арадал гъунин, жегъилрик руль кутунин, чехи жезвай несилдин бажарагъ ва чирвилер хажунин мурадалди тухана.

“Идальго” клуб “Трезвая Россия”, WorldSkills Russia федеральный проектар, Россиядин студентрин отрядар хъиз “Агалкъунрин формуладик” (“Формула Успеха”) акатзава. Рикел хин, жегъилар кар-кеспидик кутунин “Успех” центради арадал гъанвай “Агалкъунрин формула” Дагъустан Республикадин кар алай проектик акатзава.

- Вири и проектар умъурдиз къучурмишуни вини дережадин пешекарар тир жегъилри дагъустанвийрин десте арадал гъида. Акуллу, бажарагълу гъар са жегъил кас агалкъунар авайди жеда. Им чна къе жегъилриз теклифзавай “Формула успеха” я, - лагъана “Успехдин” директор Заур Омарова.

Акъажунрикай рахайтла, жегъилри чини чирвилер ва бажарагъ лагъар журемекъары къалурна ва гъар садалай гүгъуниз пуд гъалиби тайнарна. “Идальго” резъбер Руслан Рузанова къейдайвал, вири иштиракчийри лагъандиз гъазурвал акунав.

“Формула Эйнштейна” тъвар алай жегъилрин дестеди гъалибвал къазанмишна, “S-кварки” ва “Мохен-тохен” дестеяр къиметлу пишкешриз лайихлу хана.

Дагъустандин Хатасувилин Советдин заседание

Менфяглудаказ къалахин

Дагъустан Республикадин Кыил Рамазан Абдулатипова Дагъустандин Хатасувилин Советдин заседание къиле тухвана. Анал исполнительный властдин ва чадин самоуправленидин органри международный ва къецепатан экономический къалах къайдадик кутавай законодательстводал амал авунин месэлэйр веревирдна. Заседанидин къалахда Дагъустан Республикадин Халкындин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова, РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдусамад Гъамирова, министерствоинни-ведомствийрин викилри иштиракна.

Вичин рахунра Рамазан Абдулатипова веревирдзай месэла гзаф важиблуди тирди къайдна. Ада малумарайлал, чи Республика къецепатан политика вилик тухунин дережа агъузди я. И рекъяя талукъ тир ведомствийри тухувай къалах бес къадардинди туш. Дагъустандин руководителди рикъел хайвал, международный ва къецепатан экономический къалах къайдадик кутавай законодательстводал амал авунилай Республикадин экономикадин мумкинвилер ва инвестицияр желб авунин жигъетдай арадал къевзвай гъалар хейлин дережада аслу я.

Адан гафаралди, къерхедин хейлин кувватри Каспий гъульүн няметра вил тунва. Транзитдин маршрутар кардик квай рекье географиядин жигъетдай надир чка къазваз хъуни, угловодородрин хаммади таёбиатдин маса ресурсри - вири ида Каспий гъульэй чинин серъятар авай вад улькведин арада чурукъар арадал гъун чиз менфяглудаказ тирлап жураба-жууре къуватрин фикир желбаза. Чурукърин рекъелди абуруз ина чинин хусуси месэлэйр гъялиз къланзана.

- Каспийдин патарив виш миллионралди агъалияр яшамиш жезва. Каспий гъульүн къане углеводородрин ресурсрин еке запасар ава, осетрдин жинсинин 90 процентдин агакъана балуъарни и гъулье ава. Чна гъакъи-къатда и девелопментийри менфяглудаказ. Чна къевдай ийсуз "Каспийдин патарив гвай государствийри санал къалахун" лишандик кваз Каспийдин форум къиле тухуниз гъазурвал акун гerek я. Цинин гатуз и форумдиз гъазурвал акунин барадай Каспийдин патарив гвай ульквейрин экспертирин совещание къиле тухвана къанда. И ульквейрихъ, къил-

ди къачуртла, Азербайжандихъ, Къазахстандихъ галаз тухувай къалах активламишун важиблу я. Къецепатан экономический къалахди Республикадин хазинадиз къазанжи-яр гъун гerek я. Дагъустанда балугъчиилин хел - и кардал машгъул карханаяр ва я тахъайтла, балугъчиилин колхозар гънгъуна хутадай вахт алуъанва, - къайдна Рамазан Абдулатипова.

Ада Республикадин руководстводал, министррин кабинетдал Каспийдин патарив гвай государствийри финифар тешкилун ташумришина. Адан гафаралди, икм мутман-вилс финикай Россиядин идеяяр, адан къецепатан политикадин принципар пропаганда авун паталы менфяглудаказ къачуна къанда.

Къецепатан крарин министерстводин къалахдикай лугъудай чавуз РД-дин Кыили къайд авурвал, и министерство къецепатан политикадин ва экономикадин рекъяя алакъяр пайгардик кутавай къурулуш я. МИД-дин викилри, малумарна Рамазан Абдулатипова, министерствоинхъ ва ведомстворихъ галаз къалах тухун ва абурун къалах алакъалу авун важиблу я.

Ахпа совещанидал Россиядин МИД-дин Махачъяллада авай векил Багъавудин Алиева доклад авуна. Ада къайд авурвал, Дагъустандин географиядин жигъетдай, гъакъни региона къазвай чка фикирда къуртла, къецепатан экономический алакъайрин барадай Республика вилик физвайди ақвазвач.

- Дагъустандин Кыил Рамазан Абдула-

тикова къайд авурвал, Европада ульквейрин гъукуматри анжак политический везифа-яр къилиз акъудавайди я. Амай месэлэйр - экономический, культурадин, миллитетрин арада авай алакъайриз талукъ, гъакъни государствийрин чинин арада алакъяр хуннис талукъ месэлэйр регионрин дережада, виляятирин ва шеъеррин дережада бажармишавайди я. Чаз и кар бес жезвач, - лагъана МИД-дин викилди.

Ада мадни къайд авурвал, алай вахтунда дуньядада муракаб гъалар арадал атанвай ва Рагъакъидат патан ульквейри Россиядиз акси яз санкцияр ишлемишда лугъуз гъарай-вургъай къарагъарнавай чавуз 2009-ийисуз тестикъарай МИД-дин къалахдин концепциядин важиблувал иллаки хаж жезва. Адан гафаралди, и жигъетдай Россиядин МИД-ди санкцийрихъ галаз алакъалу яз чаз жезвай зиянар арадай акъудунин карда Федерациидин субъектри аквадай хътин къумек гүник, государствовдин субъектрин къуватар желб авуник умуд кутазва.

МИД-дин везифайрикай раҳадай чавуз Багъавудин Алиева гъавурда турвал, а везифа-яр культурадин, экономикадин, милли политикадин рекъяй федеральный законодательствони региондин политика сад-садавай къакъат тавун таъминарунай ибарат я. МИД-дин викилди санал къалахиз гъазур тирди къалурна, Дагъустандин Хатасувилин Советди ва Гъукуматди вичин теклифриз гъамиша къуват гузвайди къайдна.

Республикадин Кыилив агакъарда

МАГЬМЕДОВА

Къурагъ райондин администрациядин актовый залда нубатдин заседание хъана. Ана РД-дин Халкындин Собранидин Председательдин заместитель Сейфулагъ ИСАКЬОВА райондин администрациядин работники, хуърерин администрацийрин къилери, организацийн, идараирин, майишатрин руководителри иштиракна. Заседание "Къурагъ район" муниципальный тешкилэтдин администрациядин къил Сеферберг ГъА-МИДОВА къиле тухвана.

Заседанидал "Районда гат-фарин чуылдин къалахар тешкиллүвиледи къиле тухуниз гъазурвал акунин серенжемрин гъакъиндай", "Къурагъ райондин организаций, идараирягъ ва агъалияр электроэнергиядади вахт-вахтунда таъминарунин къалах вилик тухун патал къабулнавай серенжемрин гъакъиндай" месэлэйриз килигна.

Сад лагъай месэладай хурун майишатдин чилеринни ихтияяригъ алакъайрин отделдин на-

чальник С. Селимов рахана. Ада 2014-ийисуз авунвай ва хъувуна къланзай къалахрикай малумат гана. Къвед лагъай месэладай эмениндиз талукъ алакъайрин ва экономикадин отделдин начальник И. Муслимов рахана.

Ада Къурагърин Яргъахъ магъледиз цийи трансформатор къланзайвайди, са бязи идараирин руководителри электроэнергия ишлемишнал гъзчывал тухун тухуниз килигна буржарни жезвайди лагъана.

Гульгульай РД-дин Халкындин Собранидин Председательдин заместитель Сейфулагъ Исаево РД-дин Кыилин Чарчихъ галаз актив танишарна. Россиядин региондин арада Дагъустан 56 лагъай чкадилай 34-чкадал хтанвайди къайдна.

Им акл лагъай чал я хъи, Дагъустан экономикадин, яшайшдин, культурадин, образованидин ва здравоохраненидин рекъяя вилик физва, 2014-ийисуз школайра ЕГЭ къеви гъзчывал аваз тух-

вайвияй, алай ийисуз ЕГЭ аялри чин зигъиндалди вахкадайдак умуд кутаз жеда. С. Исаево 2015-ийисуз Багъманчиилин ийис яз малумарнавайдакай, Къурагъ района виликдай ульзумлухар, емишрин багълар авай чилерикай веквийн урьушар хъанвайди ва абур къайдадик кухтуна къланзайвадакай лагъана.

Къурагъ района, малдарвиллиз фикир гузвайди хъиз, балугъчиилин промышленностдизни фикир гана къланзайвайди къайдна.

И кардиз гъукуматдини къумек гуда, анжак райондихъ вичин инвесторар хун гerek я.

Гъакъни РД-дин Кыилин кар алай проектриз талукъ, хейлин маса месэлайрал къилди акъвазна.

Гульгульдин эхирдай С. Исаево район вилик фин патал руководителри датланна кар алай проектрин хилерай къалах тухуниз къланзайвайди, газ тухунин ва рехъ къутягъунин къалахдин патхъай къумек гун патал активдин талабун вичи Республикадин Кыилив агакъардайди лагъана.

**Кар алай проектар -
уьмуърдиз!
Нетижаяр
къуна**

Дашемир ШЕРИФАЛИЕВ

И ийкъара Ахцегъ райадминистрацияда 2014-ийисуз ЦРБ-ди тухвай къалахдин нетижаяр къадай совещание къиле фена. Райбольница-дин коллективдин вилик Республикадин аялрин психоневрологический диспансердин къилин духтур, РД-дин Минздравдин куратор Асият Алиева малумат газ экъечна. Ада къайд авурвал, 2014-ийисуз ЦРБ-дин къилин духтурдин къалах рази тежедайди яз гъисабнава.

Кимивилерал акъвазуналди, Асият Алиевади къайдна хъи, чина аялар хунин дережа 19,9 процентдин аялз аватнава, инсанар къинкин дережа 2,9 процентдин хаж хъанва. Профилактикадин къалах хъсанарунин гъисабдай инсанар поликлиникадин идарайриз атун 7,4 процентдин артух хъанва. Амма терапиядин къуллугъда азарлуй-рин къадар артух жезва. Ина сагъарунин къалах бес къадарда менфяглудаказ туш. Икъл стационардай сагъламвилин гъалда дегишвал авачиз 22 азарлу ва умуми гъалар пис хъанвай 4 кас экъечна. Нервийир къурулышдин патологиядин, нефес къачудай органрин азарар артух хъуни къалбулуху кутазва. Чагъа аялар азарлу хъунин дөрежани винизди яз амуъзва. ЦРБ-да хъсан гъазурвал авай аялрин стоматолог авач.

РПТД-дин къилин духтур, Республикадин лайиху фтизиатр Абдулразак АДЗИЕВА вичин рахунра къайд авурвал, цегъерин ва гзаф хаталу хейлин маса азарар чи арадай акъатнаватлани, чахуткадин ме-гъайта, Ахцегъ районда чахуткадик азарлубурун къадар Республикада авайдалай тимил я. Алай вахтунда районда ихътиз 22 азарлу ава. Больницаца лагъайтла, анжак 9 кас къатканва. Гъар ийисуз района ихътиз са азарлу рекъизва.

А. Адзиневан рахунрал Дербент шеъердин чахуткадиз акси диспансердин къилин духтур Халид МЕГЪАМЕДОВА алава хъувуна. Ахпа инал чин къуллугърин къалахдин гъакъиндей къурву малуматар газ поликлиникадин заведующий С. УРДУХАНОВА, акушер-гинеколог АБАСКЪУЛИЕВА, ЦРБ-дин къилин педиатр С. ЭСКЕНДЕРОВ, духтур-педиатр Р. ИСМАИЛОВА, реанимациядин отделенидин заведующий М. ИСМАИЛОВА, хирургиядин отделенидин заведующий А. МАГЬАМУДОВ в масабур рахана. ЦРБ-дин къилин духтур Р. ГЪҮС-СЕЙНОВА къват хъанвайбурун фикир къалахда амуъзлавай кимивилерал ва абур арадай ахъудунин рекъерал желба. И мураддалди маҳсус программа тукъурунава. ЦРБ-дин къилин духтурдиз РД-дин Минздравдин гегъенш коллегиядал мад сеферда яб хун планламишнава.

Совещанидин нетижаяр райадминистрациядин къил, ЦРБ-дин виликан къилин духтур М. Гъаньевва къуна. Ада атанвай мугъманриз райондин агъалийрин ва руководстводин таъварунихъай рикъин сид-къайдай чухсагъул лагъана, абур къайднавай кимивилер арадай ахъудун патал вири чааяр аквадайдахъ инанмишна.

Россиядин Федерациядик эхкечіна са йис

Крым нинди я?

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Сур девиррин тарихдин дегънейиз эвиччайла аквазва хыи, дүньядин винел алай вилаятра датлана чилер къун, абурун иесияр хүн патал чапхунчиллиг гъерекатар, дявеяр кылы фена. Иллаки хъсан чкаяр, мулкар патал. Гагъ санихъай, гагъ масанихъай, гагъ садбур, гагъ масадбур къvez, Крымдин чилерлат яшамиш жезвай халкъаризни барбаттывилер, талефвилиз гъана. Са шумудра пачагълугъдин тъварар дегиш хъана. Крымдин чилерикай чипиз женгерин майданар авур чапхунчи халкъарин тъварар къуртла, са шумуд чар аццууда. Чи эрадал къведалдини, алай аямдани чарадан шейина вил тунвай-бур вишералди хъана. Абуру гилани, къенин юкъузни пайда жезва. Америкадин Сад хънвай Штатар, Великобритания, Канада, Украина... хътиңбур. Абуру неинки идеологияидин, гаңыз из узатдии, дарык дин жонгорын түхүзүз

ъваки къватдин, яркъдин женгерни тухузва.
Крым нинди я? И сувал халъкарилай халъкарал, уълквейрай уълквейриз физва, дагълара, гъульера, океанра бушлухра акъуна, элкъвена хквезва. Крым нинди я? Украинадин, Россиядин, Америкадин, Туъркиядин..? Сифте нубатда Крым гъя чилел яшамиш жезвай инсанринди, халкъаринди я. Мад садандини туш. Я Порошенкодинди, я Яценюканди, я Обамадинди ам туш. Халкъари чпиз гъи уълкведихъ, гъкуматдихъ галаz санал яшамиш жез кланзватла, гъям малумарни авуна. Ятлани чапхунчивилин сиясадин пайдах цавуз хкажднавайбур чпин мурдар мурадривай къерех хъянвач.

Крым. Дугъриданни, адан тарих лап къадимлуди я. Чун деринриз эвичдач, анжах X асиридилай инихъ къиле фейи вакъийрал акъвазда.

Гъеле IX асирида Крымдиз славянрин умуни алфавит (глаголица, ахпа кириллица) арадал гъайи Кирилл акъятнай. Саркелдиз физвай ам ина чакдин урус савдагардин къвале акъвазна. Адавай Кириллаз уруссрин са шумуд гъарфни чир хъана. Гъа и Чавара Крымда печенегри, русри чипин къиль эцязава. Х асирида Крымдин чилер патал руссрин ва хазаррин къушунрин арада дяве къилье физва. 988-ийусин ина Святославан хва, Киеевдин каган Владимира хашпара дин къабулзава ва ам Византиядин императордин вахал эвленимиш жезва. Русь феодалприн къилди-къилдин пачагълугъриз пай жедайла, Крымдин хазаррин пай уруссрин Тмутараканский княжестводин гъкумдик акатзава. И Чава-вуз кар алай щеър Корчев тир.

XII асирда Крымдиз половецар гъахъза-
ва, абуру хазарривай несторианство къабул-
зава. Алими къейдздавайвал, алай аямдин
Крымдин татаррин чылан бинеда половец-
рин чал ава.

1222-йисуз Судакдиз түрквер гъахъазва. Са йисалай и чилел татарринни монголрин күшунар (Джэбэ кылле аваз) акъатзава. Къумлух Крым Къизилдин Ордадин вилаятдиз элкъезва. Полуостровдин администрациядин центр Крым шегъердикай жезва. 1267-йисуз Крымдин хан Менгу-Тимура вичин пул акъудзава. Каффадин къвалив гвайиляй ва генүэзрин алишвериш йигин еришралди вилик фейивиляй, Крым акваз-такваз алишверишдин ва сеняктарвилин чехи центрдиз элкъезва. Крымдин улусдин къвед лагъай чехи шегъер Къарасубазар тир. Виликдай хашпара дин авай Крымдин чехи пай XIII асирдиз исламдин тарьирлик акъатзава.

XIV асирда Крымдин са пай мулкар генуэзийри (Газария, Каффа) чүпн гыйдик ийизва. И вахтунда Крымда половецрин чалал рахазвай. Гыя чалал Куманикус Кодексни акъуднавай. 1367-йисуз Крым ва генуэзрин колониярни Мамая вичиз мұттығъярна. 1397-йисуз Крымдиз литоврин князь Витовт гъахъазва ва ам Кафадив къван агақъазва. Чапхунчийри Херсонес шеңберни хараптайриз элкъуырзава.

1441-йисуз Кызылдин Орда тівар алай зурба империя чкизыва на Крымда амукъай монголар түркламиш жезва. И чавуз Крым

дик хъунал наразивалзаяй ульквяер садни къвед тушир. Турияди, Англияди, Италияди, Францияди... гъамиша Крым чин гъилин авункай, Урусат адавай яргъа авункай фина кирзавай. 1854-йисуз абур чин чапхунчиилин мурадар къилиз акъудунив эгечна. Иондиз Англиядин, Франциядин флотилияя Чуллав гъульпъз гъахъна ва абуру Крымдин къе-рехра авай Урусатдин сенгеррал гъужумна Сентябрдиз Великобританиядин, Франциядин, Туриядин десант Евпаториядиз гъахъна. Альмада зурба жент къиле фена. Октябрдиз чапхунчийри Севастополь элкъуьрна къуна. Малахован къунтъунин патарив къилье фейи женини генерал Корников телефон хъана. 1855-йисан февралдиз уруссин къушунтириз Евпатория азад хъийиз клан хъана, амма алакънач. Майдиз душманри Керчь къуна Севастополь патал къиле фейи женгера адмирал Нахимов телефон хъана. 11-сентябрдиз Севастополь шегъерни чапхунчийрин гъилеп гъятна. Гъульпънлай къабулай серенжемри вири чин чкадал ххана ва Крым Урусатдин мулк яз амукъна. Пачагълугъуди гзаф реекъе-рай кутугай мумкинвилер авай чка курорт-диз элкъуьрун патал хейлин алахъунар авуна. И кардиз Ливадияда пачагъдин гатун резиденция эцигуни ва аниз ял ягъиз тъар гатуз пачагъдин хизанар, государстводин зурбада къуллугъчияр атуни мадни къумекна.

Күвүлдүч чияр атту маддиги күмбескә.
1897-йисуз пачагълугъди уылкведа, гъысабдай яз Крымдани, агъалийрин перепись тухванай. Адан делипрадл, Крымда 5467000 кас яшамиш жезвай. Абурукай 35,6 процент татарап, 33,1 процент урусар, 11,8 - украинвияр, 5,8 - немсер, 4,4 - чувудар, 3,1 - грекар, 1,5 - эрменияр, 1,3 - болгарар, 1,2 - полякар, 0,3 процент түрквер тир. Ибурулай гъеири, Крымдин полуостровдал крымчакар, караммар къарачияр, итальянвияр, чехар, эстонвияр ван маса милләтрин векиларни яшамиш жезвай.

1917-йисан инкылабдин вилик Крымдин агъалийрин къадар 800 агъзурдав агакънаш вай ва абрукуй 400 агъзур кас урусар, 200 агъзур кас татарар, 68 агъзур кас чувудар, 40 агъзур кас немсер тир.

Крымдин халкъарый ихтилат кватайла
лугүн лазим я хын, и полуостровдал лаг-
дэгъ девирра яшамиш хъайи миллэтирик ким-
мерийвияр, скифар, тавраяр (кавказвияр)
сарматар акатзва.

Крым патал дявеяр, женгер 1917-1920 йисарани давам хъана. 1917-йисан 16-декабрдиз Севастополда тешкилай Военно-революционный комитетдэг власть вичин гъилиз къячузва. 1918-йисан январдиз большевики Феодосия, Керчь, Ялта, Симферополь чин гъилик ийизва. 10-марцдиз Симферополда кыile фейи Таврический губерния революционный ва чилерин комитеттрин со-ветри 1-Учредительный съезддада РСФСР-дик кваз Тавридадин Советрин Социалистический Республика тешкилзава.

Ческий Республика гешкілзаза.

1918-йисан 22-апрелдіз полковник Болбочан регъбервилик кваз Украинадин күшунди Евпатория ва Симферополь күнә. Абурун гүтъуналлаz и шеgeрриз генерал фон Кош кыиле авай немсерин армиян гъахьна. Сад лагъай майдалди саки вири полуостров немсерин гъиле гъатна ва абуру инде. 1918-йисан 15-ноябрдалди ағжавална. Россияндын Кыблепатан яракълу күшунди (генералар А.Деникин, Слащев, Врангель) Крым чапхунчийрикай азадна, алма абуру советтин армийирих галазни къизгын жеңгер кыиле тухвана. Симферополь, Мариполь, Мелитополь, Феодосия, Бердянск шеgeрар са шумуд сеферда гылерай гъиле риз фена. Эхир 1920-йисан 12-ноябрдиз Яруди Армия Крымдиз гъахьна, Врангелан күшүнди нар портарай гимиира аваз катна.

Крымдин алай аямдин тарихдикай чун
къведай нумрайра рахада.

Сувар - рикIера

Хийир ЭМИРОВ

Са яис идалай вилик, 16-мартдиз Крымдин полуостровдал референдум кыли фенай. Ана иштиракай 96 процентдилай виниз крымвийри Россиядин Федерациядик эхкечүн патал сес ганай. Гъя и кар США-диз, Рагъакидай патан ульквейриз хуш хъанач. США-дин госдепартаментдин векил Джен Псакиди къейд авурвал, Вашингтонди Крымда 16-мартдиз кыли феий референдумдин нетижаяр кваз къзвач. Крымдихъ галаз алакъалу яз малумарнавай санкциярни Россияди полуостров вичин гъилик тазмай къван вахтунда амукъда, - лагъана Псакиди.

Рагъакидай патан политикирз Крым Россиядик кваз кланзавачтәнни, полуостровдин агъалияр чеб Россиядян Федерациин граждандар хуналара шад я. Абуру луттар мөнкүрттән, референдумдин кыильин нетижа ам я хын, Крымда дяве ава, аялар рекъизвач, четинвилер ава, амма абур чна Россиядян Федерациин гыкумат, халкъар гадаң санад алуда.

Къейд авун лазим я хьи, са йисан вахтунда Россиядин Федерацияди Крымдиз ва Севастополь шегъердиз ганвай күымек екеди я. Полуостровдин экономика вилик тухун, альялийрин яшайиш хъясанарун, промышленностдин объектар квачел ахкъалдарун патал 124,7 миллиард манат ахъяйна. 2020-ийн салди Крымдин Республикадиз 681 миллиард манат чара ийида.

Миллиард манат чара ийлә.
16-март Крымдин агъвалийри
лап зурба сувар хыз ва гөгөнчидз
кыли тухвана. Суварин мярекатар
неинки Крымда ва ўак! Россияядын
хейлип регионраны кыли фена.
Крымдин школайра "Россия ва
Крым - умуми кысмет" лишандик
кваз ачуу тарсар тухвана. Крымдин
Республикадин кыил Сергей Аксенов
Симферопалда авай космический
лицейдин школьникрин вилик,
Ленинан майдандал нянихъ кыли
фәйи суварин чөхү митингдал ра-
хана.

16-мартид Крымдин парламентдин дараматда шикилрин выставка ачухна ва сувариз талукъ шадвилин собрание кыле фена. Ленинан майдандал митингдилай гүгъульнизд къалурай чехи концертда Россияядин эстрададин гъетерини, гъа гъисабдай яз Олег Газманова, "Эскадрон", "Архипелаг" группайри, Кубандин казакрин хорди иштирекна.

Севастополь шегъерда референдумдин йис тамам хүннэ талукаарна “Урус гатфарин рекъерай” лишандик кваз автомашинрин циргъ гъялна. Абуру 1941-1942-ийн сара Севастополь игтиливелди хвейибуурон мемориальный цлав цүквер эзигна. Ина гъак! спортдин, жэгжилрин мярекатар, концерттар үзүүлэлт.

Телевиденидай вири махлукъ-
атдиз акуврал, Крымдин халъкъари
Россиядик кваз хъунал риқливай
шадвалзава ва абур бахтлу геле-
жегдихъ инанмишни я.

Рикел хуынин лишан яз

Ажайиб къисметдин инсанар

(К.Б.Исабегов дидедиз хъайидалай иныхъ 80 йис тамам хууниз талукъ яз)

Алаудин ГЬАМИДОВ

Малум тирвал, 2014-йисан 21-январдиз яргъал чыгур залан азардик вичин вири уымуыр акъалтзавай несилидиз чирвилер ватербия гуз хъайи савадлу педагог, философиядин илимрин кандидат, республикадин партийно-советский аппарата газаф йисара зеъмет чыгур общественный деятель, лап хъсан инсан Күйбыш Балафендиевич ИСАБЕГОВ кечмиш хъанай.

Пашман ийкъар къvez аллатза, хизанда, яшайышда, уымуырда ва вири обществода еке дегишвилер хъаная. Амма къени хизандин кыл, вафалу ва мульгуубатлу инсан яз, уымуырдин юлдашхъ, веледрихъ рикл кузаз хъайи дах, даях ва дамах яз, - аялрин, са гъерезвалин тахъай мергъяматлу къилихрин инсан яз, гъакл мукъва-къилийрин, дустарин рикелай Күйбыш физвач.

...Зи бейнидиз уымуырдин уъкъуб-цуруди дадмишай, ажайиб къисметдин Исабеговрин хизандикай вичин яшар виш йисалай алата, разьметдиз фейи жуван дидеди, хайи хурун агъсакъалри са вахтара авур субъетар хквезва, вилерикай жуван муаллим хъайи Күйбышахъ галаз къекъве хайи хурун куычяяр, адан уымуырдин рехъ карагазава.

...Кесиб хизанда са гъар-гъилле къвачел акъалтай хитпъарви (вилкан Къасумхуурун район) Исабегаз авайди са хва тир - Балафенди. Амни, вичин дах хъиз, аялзамаз етим хъана. Уымуырдин чарх маса патахъ элкъевна, цийи девир алууна. Балафендици сиф-тебурукай яз къел-къын чирна. Адан ухвал, савадлувал ва алақунар фикира куна, ам Етим Эминан хуыре - Ялцугъурал хурун Советда жавабдар къвалахал тайинарна. Ам вири патарихъай уях тирди ва адак девирдин руын квайди Балафендици хуверера колхозар тешкилзаяй ийсара вичиз хъайи са хцел Күйбыш (шак алач, гъа вахтара уълкведа машгъур кас хъайи Күйбышеван гъурумтый) тъвар эцигуну субутзава.

Райцентрадин идараира савадлу ксар герекзаяй. Ингэе Балафендицид Къасумхуурун райисполкомдин председателдин заместителин къуллугъ теклифзая. Гульбъуллай маҳсус курсар акъалттарна хтай Балафенди Күргаргай районда цийиз тешкилай военкоматдик комиссарвиле рекье тазава.

Са акъван вахтар арадай фенач, "цавар рахана, цайлапанар яна..." Күргаргай дагъларални чуллав булутар акъалтна. Душманди Ватандал гъукумнавай. Жегыл военкомди вичин таяр-түшшериз, гъиле яракъ къяз ихтияр авай, тайин яшарив агақынавайбуруз Советтин Армиядин жергейра къуллугъ авунис эвер гузай. Гъа са вахтунда ватанпересвиле руында аллаз чехи хъанвай жегыл комиссардин рикл вич къерехда акъвазун къабул-заячири... Гульбъуллудаказ фронтдин фейи старшии лейтенантди майорвиле чин аваз душмандин хура чан гана. Ада, къасухдай хъиз, Ростовский областдин Күйбышевский райондин Күйбышево хуыре (авай са хчин тъвар алай хуыре) стхавилин сурар къисмет хъана. 1943-йисуз женгера телефон хъайи ам гъана кучуднава. Авай са хва етим яз амукуна. Гъеле школадиз тифенмаз багъри дидени разьметдиз фена. Гила, бубайри лугъудайвал, Күйбышевакай мульжуудра етим хъанвай. Амма Балафендицид амледин руша адаа дидевални авуна, бубавални. Фатимат эмедин тербидик кваз етимдикай гъаким хъана.

...Ватандин Чехи дяведин ийсара Хитпъарин сифтегълан, ахпа 5 километрдин яргъа авай Хутаргъирин хуыре 7 йисан школа акъалттарай жегылди Къасумхуурун юкъван школада акъулбалуувилин аттестат къачуна. Гила адан вилик мадни жавабдар имтигъан - пеше хягъун, уымуырдин рехъ тайинарун акъвазна. Чипх мумкинвилер ва далу авай-бур центральный шегъерриз, яргъаризни фена. Амма са акъван чан-тан, материальны жигъетдай мумкинвилер авачир хурун

жегылди педагогилин рехъ хъяна. Ам Дагъустандин Стап Сулейманан тъварунихъ галай пединститутдин (гилан Даггосуниверситет) филологиядин факультетдик экечизава.

Гъикъван дарвилер акунатлани, къелдай ийсар алата. Ам вичи аттестат къачур Къасумхуурун юкъван школада практикада хъана, вичи къелдай Хутаргъирин юкъван школадиз урус чалан ва литературадин тарсар гудай муаллим яз хтана. Школада жуыреба-жүре серен-жемар мукъвал-мукъвал тухузай. Ана къелзайв аялриз Цийи йисан ёлка сифте яз акунай.

Бирдан школадиз ВЛКСМ-дин Дагъустандин обкомдин векилар атана. Комсомолин къвалахин тежкилар масанра чукъуна ва Күйбышаз ВЛКСМ-дин Дагъустандин обкомдин Гъуруметдин грамота гана. Са варзни алата нач, гъеле къелдай ийсни күтъягъ тахъанмаз, Күйбыш ВЛКСМ-дин Къасумхуурун райкомдин 2-секретарвиле хъяна. Гила ам жегылрихъ галаз мадни сих алакъада хъана. Ам гъагъ куында, гъагъ школайра, гъагъ культурдин маканра аквазай. А вахтара райгазетдин редактор Ж.Аллагъвердиева адаа зарифат яз "гада-гъудайриин чехиди" лугъудай. Са пуд варзни арадай фенач комсомолри ам сад лагъай секретарвиле хъяна. Жегылрихъ башчили вич алай чка инани курув са вахтунда къалурна. Комсомолар гила сугъул яз амукунчай... Мукъвал-мукъвал тешкилзаяй вечерри, массовый къульери, фестивалири жегылар машгъуларзаяй. Гъа икл, Къасумхуурун жегылрихъ а вахтунда галаз-галаз къве сеферда республикадин фестивалра къенкъечи чакаяр къунай.

Къе бязибур алата вахтарик рехне кутаз алахъана. Чангъакъа буюгъен веъзэва. Абру гуттүү фикиррал алай инсанын гафар я. А вахтарин агалкъунрик вири жегылрихъ пай ква. Месела, Сийидрин бағылара бубайриин девирдилай Клару тешкилун адет хъанвай, хубрей-рай какатайвал инсанар къвез, бағылариз күл гузай. Къасумхуурун комсомолри районда сифте яз "Пинийрин сувар - манийрин сувар" тухана. Гульбъуллай ам адетдиз элкъевнай (авт.къейд: гъайиф хъи, алай вахтунда Пинийрин бағыларни кваз тергнава). Къасумхуурун далдамчияр ва гъакл спортыменарни уълкведа ва дүньяда машгъур тир. Бес гила? Ван къевзайди: "тарашна", "яна къена", "гуж гъалиб авуна" (ва икл мад) лугъудай гафар я.

...Къасумхуурел къвалахдайла Күйбыш ВЛКСМ-дин ЦК-дин къилин наградадиз - "Комсомолда активвиледи къвалах авунай" значокиди лайихлу хъана. Жегыл секретардин алакъунара ва агалкъунар акур гъакимири К.Исабегов Дагъустандин меркездиз - ВЛКСМ-дин обкомдин хутахзана. Къвалахдин тежкириба ва дилавар мез авай савадлу жегылдин тъвар Республикаин жегылрихъ арада машгъур жезва.

Москвада ЦКШ-да (центральная комсомольская школа) са йисан курсар күтъягъна

хтай жегыл ВЛКСМ-дин обкомдин секретарвиле хъязава. Мадни гыилер къакъажна жегылрихъ юкъва... Гъикъван жегылвал авурай лагъана, КПСС-дин бюродин къараардалди Күйбыш Балафендиевич чи Ватандин меркездиз - КПСС-дин ЦК-дин патав гвай Высший партийный школадиз (ВПШ) рекье тазава. Гъана къепунихъ галаз сад хъиз, ам илимдин къвалахалн машгъул жезва ва гульбъунлай философиядин илимрин кандидат-вилин тъвар къаучуза.

...КПСС-дин Дагъустандин обком. Күйбыш инани вичиз хас тирвал, рикл газа ва михыдаказ къвалахзава. Ийкъарикай са юкъуз аз КПСС-дин Дагъустандин обкомдин 1-секретарь М.-С.И.Умаканова вичин патав эверзая. Жуузун-качузун авурдалай гульбъуниз икл лугъузва:

▪ Күйбыш, вун Къурагыз секретарвиле фейитла гъинк аквазва ваз?

- Чидач ман, зун гъазур туш. Къвед лагъайди, ахътин четин райондин къиле акъвазиз алакъатла...

▪ Ви дахдилай ана четин дяведин ийсара военный комиссарвал ийиз алакъай чкада вавай секретарвиле ийиз жедачни?

...Гъа икл, дяведин вилик квай ийсара аял яз, дахдин къуажхада аваз балкандал аз хъфей рекъерай виниз гила Күйбыш машинда аваз физвай. Ажайыл къисметар тушни? Күйбыш, гъелбетда, Күйбыш лагъап хүшдиз къабулна. Иллаки Ватандин Чехи дяведин иштиракчыри ва яшлубуру комсомолрин башчи хайи ам жегылрихи хъсандиз чизвай эхир? Гъавиляй, сифте йикъарилай сих алакъаяр, шад гульбъушар. Амма къвалах къвалах тир. Ам гафчал къведайвал авун адаа хас тушир.

Жегыл секретардик школаяр, майшатар авай гъалди, зегъметчияр, иллаки жегылар къвалахдади таъмин таъкунни къалабулух кутазай. Гъа икл куруль са вахтунда ада къайтъу чугун себя яз, Къепирдали Шимихууше школайрин, са шумуд майшатда фермайрин дараматтар эцигна, районцратдал Дербентдин "Радиоэлемент" заводдин филиал ачхуна. Ана 100 кас жегыл рушариз къвалахдай мумкинвал хъанай (гъайиф хъи, гила абурни тергна). Эхирки инани баркалла азаз къвалахна. Мад меркездиз хтана, гъукуматдин идараира жавабдар къуллугъар, Ростовдин университетдин филиалда къвалах давамарна.

Къе Күйбыш Балафендиевич дидедиз хъайи югъ, вири мусурмани шадвалзаяй Яран суварни я. Адан уымуырдин юлдаш хъайи Лида сусан къвале юбилир рикл хуунин лишан яз адан рушар, бубадин тъвар эхигнавай хва Балафенди, адан свас, езнеяр хтулар къвати хъанва. Абуру Гъалибилин 70 йисан юбилейдин вилик женгера телефон хъайи чехи буба Балафенди ва Күйбыш буба (шиккылда) рикел хъязава, шикилрин альбомар туплай хъийизва...

Сабур гурай риклериз!

Гъалибилин 70 йис

Ватан патал
чан гайи
хитпъарви
къегъалар

Алаудин ГЬАМИДОВ

Фашистрин Германияди чи улькеедал хабарсуз гъужум авурула, Къасумхуурун райондин хуррерайни агъзурралди жегылар ва чагында авай итимар Ватан душмандикай хуъз фронтдин фенай. Абурукай гзафбуруз элкъвена хтун къисмет хъанач. Бязибур гел галачиз кважына, садбуруз гъурбатда сурар къисмет хъана. Амма неслирин риклера абур эбедин яз амазма. Азъадыхъ галай хитпъарви къевзапарни Ватандин Чехи дяведин женгерин къурбандар хъана.

АБДУЛЛАЕВ Абдуллағъа, 1915-й.х. 1941-йисуз армиядин жергейриз фейи ам 1943-йисан 7-марта телег хъана.

АБДУЛЛАЕВ Абдуллағъ, Къасумхуурун РВК-дай рекье тур ам жергедин аскер яз гел галачиз кважына.

АГЪАБЕГОВ Шафи, 1917-й.х. 1939-йисуз армиядин жергейриз фейи ам 1942-йисан августдин жергедин аскер яз гел галачиз кважына.

АГЪАРЗАЕВ Абумуслим, 1893-й.х. Жергедин аскер яз 1943-йисан 10-сентябрдиз телег хъана. Ам Краснодарский крайдин Крымский райондин Небержаевский станцидай 5 километрдин яргъа кучуднава.

АЛЛАГЪКЪУЛИЕВ Шигъимердин, 1917-й.х. 1942-йисуз фронтдин фейи ам 1943-йисан 2-февралдиз телег хъайи ам Донецкий областдин Артемовский райондин Федоровка хуыре кучуднава.

АЛДЕРОВ Абдуллағъа, 1917-й.х. 1941-йисуз фронтдин фейи ам жергедин аскер яз телег хъана.

АЛИКБЕРОВ Иса, 1915-й.х. 1939-йисуз армиядин жергейриз фейи ам 1942-йисан майдиз гел галачиз кважына.

АГМЕДХАНОВ Къази, 1919-й.х. 1942-йисуз фронтдин фейи ам жергедин аскер яз телег хъана.

АШИМОВ Селим, 1914-й.х. 1941-йисуз армиядин жергейриз тухай ам жергедин аскер яз телефон хъана.

БАБАЕВ Ширинбек, 1916-й.х. Жергедин аскер яз армиядин жергейриз фейи ам гел галачиз кважына.

ГЬАМИДОВ Халид Гъамидович, 1907-й.х. 1941-йисуз фронтдин фейи ам 175-нумрадин саперрин бригададин жергедин аскер яз 1943-йисан 25-февралдиз залан хирериди телег хъана. Ада 2405-нумрадин ХППГ-да (чукълдин госпиталь) чан гана. Ам Тульский областдин Арсеньевский райондин Моццевка поселокдин стхавилин сурара фракъат авунва.

ГъАШИМОВ Селим, 1914-й.х. 1941-йисуз Къасумхуурун райондин фейи ам жергедин аскер яз телег хъана.

ЖАБРАИЛОВ Якъуб, 1920-й.х. Жергедин аскер яз, гел галачиз кважына.

ИБРАГЫМОВ Керимхан, 1918-й.х. Жергедин аскер яз, гел галачиз кважына.

ИБРАГЫМОВ Межведил, 1919-й.х. Жергедин аскер яз 1944-йисан 2-августдин телег хъана. Карапия Республикаин Муопла поселокда кучуднава.

Милли эдебиятдин, медениятдин къуллугъда

Нариман ИБРАГИМОВ

1994-йис тир. Стха Къагъимана вичин манийрин нотайрин ктаб гъазурнавай ва ам чапдай акъудна кланзавай. Гъукуматдин гъисабдай музыкадин ктаб акъудунин месэла туукувенач. Вучда, са чара акуна кланзавай. И чыгууз заз танишри лагъана хы, Кирован тъварунихъ галай типографияда чи гадайрин чапхана ава, вач абурун патав. Вужар я абур? - хабар къурла, лагъана хы, бес сад писатель Абдулбари МАГЪМУДОВАН хва я. Табдач, и хабарди зи умуд артухарна. Гыккыл лагъайтла, писателдихъ галаз зун фадлай таниш тир ва чи арада дуствилин алакъаярни мятъкем жэзвай. Инсанвилин лайихвилер гзаф тир Абдулбари хытин касдиз адан ерийриз жаваб гузай хвани хүн лазим я, тестикъарна за жуважува.

Фена типографиядиз, таниш хъана Мегъамед МАГЪМУДОВАХЪ галаз ва адаа дерди ачухна. Къве вацралы чна типографиядай таза ширедин ни галамай нотайрин ктаб вахчуна. Гыа вахт къенин вахт, чи танишвал халис дуствилиз элкъевна. Гъафтеда садра гыккыл хъайтлани чун сад-садал гъалтзана. Яратишавай кас тирвилай чи арада "Мавел" издательстводи зи са шумуд ктабдиз дүньяна къалурна. Зи теклифдалди, зун редактор яз, ана чи шаирин, писателрин къадалай виниз ктабар акъудна. Мегъамед стхадихъ галаз санал чна "Лезги халъдин маҳар" ктаб гъазурна ва къелзувайбурув агакъарна. Гзаф чайрай развилин чарар хтанда маҳарин ктаб истемишава. И кар фикирда къуна чун, мадни ххетар алава хъувуна, маҳарин ктабдин 2-издание ахкъудиз гъазур жэзвай. Чахъ эдебиятдин, медениятдин рекъяй санал къалахунин маса фикирарна ава. Гъайф хы, бес къадарда финансар тахъуни кардиз къеңгүзүү.

Аялвилин машгъулатар

Педагоги тестикъарзавайвал, гзаф инсанар гъвечи ви жаван йисара риккел гъватын мурадри, къастари виликди, бөгөрлу нетижайрихъ тухузва. Хивда дидедиз хьайи, Къасумхурун, Цийий Макъарин юкъван школайра келей Мегъамедан рикк радиотехникадал алаа хъана. Дуныядин, аялар тербияламишунин жигъетдай гъавурда авай Абдулбари-ди аялпиз хъсандин келдай, школайрин общестьеный караа иштирақдай мумкинвилер, шарттар тешкилнавай. Гъеле школьник тир Мегъамедаз къале хуси кабинет, лабораторий авай лагъайтла, бязибур агъун тавунни мумкин я. 1970-йисарин сифте къилера ада садан къумекни галачиз транзисторный приемник, усилитель, радиопередатчик тухуруна. Сифтеян приемник ада вичин чехи буба Агъмедаз багъышан.

1973-йисуз Мегъамед Магъмудов Дагъустандин политехнический институтдин приборар гъазурдай факультетдин нянин отделенидик экечи. Келни ийиз Каспийскдин дүмдүйз механикадин завода электронный тадаракрин регулировщик яз къалахна. Къве ийисуз армиядин жергейра къуллугъуна ва мад гъа заводдиз хтанда. Электронный тадаракар регулировка ийизвай участок важиблубуракай ва цийиз арадал гъанвайбурукай сад тир. Магъмудова адаа регъбервални гана, рационализаторвални авуна. Институтда къачузвай теориядин чирвилер ада къалахда агалкъунралди ишлемишавай. Улкведин промышленностда цийий технология кардик кутазвай. Абурукай хабардар тир электронщик заводдин цехрани электроникадин тадаракар ишлемишунин терефдар тир. Гена заводдин дирекция адаа гъавурда гъятна. Мегъамед Москвадин, Киевдин, Ригадин, Минскдин, Одессадин, Харьковдин, Ленинграддин, Николаевдин ва маса шеърерин еке заводдиз фена, тежкира чирна ва ам хайи заводда ни кардик кутуна. Вад ийисуз жегъилди вичиз

коллективда ахътин гъурмет къазанмишна хыи, вичи гъазурзавай тадаракрал ада еривал тестикъарзавай хуси тагъма, лишан эцигъавай. Адан зегъметар ВЛКСМ-дин ЦКДи "Цуд лагъай пятiletкадин жегъил гвардеец" знакданди къейдна.

Үмүрдин дегишвилер

Халъкди лугъуда, халис устлар алай чка фад малум жеда. Цийий технология, электроникадин тадаракар са заводра вай, гыккыл маса хилерани кардик кутазвай. И вахтунда гъавурдик квай пешекарарни герек къевзтай эхир. Мегъамед Магъмудоваз са юкъуз республикадин Госкомиздатдин атун теклифда. Яраб вучиз ятла? - суал арадал атанатлани, ам фена. Жегъиль Госкомиздатдин председатель Юсуф Бигаева къабулна ва талабна: "Чаз республикадин типографийра алай аямдин цийий технология - фотонабор кардик кутуна, печатдин продукциядин ери хажиз кланзава. Чна хабарар къуна ва и кар валай алакъдалда, гъавилай чна ваз Кирован тъварунихъ галай типографиядиз къалахал атун теклифзава. Жегъиль хизандин кыл тирвилай чна ви шайшишдин месэләни гъялда, са йисалай ваз квартира гуда".

Ихътин теклифдиз гыккыл вай лугъудайди хъуй? Месэләни жуваз чизвайди хъайила. Гыа иккى, Республикадин типографияда Кеферпатан Кавказда сифте яз фотонабордин технология кардик кутуна ва гыа и юкъуз ина РДдин Гъукуматдин членри, издательстворин, типографийрин директорори, журналистри иштиракай пресс-конференцияни къиле фенай. Цийий технологиядиз республикадин ирид чалал акъудзавай аялрин "Кард" журнал рангунинди яз ва вахт-вахтунда чапдай мумкинвалы гана. Идалай гъайри жувреба-журре ктабар чапдиз гъазуринин месэләни реъгъят акъвазна. Инженер-конструкторори акъл къалахна хыи, Республикадин вири типографийрин, издательстворин пешекарар адаа патав тежкира къачуз атана. Кирован тъварунихъ галай типографиядин партактивди Магъмудов сифтегъан парторганизациядин секретариле хъяна.

Вад ийис алатна, фотонабордин технология къүнне хъана. Майдандиз компьютерар акъатна. Магъмудова Дагъустандин сифте яз типографияда компьютеррин участокни кардик кутуна.

- Чна девирдихъ галаз санал виликди финнин камар къачузвайтлани, Республика сифте яз компьютерралди ктабрин, журнアルрин наборар, верстка авун тешкилнавайтлани, виниз тир еридин продукция акъудзавайтлани, заказар виликдай хыз екебур амукънч, - лугъузва М.Магъмудова. - Идал алава яз улкведа къиле фейи садани гъузлемиш тавур дегишвилери, гъукумдин цийий къуру-

лушар арадал атуни, пайгардик квай экономика, производство барбат! авуни чи рульгиз да къисметдизни таъсирина.

Хусуси кар

Гыа и четин вака вуч жедатла малум тушир вахтунда Мегъамед Магъмудова вичин дуст Велиев Неби галаз хусуси кар ачухзава, издательстводин къалахрикъ галаз алакъалу "Мавел" фирма арадал гъизва. Гыа иниз ада бейкарриз элкъвей типографиядин са шумуд пешекарни желбазава.

- Мегъамед стха, күнне Дагъустанда сифтебурукай яз хусуси фирма ачухна. Чи риккел аламайвал, 1990-йисан сифте къилера садлагъана майдандиз акъатай розеттири, тасиркаррин дестейри хусуси кардал машъгул касарал харж вегъезвай, абур къвера тавзай. Күн ахътин къуватрин хурукай гыккыл хватана?

- Риккел алама, вучиз лагъайтла, а алчах крар чаз вилералди акуна эхир. Чун инжилу авур, архайнинвал чурай месэләяни тимил хъанач. Чна Кирован тъварунихъ галай типографиядин са кабинет кирида къунвай, ара-ара чавай анаг азад хъувун истемишдай. Финансар бес къадарда авачир, гъавилай хейлин тадаракар чна-чаз тухуруна. Заказар жагъурун, конкурентрихъ галаз бягъс чуугуни реъгъят акъвазнан. Харж къандайбурни пайда жевзай ара-ара. Абур чна гъар журре багъяр жагъуриз жувалай алудзавай. Абурул алава яз датланна къвез ахтармиздавай идараин векилрини чи ивияр чурна. Къурелди, виризас кланзавай, чна къалахин ва ибуруз нағыд пул гун. Гыа чыгууз зайифвал къалурнайтла, гзаф маса хусуси карханаар, фирмаяр хыз, чидини къватдай, - лугъузва М.Магъмудова. - Чна риккел гылай къур къалахин таач жедай. Амма чна ахътин кардиз рехъ ганач. Эхна, яваш-явш виликди камар къачуна ва Олег Кошевоян къучедай чи издательство-типография патал дарамат къачдай мумкинвал жагъурун. Къени чун ина амазма ва чи кархана лазим вири жувредин тадаракралди таъминарнава.

Эхъ, Мегъамед стха гъахъ я, "Мавел" фирма къе издательствинни полиграфиядин комплексдиз элкъевнана, ада лицензия газа къалахзава. Гъеччи колективти визиткрайлай, бланкрайлай гаттумна ктабрилай, учебникрилай хекчина алай аямдин истемишнуриниз жаваб гузайва муштериар рази яз тавзай продукция акъудзавай.

1999-йисалай "Мавелди" Тахо-Годидин тъварунихъ галай педагогикадин илимдинни ахтармушнардай институтдихъ галаз амадагвилин алакъаяр хъувза, Дагъустандин 14 чалал ученикар акъудуниз талукъ яз малумарай конкурсра пуд сеферда гъалибвал къазанмишна ва НИИ-дин заказар лап виниз тир еридинди къилиз акъудзавай.

М.Магъмудова Стлан Сулейманан тъварунихъ галай Лезги госмуздрамтеатрдихъ галазни яратмишунин алакъаяр хъувза, вахтвхунда цийий тамашайрзис талукъ афишаар, телкиндин билетар чапзава. Гыккыл "Мавелдинни" Лезги писателрин Союздин арадан бегъерлу алакъаяр ава. Кар ана ава хыи, алай вахтунда государствин гъисабдай писателрин, шаирин ктабар лап тимил акъудзавай. Къизвай, яратмишавай касар чахъ вишлай виниз ава. Абурузни чин ктабар акъатна, къелзувайбурув агақына кланзава. Базардин экономикадал амалзавай улкведа маса шейэрхъ галаз типографиядин къуллугъарни багъа хъанва къван. Са дульзгүн спонсор авачиз кутгай ктаб акъудиз хъун четин я. Мегъамед Магъмудов фадлай и месэләдин гъавурда ава ви гъавилай ада 24 ийисуз вичин патав атай лезги са писателни элкъувич, къве терефни рази жедай къиметдай абуруз шириррин, прозадин къватлалар акъудзава. Эгер авторрин ва ктабрин тъварар къуртла, чан къе са бязибурун тъварар къада.

"Мавелдин" бегъерар

Типографиядин коллективдин бегъерлу къалахдин нетижайрикай раҳадади заз инал писатель, алым Къурбан ГЫАКИМОВАН гафар гыз кланзава: "Заз чи рикк алай зари, разгъметту Абдулбари Магъмудован чехи хва Мегъамед фадлай чида. Ада чи риккел шадариз гзаф йисар я: вичи тешкилнавай "Мавел" басмаканада лезги зарийрин, алымирин ва маса пешекаррин ктабар акъудзава виа Мегъамед чи гъэр са ктабдив вичин хайи баладие хыз эгечизава. Ктаб нур, нев алаа гъазурзава. Сагърай вич!"

Эхъ, ада ктаб акъудуналди гъар са автордиз шадвал багъишиши. "Мавелдин" сад лагъай лап кар алай къвалах - им профессор Гъажи Абдурагымова гъазурай "Лезгистан - Кавказдин Албания" ктаб я. Адалай гуыгъуныз "Курагъа райондин 80 йис", Къ.Гъакимован "Лезги литературадин методика" хытин ктабар акъатна. "Мавел" издательство себеб яз къелзувайбурув Майрудин Ба-баханован, Шаъабудин Шабатован, Къурбан Гъакимован, Эседуллаш Наврузбеков, Камалдин Агъмединов, Мегъамед Гъульсейнован, Мердали Жалилован, Казим Казимован, и царапин автордин, Садко Гъажиеван, Гъульсейн Гъульсейнован, Вадим Жамалдинован ва چудралди масабурун, гъакъл маса миллетрин шаирин ктабарни агақына.

Лезги халъкдин генерал Муғъильдин Къагъиманова вичин тарихдин ктабарни ("Гъажи Давуд", "Къубадин хан Фатали", "XVIII асирда Ширвандин халъкъари азадвал патал чуగур женгер", "Лезги халъкъдин милли месэләяр") акъудун "Мавелдин" иктибарна.

Издательстводин гъебеира ци ва къведай ийисуз чапдай ктабрин, словаррин, литературный портретрин, шириррин рукописарин ава. Милли эдебият вилик финик чеплай алакъайдашылай пай кутазвай ихътин инсанриз анжак баркалла лугъуз жеда.

Будадис хас тирвал вири уламрай, четинвилерай гъейратлувиелди экъечизавай, инсанвал, намус вине къазвай, милливилиз вафалувал къалурзавай хва дах Абдулбари Магъмудован яратмишнурини къанивиледи, къадирлувиелди экъечизава. "Цийий Макъар", "Залзала" ктабриз гъа ина экв акуна. Писателдин 80 йисан юбилейдиз Мегъамеда "Зи умүрдин царап" тъвар алай ктаб гъазурнай. Ана Абдулбари Магъмудован гъкаяйрилай гъейри, адан ва адаа дустарилай атанвай чарар, пишкешнавай шейэрал, ктабар авунвай къинарни ганвай. Гъар са царап Абдулбари Магъмудован гынхитин инсан, буба, писатель, дустята ақвазвай. Сагъ амайтла, ци бажарагъалу писателди 85 йис къеид ийидай. И лишанлу вакъиадизни Мегъамеда урус чалал "Непридуманные истории" тъвар алаз дахдин ктаб гъазурнава ва ам и мукъвара къелдайбурув агақъда. Алай ийисуз адан чехи буба Агъмедан 135 йис таам жеда. Хуър патал чехи зегъметар чуғур и касдикай Шаъабудин Шабатова ктаб гъазурнава ва амни чапдай акъатда.

Лезги адетрин, чалал, медениятдин, эдебиятдин къужаҳда авай касди умүрдин юлдаш Наргилядихъ галаз чин къуд рушазни дульгүн тербия гана. Виридахъ къилин образование, чин хизанар ава. Заира Бақуда, Индира ва Раиса Махачкъалада, Гульнарани Москвада яшамиш жезва.

Тамарин югъ Идарадин тарихдикай

Абдурагъман АДАМОВ

21-март тамар хүнин международный югъ я. Гъаниз килигна чаз газет келзавайбуруз Дагъустан Республикадин тамарин майишат арадал атуникай малумат теклифиз кланзана.

Архивдин делилпри субутзавайвал, Дагъустанда тамарин месэлээр государстводи вичин идарадик 19 лагый асиридин эхирдай кутаз башламишна. А вахтунда тамар хуссиятда хүнин пуд жуьре авай: казенный, яни государстводин и ва я маса тешкилатдинбур, кылдин ксарин эмениндик акатзавайбурув чкадин тамар. Государстводин советди 1888-йисан 14-иондиз къабулай маҳсус къаардигин бинедаллаズ, Дагъустандин область тамухъянвиллин 4 майишатдиз пайнай: Темир-Хан-Шурдин, Дербентдин, Гунибин да Күредин. И майишаттар Дағъустан областда Бакудин губерниядин государстводин эмениндигин ва лежбервиллин Управленидин къуралушдик акатзавай.

Тамухъянрин асуул везифа тамар хүн, тумар къватын, Тамарин Устав кылиз акъудзавай жуьредал гүзчивац авун, тамар маса гун ва я чара авун тир.

Тамар и жуьреда идара авунин къайда Дағъустанда 1917-йисалди кардик хъана. 1917-йисуз тамарин управление Декретдэлди тегрна.

Амма 1919-йисан 21-ноябрдиз Халкъдин Комиссаррин Советди тамухъянвиллин 4 майишатни гүнгүнчина хтуна.

1920-йисал 1930-йисалди тамарин майишаттар Дағъустанда авай Кавказдин тамарин краевой комитетдин къуралушдик хъана.

1920-йисан 1-декабрдил алава тир мад къве майишат тешкил хъувуна: Хасавюртдин ва Къизилюртдин.

1931-йисуз тамарин санлай къачур майдан 259,5 агъзур гектардиз барабар тир. Тамар государстводинбуруз ва чкадинбуруз пайнавай.

1947-йисуз ДАССР-дин тамарин майишатдин министерство тешкилна. Гульгъультай тамарин майишаттар идара ийдай органар хуруын майишатдин министерство хурууна кутина, мад са шумуд сеферда цийикл түккүр хъувуна.

1967-йисуз ДАССР-дин тамарин майишатдин министерство мад сеферда тешкил хъувуна. 1991-йисуз къуралушдик тамарин майишатдин рекъяй Комитет хъана, и гъалда аваз ам 2000-йисалди амуькна.

2000-йисуз Комитет чукӯрна ва тамарин майишаттин месэлэяр РД-дин төбөйтдин ресурсар хүнин Комитетдин ихтиядра туна.

2004-йисуз тамарин майишатдин Федеральный агентстводин къаардадли, РД-дин тамарин майишатдин Агентство, тамухъянвиллин 24 майишат ва са лесопарк тешкилна.

2008-йисуз РД-дин Президентдин указдадли тамарин майишатрин краий Агентство арадал гъана ва 2013-йисан 7-февралдиз адаай РД-дин тамарин майишатрин краий Комитет хъана.

Ругуд отделдикай ибарат тир Комитетдиз председатель Алибек Гъажиева рөгжервал гузва.

Пешекар суварин вилик чна Республикадин вири тамухъянриз и югъ мубаракзана!

Журналистдин къейдер Цийи Къулиеварни Умаровар герек я

Нариман КЪАРИБОВ

Умүрдур фадлай тестикъарнавай кар я: яшайища са гъихъин ятланы четинвилерал, татурайвилерал гъалтайла чакай гъар садан (газафбурун) рикъел алаташ вахтар, иллаки Совет гъукуматдин девир, улькведа гъар са затын буллуха ужуз тир ийисар хкведа. Писни хъсан сад-садав гекъигуналди гила чна а вахтарин баркаллу крариз, яшайищдин виниз тир альваллувилиз лазим тир къимет тагайдан гъайф чугуваза. Иллаки гъенин, улькве, гъа жергедай язи чи Республикани, нафтадин къимет агъз аватунихъ ви чалкечирри къабулзай санкцийрихъ галаз алакъалу язы читинвилерал гъалтнавай вахтунда.

Арадал атанвай шартла чун, наак хъсан тир, къе пис я лугъуз, са нивай, са гъинай ятланы күмек гүзлемишиз секин яз ацууна виже къведач. Гъар сада вич алай, вичи жаваб гүзвай чкадал намусдалди, дурумлувиледи зэгъмет чугуна кланда. Гъакл хъайтила чун читинвилерайн фад экъечда, санкцийр къабулзай башлайвай члору ниятарни барбат жедай.

За жуван и макъаладиа "Цийи Къулиеварни Умаровар герек я" къил ганва. Гъавурда аваз, рикъел бүрүргүддэлди. Россиян Федеральный Собранидиз РФ-дин Президент В.В.Путина ва Дағъустандин Халкъдин Собранидиз чи Республикадин Къиль Р.Г.Абдулатипова раижнавай Чарар келайла и бардай зи фикир генани гужлу хъана. Чарара лап важиблу маса терефрихъ, стратегийрихъ галаз санал хурууны майишат, агропромышленный комплекс виллик тухуниз, мянькемаруниз за гөгөншарунизни къетлен чига гана - аллатай ийисарин документирив теквигайла, къве къатда артух. Себебни югъ-къандавай гужлу жезвай экономический кризис ва Россиян санкцийя.

Са вахтара производстводин агалкъунралди чи Республикада машгүр хайи Хасавюрт райондин Къурушрин хурууны К.Марксан тъварунихъ галай колхоздин председатель Социализмдин Зэгъметдин Игит Сейфудин Къулиев ва вири Россияда (СССР-дин девирда) къвенкъевичи кархана Дербентдин консервирдай комбинатдин директор Сирајхудин Шамсудинович Умаров - майишатдин бажарагълу рөгжербар, лэгэ халкъдин игит рухвяя тир абур къведни заз лап мукъувай чидай ксар тир.

Къурушрин хурууны газаф жегъилри хыз, 60-йисара зани зи зэгъметдин сифте камар жергедин колхозчи яз С.Къулиев рөгжербар тир майишатда къачурди я. Адаз мектеб ақылтаяйла хурууны жегъилар масанриз фин эсиллагы къандачир. Саки гъар ийисуз бажарагълу рөгжербар, лэгэ халкъдин игит рухвяя тир абур къведни заз лап мукъувай чидай ксар тир.

Колхоздин председателвиле къалахай ийисара рөгжетлуда Къурушрин жемят санал тупламиш хъувунизни къетлен фикир гана, вичин къуватарни зэгъметар харжна. Къурушвирни яшамиш жезвай Азербайжандин райониз физ С.Къулиева анра къалахай тешкилна, разивал гайила колхоздин автомашинар рекье тваз цүдлэлдэл хизанар цийи Къурушдал хана, абуруз яшайищдин къалер эзигүннен рекъяй къумекар гана, къалахадалди таъмина.

С.Къулиева ва гульгъультай (ам пенсиян дэйлил) Сару Жамалович Бекурова руководство гайи ийисара Цийи Къуруш халис шегъердээ эзкъувана, хуьре юкъван мектебдин, участковый больнициадин, гамарин фабрикадин, аялрин бахчадин, Культурадин дворецдин, аптекадин, сельподин ва культурадинни яшайищдин метлэб авай хэйлиин маса дараматтар эзигна кардик кутина. Майишатдихъ вичин мехмастерской, Хасавюрт районда виридалын газаф тракторар, комбайниар, автомашинар ва маса техника авай. Никлерий, саларин майданрикий рахан тийин.

Чи Республикадиз музъманвиле ви къалахадин тежриба чириз атай гъич са делегацийни Къурушдал татана жедачир.

Рагъметлу Сейфудин Рамазанович газаф медени, дамах гвачир кастир. Вичи чехи колхоздин председатель яз хъсан мажиб къачувайтлани адан тандал гъамиша са партал: киттель, галифе шалвар, къвачерални гатун вахтундани керздин чекмэяр жедай. Къенин не-силдин къурушвийрини, чини викъель ви къадирлу хва Диярханов Вакыфа хыз, гадарнавай чилера цийи узумлухар кухтуна. Сейфудин бубадин ва бажарагълу узумчияр яз хъай маса хуруунийрин баркаллу рөхжавамар хъувунайтла лап хъсан жедай.

Къарагъарнавай месэлдикай къвакъатун тахьуз, узумчимвилекай рахайла, заз инал мад са мисал гъиз кланзана. И барадай гъа рагъметлу Сейфудин Къулиев хъитин бажарагълу, улькведихъ, халкъдихъ рикъл күзвай ксар, игит рухвяяри рушар, чи Республикадин гъар са районда, гъар са хурурени ава. Бажарагълу лэгэ руш Фироза Бурлаковадин (вичиз рагъмет хурай) тешкилчиилини кратикай ван тахьай кас (иллаки чехи не-силрин арада) Дағъустандын бажагъат ава жеди. Яргъал вахтунда адаа рөгжервал гайи Дербент райондин "Геджухский" совхоз гъар ийисуз ципицрингүл бүл бегъерар битмишарундай Республикадилай къерхарни машгүр тир. И майишатдин районда къвед лагъай (Ш.Алиеван тъварунихъ галай совхоздилай алаташ) чига къазай. Зи рикъел лап хъсандиз алама: Дербент райондин виликан са бязи руководителри викъель дишгэлий директордин кардиз къецгүз, ам къиле авай майишатдин агалкъунар хъендик кутаз алахъдай. Амма тлем акаяна-чир. Ф.Бурлакова къиле авай узумчимвилин "Геджухский" совхоз, чи халкъдэн игит руш пенсиядиз фидалди, районда къвенкъевичиди яз амуькна. Гуьгуынтай совхоз Шихисиф пуль-удай касдин гъилье гъята. Адан "рөгжервал гүнин бажарагълуул" себэй яз са вахтара вичин агалкъунралди машгүрдий тир майишатдин къадар-къисмет пашманди хъана. Совхоз ака-акваз чукӯриз, аини чехирри заводдин тадаракарни маса гуз башламишна. Эхирни банкотдин дережадал гъана.

Гила "Геджухский" совхоздин узумлухар, аини завод Дербентдин газ квай чехирар акъуддай ("ДЗИВ") карханадин ихтиядра гъат хъувунва, майишат къавчел ахкъалдари башламишна.

СССР-дин вахтунда вири Россияда чехибуракай ван къвенкъевичибуракай сад яз хайи Дербентдин консервирдай комбинатдин гъайф гила вири дербентвийри чугуваза. Са вахтара миллионралди шартунин банкайяр салан майвайрин, ципицрингүл, емишрин консервир акъудиз хайи ва сезондин варцаара пуд сменада къалахиз хайи карханадин цехра гила касни амач, линияр, тадаракарни мульхъуль къуна баят хъана.

"Гайиф, Сирајхудин хътиг игит хва, бажарагълу тешкилчиилий рекъиз, ам амайтла къе комбинат и гъалдан къедачир", - лагъана заз и мукъвара вич шегъерда зал гъалтлая гъа и карханада саки 30 ийисуз къалахай зэгъметдин са ветеранди.

Дугъриданни, вич директор хайи ийисара Сирајхудин Умарова комбинатдин тъвар вири улькведа машгүрна. Карханадин коллективин зэгъметдин агалкъунар са шумудра РСФСР-дин Министррин Советдин, Верховный Советдин ва ВЦСПС-дин, недай-хъвадай промышленностдин министерство, Дағъустандин Министррин Советдин ва Дағконсервобъединенин гъильяй-гъилиз къевдий Яру пайдахиз, Гъуьрметдин грамотайриз ва дипломиз лайхилу хъана.

Сирајхудин Шамсудинович газаф медени, чарадан дерди-гъалдикай хабар къадай инсан, тек-бир жедай хътиг тешкилчиилий ва чархачи тир. Гъукуматдин патай къумек галачиз, карханадин къазанжийрин таъктатралди, ада комбинат гъегъеншарни, цийи цехар, гъа жергедай яз бишкекар патал емишрин та ципицрингүл шире хкуддай цех, гъазур продукция твадай къялар акъуддай картонаждин фабрика, Къепирдада емишар къабулдай ва абурукай консервир гъазурдай маҳсус цех, рабочий патал яшайищдин газаф мөртебайрин са шумуд къялар эзигна. Карханадихъ вичин аялрин къве бахча, чехи столовой, сагъар хъийи-

дай медицинадин профилакторий, АТС, чехи библиотека ва маса къулайвилер авай. Сирајхудин Шамсудиновича вичин хайи хуър тир Штула мектебдин дараматин эзигайдай.

Инсанрин патахъай датлаа къайгъударвал авун, аյалияр къваладжади таъминарун С.Умарова гъамиша вичин буржи, умъурдин максад яз гъисабна. Коллектив хуътъулын варцаарни кеспидик кваз хун мурад яз адан теклифдади карханада хаммадин, ярумчух фабрикатрин запасар гъазурдай. Махачкъаладай чкадал ххиз килькайрикайни лап хъсан еридин консервир гъасилдай. Къунни Азербайжандадай ххиз хуътъулын варцаары комбинатди аарнин шире гъазурдай ийисарни хъайиди я. Ихтиг мисалар мадни гъиз жеда. Абуру вирида Ш.Умарован вини дөрежадин тешкилчилчилвал къалурзава. Совет гъукуматдин девирда Сирајхудин Шамсудиновича партийный ва рөгжервал гүнин ре-къял чехи къуллугъарни теклифайди я. Амма вичин экуя ва маналу умъурдин эхирдади ам хайи карханадиз, аини коллективидиз ва-фалу яз амуькна. Къалахамацтлана Дербентдин консервирдай комбинат ва Штулрин юкъада мектеб адан тъварцихъ янава.

Малум тирвал, сүрсөт гъасилунин ре-къялни вилик финин мураддади чи улькведа, гъа жергедай яз Дағъустандын, чи-хъя стратегиядигин чехи метлэб авай программаар къабулнава. "Хийирлу АПК" программа ва Республикада малумарнавай "Багълар кутунин гисин" гъа и терефрик акатзана. Эхъ, сен-герар тайнарнава. Чебни чалай къачуз, мұттыгъариз алақъдайбур. Кланзавайди гъильер къақъажан къулиевири, Умароври ва Бурлаковайри хыз зэгъмет чугун я. Вичин экономикадин рекъял чаг басрух гузвой алай вахтунда. Гъакл хъайтила чаг чалкечирин багълара битмиш жезвай ичер ва абурун салан майвайяни гөрек амуькда.

АЛАВА. Виликан вахтара майишатдин бажарагълу рөгжервал яз хъайи анжака са пуд кас (гыкъван газаф авай абуру!) мад сеферда рикъел хуналди ва жув жергедин ватандаш ятланы, хурууны майишат, агропромышленный комплекс къе авай гъалди секинсузвал кутазвай заз жуван макъалдик са гъевчи алава кухтун хъсан яз акуна. Гъикл хыи, Къиблепатан Дағъустандын, бязи майишатра гъята са себебни аваиз, багъларин ва узумлухирин майданар тъмиларнава, иесивал, гелкъуын тийиз тарар къуранва, узумлухар къалин векъедини кул-кусри къунва, салар саки цан хъийизма. Буллухвал тахъуниз килигна (маса себебарни аваиз, багъларин ва узумлухирин майданар тъмиларнава, иесивал, гелкъуын тийиз тарар къуранва, узумлухар къалин векъедини кул-кусри къунва, салар саки цан хъийизма). Буллухвал тахъуниз килигна (маса себебарни аваиз, багъларин ва узумлухирин майданар тъмиларнава, иесивал, гелкъуын тийиз тарар къуранва, узумлухар къалин векъедини кул-кусри къунва, салар саки цан хъийизма). Буллухвал тахъуниз килигна (маса себебарни аваиз, багъларин ва узумлухирин майданар тъ

Метлеблу месэла

Къагъиман ИБРАГИМОВ

Малум тирвал, Къурагъ райондин Кумухърин хуър 1966-йисуз Дербент райондин зонада авай дүйзен чилерал күч хъана. Алай вахтунда хуре жемятдиз вири патарихъя яшамиш жедай къулай шартлар яратмишнава. Ина вири социальный объектар кардик ква. Амма хурьрун жемятдик, гъялиз тежезвай са чехи месэлади секинсузвал кутас ингье 14 йис я.

Месэладин асул мана квекай ибарат я? 1995-йисалай башламишна Гульгеричай вацу хурьрун къерх явш-явш тухуз башламишнава. Са шумудра жемятдиз авур арзайрин бинедаллас Дағъустан Республикадин Гъукуматди гайи тапшуругъдалди "Дагберегозашти" Гудин ва Проектрин "Дагингпроводхоз" институтдин пешекарри Кумухърин хуър Гульгеричай вацу селлерикай худай проект гъазурна. Са шумуд экспертизадай акътатай проектда дегишвилерни туна. Эхирни 2009-йисуз "Спецремстроймонтаж" ООО-ди къалах тухдай къарап къабулна. Пул тимил ахъяюнис килигна, къалахар лап явшдиз фена. 2011-йисуз идан патахъай Кумухърин хурьрун администрациядин кыил **Руслан УЛУБЕГОВА** РФ-дин Президент Д.А.Медведевас арза къхена. РФ-дин Президентди регионрин къилерихъ галаз тухтай видеоконференциядал и месэлани къарапъарна.

Д.Медведева РД-дин Гъукуматдиз и объектдал къалахар тухун патал бес къадар такъатар ахъяюнин ва 2015-йисуз анал эцигунрин къалахар акъалтларунин патахъай тапшуругъ гана. Ятланы, объектдиз ахъязавай пул пуд-къуд сефера генани тимиларна. 2015-йисан бюджетдик и объект патал са кепекни кутунвач.

Гъалар чуру патахъ элкъуныз килигна, Кумухърин хурьрун Собранидин депутатри и месэладин патахъай РФ-дин Президент В.В.Путиназ риклин гъарайдин чар къхена.

И чарче гъанвай делилралди, и вири селди 60 гектар менфят къведай чилер, къадав агакъна хуси къвалер (саларни галаз), усадьбадин 40 участок, колхоздин идарадин гъаят, чехи пуд ферма, къульне сурар, складрин дараматтар, футбол къугъвадай майдан тухвана.

Чарчин эхирда ихтиян гафар ава: "Чун, и хуре яшамиш жезвай агъалияр, гъамиша, бейхабардиз атай селдин хура гъатна, къвалер тухвана, къвалер амачиз амукунин кичевили басмийшава.

Чна къевай талабзава и месэладиз фикир гун. Анжак куб къумекдалди и месэла гъялиз жедайдак чна умуд кутазва".

И арзада авай делилар ахтармишиз 7-мартиз Кумухъиз Дағъустан Республикадин Халкъдин Собранидин Председателдин заместитель **Сейфулагъ ИСАКЬОВ**, "Дагводсервис" ГКУ-дин руководитель **Башир БАЙТЕМИРОВ** атана. Абур чкадал Къурагъ райондин администрациядин кыил **Сефебег ГъАМИДОВА**, Кумухърин администрациядин кыил **Руслан УЛУБЕГОВА**, "Спецремстроймонтаж" ООО-дин руководитель **Тагъир ГъАСАНГҮҮСЕЙНОВА**, депутатри къаршиламишна.

Чун вири арадал атанвай гъалариз килигиз вацу къер галайвал (хурьрун са пад пуд километр мензил тирвал) вацу къере экъя хъанва) сифте хурьрун къилихъ фена, ахла гъанай гъуз

ракъун реккыв къван эвична. Федеральний ракъун реккель къван агакъиз са 500 метр амаз акъвазна.

Тагъир Гъасангъульсейнован гафаралди вацу къер селдикай худай къалахар ваца яд тимил хъай вахтунда - хъультуз тухудайди я. Гатфариз ина ятар гзаф хуунис килигна, къалахиз жезвайди туш. Гъелбетда, сифте пландик кутунвайвал чав 102 миллион 600 агъзур манат пулунин такъатар агакънавайтла, чна проектда авайвал, яргивил 1200 метр алай вацу къерхар къадай банд 10 шпорни галаз эцигна акъалтлардай. Амма икъван йисара къалахар тухун патал чав агакънавайди саки 22 миллион манат я. И такъатриз килигай къалахар чна тамамарнава.

Дугъиданни, чаз акурвал, хурьрун къилихъяя вацу къере саки 400 метр къван къер селдикай худай къалахар тамамарнава.

- За саки 18-йисуз хурьрун администрациядин кыил яз къалахазава. И вири и месэладин патахъай чна къхин тавур чка авач: депутатриз, РД-дин Гъукуматдиз, РФ-дин Президентризи кваз, - луѓуза Руслан Улубегова.

- Эхиримжи арза жемятдинни депутатрин патай Владимир Путиназ къхена. И арзадин бинедаллас чаз РД-дин Гъукуматдиз и объектдал къалахар 2017-йисуз акъалтларда лагъана, жаваб гана.

За Махачкъаладай атай юлдашривай, и объектдал къалахар акъалтларунин гележек гъык аквазватла, лугъун талабна.

Сейфулагъ ИСАКЬОВ: - И месэладин вишилувал адакай ибарат я хыи, хъсан бегъер гудай 70 гектар чил вацу къерэ элкъуенва. Алай вахтунда и кардик вилик пад къун тавуртла, селлерикай къалахар 2017-йисуз акъалтларда лагъана, жаваб гана.

Башир БАЙТЕМИРОВ: - Зун иниз сифте яз атанва. И месэладикай заз ван хъанвай. Заз акъвазватла, ина арадал атанвай къилин хаталувал вацу къер тирвал авай къвалер селдин хура гъатундини я. Инаг къурхулувилин зонадиз элкъуенва. Эгер чна гъиле къунвай къалахар тирвал акъалтлар тавуртла, зарар лап чехиди жеда. Им еке месэла я. Идавай къерх хъана виже къведач. Ина гъиле къунвай къалахар тади гъалда давамарунин лазимвал ава. Чаз акурвал, авай проектдик дегишвилер кухтуна, бандунин яргивал са шумуд виш метрдин яргы хъувунин гереквал ава. Икъ авуртла, и месэла агализ жеда.

Сефебег ГъАМИДОВ: - И месэла къе арадал атанвайди туш. За гъеле 1997-2005 йисара райондин администрациядин къилин заместителдин, ахла райондин къилин къулгүльдад къалахадайла, и месэла къарағтарнавайди тир. И объект гъа вахтунда кар алай проектиклини кутунвайди тир. Гъайиф хыи, проект проект яз амукъна. Эхирни 2010-йисуз и объектдал къалахар тухуз башламишна. Гила мад пул тахъуниз килигна, инал къалахар акъвазарнава. Республикада "Берегозаштидин" махсус программа кардик ква. Чна умудзава, и программадик чи объектни кутада. Эхъ, къе вахтар четинбур я. Амма ихтилат инсанрин хатасувиликай, эменин селдин хура гъатуникай фидайла, секиндиз ацукъна виже къведач.

Гъелбетда, хурь селдин хурукай хвена къанда. Чаз акурвал, атай юлдашрини и къалахадиз фикир гана, дегишвилер тахъана авайвал амукъитла, ракъун рехъни селдин хура гъатунин къурхулувал ава. Ракъун реккыв стратегиядин метлеб ава. Чи фикирдади, и месэладал федеральный органарни желб авуртла хъсан я. Чна умудзава, атай юлдаши Республикадин ва федеральный руководстводив Кумухърин жемятдин риклин гъарай агакъарда.

Сагълам тъүнин ўис яз малумарнава

Жасмина САИДОВА

Алатай гъяд юкъуз вири дуньядин махлукъатди муштерийрин ихтиярхуудай югъ къейдна. И суварин бинеда США-дин президент Джон Кеннеди 1961-йисуз Конгрессда рагай югъ гъатнава.

Парламентарийрин вилик рагайда улыкведин а вахтунин президентди муштерийрин асул къуд ихтиярдикай лагъанай: хатасуз шартла-ра хуунин ихтияр, информация къа-чуз хуунин ихтияр, хъядай мумкинвал хуунин ихтияр ва вичихъ яб акалдай мумкинвал гүнин ихтияр.

Гъульгъунал и ихтияррал мад къуд алава хъхъана: ганвай зарар эvez хъийдай ихтияр, муштерияр патал лазим чирвилер къа-чуз жедай ихтияр, муштерири патал асултур тир истемишиундиз жаваб гүнин ихтияр, гъакъни элкъуенва къунвай тъебият сагъламди хуун истемишиунин ихтияр.

Сифте сефера и югъ 1983-йисан 15-мартиз - суварин йикъарин международный календарда ам Виридуңнадин муштерийрин ихтиярхуунин югъ яз гъатайдалай къулухъ - къейднай.

1992-йисан 7-февралдиз "Муштерийрин ихтиярхуунин гъакъиндай" Закон (№ 2300-1) къабулайдалай къулухъ и Югъ Россиядани сувар яз тайинарна.

2015-йисуз муштерийрин ихтиярхуунин гъакъиндай Виридуңнадин югъ "Муштерийрин ихтиярхуунин сагълам тъүнрал желб ийин!" эвер гүнин бинедаллас къиле тухдайвал я.

И месэла виридалайни вилик акъудун душушьшдин кар туш. Кар ана ава хыи, дуньядя инсанар вахтусуда къинин асул 10 себебдикай 4 сагъламсуз тъүнхъ галаз алакъатла: я бедендин заланвал къадардилай артух хуун ва пакъалтун, ивиди дамаррэз гузай гуж виниз хуун (давление), ивидик квай глюкозадин къадар винизди хуун ва беденда холестериндин къадар екеди хуун. Эхиримжи месэла вири дуньядин агъалийриз талукъдя я.

Гъа са вахтунда вири муштерийрин ихтиярхуунин гъакъиндай сагълам тъүн ишлемишдай ихтияр ава. Гысабазавайвал, и кардик гъавурда вири сад хъиз акъуни муштерийриз сагълам тъүнрал ишлемишдай мумкинвал гуда, гъакъни авайдалай гъакълуу ва дурумлу сүрсөтдин система къабулун къезилларда.

САВАДЛУ ХЪУН ПАТАЛ
Виридуңнадин муштерийрин ихтиярхуунин гъакъиндай сагълам тъүн асул истемишиун я. Йикъан вахтунда 3-5 сефера илай тимил түшил фу тъуна къанда, и кар гъамиша тайинарнавай вахтунда авуртла хъсан я.

4. Фикир незвай шейнал желб ая. Фу незвай вахтунда анжак и кардикай фикир ийиз алахъна къанда. Келмир, телевизордиз килигмир, я важибуу, я метлебсуз шейэрикай ра-хамир.

5. Гъаф майвайяр ва емишар нэвъ. Абур кфтету тъүннин важибуу паяр я, гъык лаъйтла абурук гъаф къадар витаминар, минералар ва бедендин чарасуз лазим клетчатка ква.

Россиядихъ вичин мягъкем милли валюта жедатла?

ПЕШЕКАРДИН ВЕРЕВИРДЕР

Шихсефи СЕФИХАНОВ,
экономист, зөгъметдин ветеран

Россиядин Центробанкди США-дин са доллардик кымет Россиядин пул тир 68,86 манатдиз, еврordin кымет лагъайтла - 77,69 манатдиз барабар ханва лугъуз малумарзава. Ада мадни къеъдазавайвал, "нафт ужуз хайила, адахъ галаз санал пулни кыметдай аватзана; нафтадин кымет хаж хайила, чи пулдин кыметни артух жезва. Нафтадин кымет чи экономика патал - им кар алай делил я. Эгер и барадай гъалар пайгардикай хкатайтла, ида гележегда вилин чехи месэлэяр акъваздайдакай лугъузва". Центробанкди зур йисан вахтунда нафтадин кыметтар гъыхтийнбур жедатла, гъадз талукъ прогнозни гузва. А прогноздай чаз рикл динжардай хытн делилар аквазвач. Икл, 2015-йисан январдиз 1 баррель нафтадин кымет 53,6 доллардив, февралдиз - 49,7, мартдиз - 50,0, апрелдиз - 55,1 ва майдиз 64,9 доллардив агаъдайдакай лугъузва. Акъ хайила, чи пул гележегда мадни кыметдай аватун мумкин я. РФ-дин Центробанкди гүзлемишавайвал, 2015-йисуз Россиядин агаълийрал еке чединвилер ацалтда. И кар 2014-2016-йисар патал тайинарнай пулдинни кредитрин политикиадин дубдин рекъерин проектда раижнава.

Эгер XX асиридин 70-80-йисара са доллардин кымет чи са манатдин кыметдилай аллатавачиртла, гила доллардин кымет 60 ва адайлани гзаф сеферра хаж ханва. Им чи пул бельм къватнава лагъай чал я. Россиядин пул икл къуватдай аватуни гъыхтийн къурхулувал арадал гъизва вида идакай виридалайни гзаф низ зарар жеда? И чединвилерин хура акъвазун патал вуч авун герек я? Дугъриданни, бюджетдай алай вири организацияр, финансрин къурулушар, сифте нубатда жергедин гражданар патал лап татугай гъалар арадал атанва. Жибинар ичли ханвай чавуз буржар вахкун, къурелди, чипин юрги няни авун улькведин агаълийриз лап чечин акъвазда. Лагъана кланда хыи, гъаклани агъзбур тир мажибар, пенсияр, яшайшдин маса дердийриз чара ийизвай пулар артухар тавунтай шартлара налагар ва маса харжар са къатда артух жезва. Исятда арадал атанвай гъалар 1998-йисан майдиз чун шагыдар хайи вакъиайриз хейлин дережада ухшарбур я. А чавуз Россияда дефолт ханай: са доллардин кымет 6 манатдилай 30 манатдив агаъдайвал хаж ханай, улькведин гражданар чипи къватнавай пуларикай гъа гылгиди магърум ханай. Эгер мад ихтиин гъалар арадал атыйтла, кесибар мадни дарда гъатда, улькведин карханаяр къватнин къвалах гужлу жеда, мажибар агъз аватда, банкари чипиз буржул яз амукънавай карханайран амаамзай хусусият ахкъуда, къурелди, къват-навай карханайрин эмнени чипин гъилик ийиди.

Виридалайни хаталуди пул кыметдай аватун я. Россияди къецепатан ульквейрай гъизвай шейэрин чехи пай агаълийринген геъненш къатар патал валютадихъ маса къачузвай сүурсетдал гъалтзавайвилляй, и сеферда чи пул кыметдай аватунихъ галаз алакъалу яз, а шейэрин кыметни, чи пулдиз элкъурайла, лап виниз хаж ханва.

2015-йисан сифте кылер патал къунай гъисабралди, чи пул кыметдай аватун 9-11 процентдив агаъдада. Улькведин финансрин жигъетдай гъалар пайгар тийизвайла, пул банкарин системадай вахчунин къвалах кыле физвайди я. Гражданри а пул, са вуч хайитлани къачун лагъана, харжазава. И арада пул вични къи-

метдай аватзана. Исятдани гъа ихтигин гъалар арадал атанва.

Алай вахтунда Россиядин экономика кризисдин гъалда аваз хун са базы экономистри ва чиновникири нафтадин кыметтар агъз аватунихъ, Украинаада ва Мукъвал тир Рагъэкъечидай пата кризис арадал атунихъ, Евросоюздини США-дин Россиядин аксина санкцияр ишлемешүнүүг галаз алакъалу ийизва. Ихтиин фикиррихъ галаз разивални ийиз жеда. Гъа са вахтунда Россиядин экономика дефолтдин гъалдиз атунин дувулар лап деринрава. И кар сифте нубатда халкъдин майишатдин хиллер, стратегиядин мурадар вилив хвена, планламиши тавунихъ галаз, планлар бинепу пулдинни кредитрин система авачиз хунунихъ галаз алакъалу я.

2013-2015-йисара са доллардин кымет Россиядин Федерациядин валюта тир 13 манатдилай 23 манатдив къван агаъзун лазим тир.

Чи зурба улькве алишверищдинни хаммадин биржадиз, криминальный савдаяр ийидай чакадз элкъевенва. Улькведе чехи хусусиятдин 90 процентдив агаъкна объектар къецепатан ульквейрин контролдик ква. Россияди къецепатан ульквейриз маса гузай шейэрин арада хаммадин ресурсрал гъалтзавай лап екеди я. Гъа са вахтунда къецепатан ульквейрай чиниз гъизвай машиниринни тадаракрин, сүурсетрин, дарманрин ва маса шейэрин къадар артух хун давам жезва. Чи улькведа халкъди геъненшдиз ишлемешавай адедин жүррейрин товарарни гъасилзама. Импортди чи халкъдин майишат къланай акудзава. Банкари кредиттар вугунин система чуруди хун себеб яз, улькведа халкъдин майишатдин гъч са хелни дузыгъундаказ вилик физвач. Рагъакъидай патан ульквейрин банкара, анжак 2 процент алаа, пулар гзаф къадар эцигун давам жезва. Чаз лагъайтла, Рагъакъидай патан ульквейри кредиттар, 5-8 процент алаа гузва. Россиядин шей гъасилзайвайбуруз лагъайтла кредиттар 12-20 процентдин къиль къачунча, гузва. Ихтиин шартлара кредиттар яз къачунвай пулар производство вилик тухун патал серф авункай файда авач. Вучиз лагъайтла карханайриз жезвай къазанжиря процентрин ставкайрилай агъзбур я. Идалай гъери, шей гъасилзайвай чехи налогрини чиновникири къачузвай харжарини гъелекзава. Гъакъикъатда халкъдин майишатдин чехи пай хилеривай, чипиз менфят хкатдайвал, кредит къачуз жезвач.

2014-йисан 4-декабрдиз Россиядин Президент В.В.Путини Федеральны Собранидиз раиж авур вичин Чарче чи милли валютадин алай вахтунда тайин ханвай кымет алверчишлини тирди хиве къазва ва Россиядин Банкадин Гъукоматдал алверчияр лугъудайбуру Россиидин валютадин кыметдик дегишилдер акатункай чипин чуруу ниятар аваз менфят къачуниз темягъ тийидайвал, чипин патахъай меслятнавай къеви серенжемар къабулун ташрумшилава... Ахътин алверчияр вужар ятла властриз чизвайди, абуруз таъсирдай таъватарни авазвайди, а таъватрикай менфят къачудай вахт алукунавайди къейдзава.

Валютадихъ галаз чуруу гъерекатар кыле тухузвай гъч са алверчилини тъварни къун тавунтайвийлай абуу жавабдарвилиз чулууник умуд кутадай бинеяр чахъ авач.

Гъа са вахтунда Россиядин миллионралди гражданриз кар къунва - валютадин интервенция кылы тухунин рекъеди абуу на муслу зегъметдади къазанмишавай чипин пулдикай магърумнава. Гъа са вахтунда алверчияр лугъудайбурун са көртди чипиз миллиардар къазанмишава.

Россиядин пулдинни кредитрин политикада рехъ гузвой лап векчи гъалатрикай сад банкарин системадин руководстводиз пешекарвал бес тахъун яз, чи пул доллардихъ галаз алакъалу авун яз гынабзава. Эгер Россияди вичин валюта США-дин ва Россиядиз талукъ яз душманвилин политика кылы тухузвай маса ульквейрин валютайрихъ галаз алакъалу ийизвайтла, ихтиин шартлара улькведин финансирини экономикадин система жуван къуватралди пайгардик кутункай рагун герек къевзеч.

Чи валюта михыз къуватдай аватдай къван чакадз къевзай шартлара Сталинан эхиримжи, бажармиси тавуна амукъай проектиди вичел фикир желбазава. Адаз "Доллардихъ галаз алакъалу тушир" умуми базар арадал гъунин рекъяр Сталинан план" лугъузвай.

1937-йисалай Советрин пул Америка-дин доллардихъ галаз алакъалу авунай, къецепатан ульквейрин валютайрив гекъигайла, чи пулдин кымет США-дин доллардин бинедаллаз тайинарзавай. 1950-йисуз И.В.Сталинан ташшургудалди, СССР-дин ЦСУ-ди, шей маса къачуз хуннин барадай манатдинни доллардин мумкинвилер вилив хуналди, чи цийи пулдин кымет тайинарнай: са доллардихъ 14 манат гудайвал хана. 1950-йисан 28-февралдиз СССР-дин Министррин Советди къабулнавай къарда къалурнава:

Къецепатан ульквейрин валютайрив гекъигайла, чи пулдин кымет доллардин бинедаллаз тайинарун 1950-йисан 1-мартилай акъвазарин ва чи пулдин кымет адад бинеда тунвай къизилдад аласпу яз тайинарин. Са манатдин бинеда 0,222168 грамм михыз къизил авайди тайинарин.

1990-йисан 1-мартилай Госбанкди са грамм михыз къизилдихъ 4 манатни 44 кепек гудайди тайинарин.

1950-йисан 1-мартилай къецепатан ульквейрин валютайрив гекъигайла, чи пулдин кымет ихтиинди яз тайинарин: Америкадин са доллардихъ исятда гузай 5 манатни 30 кепекдин чакадз 4 манат, алай вахтунда Англиядин са фунт стерлингрихи гузай 14 манатни 84 кепекдин чакадз 11 манатни 20 кепек гун.

Советрин пул «Сталинан къизилдин пулдал» алуудун сифте яз милли валюта Америкадин доллардилай аслувиликай азадна. Советрин Союзди къецепатан ульквейриз промышленностдин ва илимдин вини дереждин агалкъунрин бинедаллаз гъазурнавай продукция маса гүнин менфятлувал хаж хана, промышленностдин хилер вилик фена. Идани Советрин Союздин США-дин технологияр къабулункай къерх жедай мумкинвал гана. 65 йис идалай вилик "доллар галачир" умуми базар арадал гъунин барадай Сталина теклифай план алай вахтунда улькведин пулдинни кредитрин вири система цийикъла түккүрх хъувунин лап важиблу терефрикай сад яз гысабиз жеда.

Властиди вичихъ политический къаст авайди къалурун герек я. Анжак икл хайила, Россия меттерилай хажжеда, ам Америкадин доллардилай аслу яз амукъда, адад гъиле милли экономика, россиявийрин агуваллувал хаждай зурба таъватда. Са мус ятланы чахъ Россиядин государстводин милли валюта жедайдак ва ам, государстводин аслу туширвилин ва адад экономикадин хатасузвилин лишан яз, дүньядин резервдин валютадиз элкъведайдак умуд кутаз къланзана.

"Карчи Дагъустан-2015"

ВЫСТАВКА-ФОРУМ

ЧИ КОРР.

Дагъустан Республикада 2015-йисуз кылы тухун пландик кутунвай асуу мянрактрын арада гъар йисан гатфариз тухун адет ханвай "Карчи Дагъустан" выставка-форумди къетлен чка къазва лагъайтла жеда. Неинки республикадин, гъакни улькведин маса регионрин ва таатта къецепатан ульквейрай тир карчирин иштираквал аваз ва гөгөншада-каз тешкилзавай "Карчи Дагъустан" алай йисан 19-21-мартилдин йикъара 12-сефердада кылы фида. Выставка-форумдин къетлен-вилерикай саласа юкъуз хъял пресс-конференциядат республикадин выставкайрини маркетингдин "Дагъустан-ЭКСПО" централдин руководитель Мегъамед САРГУЛАНОВА сүтъбетна.

"Карчи Дагъустан" республикадин мулкунал тешкилай сад лагъай выставка тир. 12 йис идалай вилик и мянракт "выставка-ярмарка" яз кылы физвай. Исалай-суз выставкадин сергятар, иштиракзай регионрин география дегиши жез хъана. Гила лагъайтла, "Карчи Дагъустан" выставка-форум яз кылы физва: карчилел машгъул тир дагъустанвияр, карханайрин векилар патал тешкилзавай экспозицийрихъ галаз санал ина пуд йикъан вахтунда жуьреба-жууре месэлайриз талукъарнавай форумарни кылы фида. Выставкадин сергятара аваз тешкилнавай къулагай майданрал конференцияр, семинар, чирвилер гудай тренингар, презентацияр жеда. "Мянрактдин кылин мурад вири программа промышленность, гъвечи яз юкъван карчывал вишиди тухунихъ, къецепатан ульквейрай гъизвай продукция ватанды акудзайдалди эвзенүн мумкинвилер артухарунихъ, региондин транспортдин къурулушдин мумкинвилер ишлемешүнүүнъяя вишидиги Дагъустандин экономикадин дөрөж хажкунихъ элкъурунава", - малумарна М.САРГУЛАНОВА.

РД-дин алишверищдинни промышленный палатадин президент Бадрудин МЕГЪАМЕДОВА "Карчи Дагъустан" выставкадиң республикадин экономика вилик тухун жигъетдай авай метлеблувиликай лагъана. Къенин юкъуз республикадин экономика квелди тафавтул я, гъихтийн мумкинвилер чахъ ава, - гъа и выставкадин майдандал вил веъйела вири малум жезва, къейдна ада.

Б.Мегъамедова гъакни инлай куулухъ "Карчи Дагъустандыз" къецепатан ульквейрай мадни гзаф карчиря желбай фикир авайдакай хабар гана. "Къедай йисуз чаз Индиадай, Түркиядай, Вьетнамдай, Иракдай ва Белоруссиядай тир карчириз выставка-форумда иштиракун теклифдай фикир ава", - лагъана ада.

Алукъдай йисуз хун лазим тир мад са цийивиликай малум хъана. Икл, къедай йисан выставкадин иштиракчияр конкурсдин не-тижаллаз хжайдалвал я.

Республикада гөгөнш майданра аваз выставкай-форумар тухуниз манийвал ийизвай ва алатнавай 12 йисан вахтунда вичикай раҳазавай мад са месэла ава: Дагъустанда алай аямдин истемишуриз жаваб гудай экспо-спектор хун чарасуз я.

"Чаз выставкайрин къвалахда иштиракиз къланзайбайрувай тамам делилар "Дагъустан-ЭКСПО" централдин официальный сайтдай - www.dagexpo.ru, я тахъайтла телефондин агъадихъ галай нумрайрай жагъуриз жеда", - къейдна Б.Мегъамедова.

Выставка-форумдин къвалахда иштиракиз къланзайбайрувай тамам делилар "Дагъустан-ЭКСПО" централдин официальный сайтдай - www.dagexpo.ru, я тахъайтла телефондин агъадихъ галай нумрайрай жагъуриз жеда: 8 928 5999 412, 8-906-482-17-60, 8-903-423-23-93.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 23 марта

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ

- 8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18:15 Реклама
18.20 Сказки моего детства
18.45 Наболевший вопрос.
19.00 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Алипупатова
19:35 Местное время Вести Дагестан
РГВК
- 07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
07.30 «О культуре»
07.40 «Тарарам»
08.10 X/ф «Тимур и его команда»
09.40 «Реальный Дагестан»
10.30 X/ф «Фанфан Тюльпан»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Интер-диалог»
13.40 «Здоровье нации»
14.00 Д/ф «Сказка поющим узором»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 «Человек и право»
16.00 Мультифильм
16.30 Время новостей Дагестана
17.00 «Красота 05.ru» в прямом эфире
17.45 Д/с «Мир природы»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкалы
20.20 К 70-летию Великой Победы «Память поколений» Высота 102,0

21.30 Т/с «Орлова и Александров». (16+).

- 17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят с Андреем Малаховым».

- 21.10 В/ф Патимат Бурзиновой «Робинзоны Каспийского моря»
21.30 «Педагогическое сопровождение»
21.50 «Промзона»
22.30 Время новостей Дагестана

- 18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыш!»

- 21.00 Т/с «Родина». (16+).
21.55 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
22.50 Д/ф «Севастополь. Русская Троя». (12+).
23.55 «Антология антирэпортера». (12+).
1.30 X/ф «Противостояние» (12+).
2.50 «Последний романтик контрапозиции», (12+).
3.50 «Комната смеха». (12+).
4.45 «Вести. Дежурная часть». (12+).

- 8.15 X/ф «Возвращение президента». (12+).
10.55 «Доктор И». (16+).
11.30 «События».
11.50 «Постскриптум».
12.50 «В центре событий с А. Прохоровой». (16+).
13.55 «Линия защиты».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Городское собрание». (12+).
15.55 Т/с «Луара Агаты Кристи». (12+).
17.30 «События».
17.50 Т/с «Луара Агаты Кристи». (12+).
18.20 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.50 Т/с «Между двух огней». (12+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Спецрепортаж»: «Украина. Экономика в долг». (16+).
23.05 «Без обмана»: «Народные магазины».
0.00 «События».
0.35 Д/ф «Дин Рид. Тайна жизни и смерти». (12+).
1.25 «Петровка, 38». (16+).
1.45 X/ф «Первое правило королевы». (12+).
5.45 «Тайна нашего кино»: «Место встречи изменить нельзя». (12+).

- 20.20 Т/с «След. Кислота». (16+).
21.10 Т/с «След. Что такое не везет». (16+).
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «Такая работа. Ловушка». (16+).
23.15 «Момент истины». (16+).
0.10 «Место происшествия. О главном». (16+).
1.10 «День ангела».
1.35 X/ф «Вий». (12+).
2.55 X/ф «Шеф четвертый год войны». (12+).
4.15 боевик «Домовой».

КУЛЬТУРА

- 7.00 Канал «ЕвроНьюс».
10.00 «Новости культуры».
10.15 «Наблюдатель».

- 11.15 Т/с «Расследования комиссара Мегрэ».
12.10 «Линия жизни». Марина Зудина.

- 13.10 Д/ф «Ядерная любовь».
14.05 Т/с «Петербургские тайны»

- 15.00 «Новости культуры».
15.10 Д/с «От 0 до 80».

- 16.00 X/ф «Человек, которого я люблю».

- 17.30 «Шедевры эпохи романтизма». А. Дворжак. Симфония ч8. Дирижер Пааво Ярви.

- 18.15 «Остров».

- 19.00 «Новости культуры».

- 19.15 «Главная роль».

- 19.30 «Сати. Нескучная классика... Святославу Рихтеру посвящается...

- 20.10 «Спокойной ночи, малыш!»

- 20.25 «Марина Неелова. Это было. Это есть... Фаина Раневская».

- 20.50 «Тем временем».

- 21.35 «Правила жизни».

- 22.00 Д/ф «Работы среди нас».

- 23.00 Д/с «Немухинские монологи».

- 23.30 «Новости культуры».

- 23.50 Д/ф «Дель и его предел».

- 1.00 «Кинескоп» с П. Шепотинником. Французское кино.

- 1.40 Т/с «Петербургские тайны»

- 2.35 Д/ф «Аксум».

ИНДИЯ

- 6.00 Мелодрама «Невидимая история 2».

- 9.00 «Биография кумиров» «Шилла Шетти». (12+).

- 9.30 «Тутешество по Индии» «Бхубанешвар».

- 19.40 Комедия «Не связывайся со мной». (16+).

КУЛЬТУРА

- 6.30 Канал «ЕвроНьюс».

- 10.00 «Новости культуры».

- 10.15 «Наблюдатель».

- 11.15 Т/с «Расследования комиссара Мегрэ».

- 12.15 «Эрмитаж - 250».

- 12.40 «Правила жизни».

- 13.05 Д/ф «Работы среди нас».

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

- 7.30 Секреты и советы.

- 8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).

- 9.50 Давай разведемся!

- 10.50 Д/ф «Понять. Простить» (16+).

- 12.00 Д/ф «Курортный роман». (16+).

- 13.00 Ты нам подходит.

- 14.00 Нет запретных тем.

- 15.00 Т/с «Не сорьтесь, девочки!» (16+).

- 17.55 6 кадров. (16+).

- 18.00 Т/с «Две судьбы 2».

- 21.00 Т/с «Условия контракта». (16+).

- 23.00 Рублево-Бирюлево.

- 0.00 6 кадров. (16+).

- 0.30 Мелодрама «Тропинка вдоль реки». (Россия - Беларусь). (12+).

- 2.25 X/ф «Человек-амфибия».

- 4.20 Ты нам подходит.

- 5.20 Домашняя кухня.

- 5.50 6 кадров. (16+).

- 6.00 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

ИНДИЯ

- 6.00 Мелодрама «Невидимая история 2».

- 9.00 «Биография кумиров» «Шилла Шетти». (12+).

- 9.30 «Тутешество по Индии» «Бхубанешвар».

- 19.40 Т/с «Детективы. Криминальный репортаж». (12+).

- 20.00 Комедия «Не связывайся со мной». (16+).

КУЛЬТУРА

- 6.30 Канал «ЕвроНьюс».

- 10.00 «Новости культуры».

- 10.15 «Наблюдатель».

- 11.15 Т/с «Расследования комиссара Мегрэ».

- 12.15 «Эрмитаж - 250».

- 12.40 «Правила жизни».

- 13.05 Д/ф «Работы среди нас».

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

- 7.30 Секреты и советы.

- 8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).

- 9.50 Давай разведемся!

- 10.50 Д/ф «Понять. Простить» (16+).

- 12.00 Д/ф «Курортный роман». (16+).

- 13.00 Ты нам подходит.

- 14.00 Нет запретных тем.

- 15.00 Т/с «Не сорьтесь, девочки!» (16+).

- 17.55 6 кадров. (16+).

- 18.00 Т/с «Две судьбы 2».

- 21.00 Т/с «Условия контракта». (16+).

- 23.00 Рублево-Бирюлево.

- 0.00 6 кадров. (16+).

- 0.30 Мелодрама «Тропинка вдоль реки». (12+).

- 2.25 X/ф «Соломенняя шляпка».

- 5.00 Ты нам подходит.

- 6.00 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

ИНДИЯ

- 6.00 Драма «Хиджра».

- 9.00 «Биография кумиров» «Джухи Чавло». (12+).

- 9.30 «Путешествие по Индии» «Колката». (12+).

- 10.00 Драма «Княжеский страх». (16+).

- 12.10 Мелодрама «Любовь над облаками». (16+).

- 15.10 Мелодрама «Мистер Совершенство». (16+).

- 18.10 Мелодрама «Вор и полицейский». (16+).

- 2.50 Д/ф «Уильям Гершель».

ВТОРНИК, 24 марта

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ

- 8.05-8.08 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:

среда, 25 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

- 8.05-8.08** Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18.20 Слет ветеранов пос.Ленинкент
18.40 Дагестан спортивный
19.00 Парламентский вестник
19:35 Местное время Вести Дагестан

РГВК

- 07.00** Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лакском языке «Арчи ва айту»
07.55 Мультифильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/с «Исчезновения»
09.25 «Оксоморон»
09.55 X/ф «Мистер Питкин. Порода бульдог»
11.50 «Бизнес Дагестана»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Правовое поле»
13.30 «Разумные слова, реальные дела»
13.50 «Наедине с поэтом» Магомед Гамидов
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Д/с «Севастопольские рассказы»
15.45 В/ф «Чувства ограниченных возможностей: с широкими закрытыми глазами»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «О благонравии...»

ПЕРВЫЙ

- 5.00** «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.15 «Контрольная закупка».
9.45 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Орлова и Александров» (16+).
14.25 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят с Андреем Малаховым».
21.00 «Время».
21.35 Т/с «Орлова и Александров» (16+).
23.35 «Вечерний Ургант».
0.10 Ночные новости.
0.25 «Политика» (16+).
1.25 «Наедине со всеми».
2.20 «Время покажет» (16+).
3.00 Новости.
3.05 «Время покажет» (16+).
3.15 «Модный приговор».
4.15 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

- 5.00** «Утро России» (12+).
9.00 «Химия нашего тела. Витамины» (12+).
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Парламентский вестник»
21.00 «Час размышления»
21.30 «Гонг»
22.00 «Жилой мир»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Махачкалы
23.20 «Аутодафе»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Т/с «Рисующий ветер»
02.15 «Час размышления»
02.40 X/ф «В поисках»
04.40 Д/с «Севастопольские рассказы»
05.30 X/ф «Отарова вдова»
06.40 «О благонравии...»

НТВ

- 6.00** «НТВ утром».
8.10 «Дело врача» (16+).
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 «Прокурорская проверка» (16+).
16.00 «Сегодня».
16.20 «Все будет хорошо!»
17.20 Т/с «Улицы разбитых фонарей» (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Прекрасный полк» «Маша» (16+).
19.00 X/ф «Укрощение огня».
19.40 «Говорим и показываем» (16+).
22.35 X/ф «Письмо» (16+).

ТВЦ

- 20.40** Т/с «Ленинград 46».
22.40 «Анатомия дня».
23.30 Т/с «Ментовские войны».
1.25 «Квартирный вопрос».
2.30 «Дикий мир».
3.10 Т/с «Пятницкий. Глава вторая» (16+).
5.05 Т/с «ППС» (16+).
6.00 «Настроение».
8.05 X/ф «Западной игрок».
9.40 X/ф «Ника» (12+).
11.30 «События».
11.50 X/ф «Ника» (12+).
13.40 «Мой герой» (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Удар властью» «Слободан Милошевич».
17.00 «Вести» (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва» (12+).
17.30 «События».
17.50 Т/с «Пуаро Агата Кристи» (12+).
18.15 «Право голоса» (16+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва» (12+).
20.00 «Вести» (12+).
20.50 «Спокойной ночи, мальчики!»
21.00 Т/с «Родина» (16+).
22.55 «Специальный корреспондент» (16+).
0.35 «Антология антитеррора»
2.15 X/ф «Адвокат» (12+).
3.40 «Химия нашего тела. Витамины» (12+).
4.00 «Сейчас».
5.00 «НТВ утром».
8.10 «Дело врача» (16+).
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 «Прокурорская проверка» (16+).
16.00 «Сегодня».
16.20 «Все будет хорошо!»
17.20 Т/с «Улицы разбитых фонарей» (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Прекрасный полк» «Маша» (16+).
19.00 X/ф «Укрощение огня».
19.40 «Говорим и показываем» (16+).
22.35 X/ф «Письмо» (16+).

REN TV

- 5.00** «Не ври мне!» (16+).
6.00 «Верное средство».
7.00 «Следаки» (16+).
7.30 «Званный ужин» (16+).
9.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко» (16+).
11.00 «Документальный проект»: «Кровь потомков» (16+).
12.00 «Информационная программа 112» (16+).
12.30 «Новости» (16+).
13.00 «Званный ужин» (16+).
14.00 «Москва. День и ночь» (16+).
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!» (16+).
17.00 «Город новостей».
17.50 Т/с «Междудвух огней» (12+).
18.00 «Верное средство».
19.00 «Информационная программа 112» (16+).
19.30 «Новости» (16+).
20.00 X/ф «Пассажир 57» (США) (16+).
21.30 Т/с «Граница времени» (16+).
22.30 «Смотреть всем!» (16+).
23.30 Д/с «Легенды советского сыска» (16+).
0.55 X/ф «Адвокант его превосходительство» (6+).
1.00 X/ф «Пассажир 57».
2.40 «Смотреть всем!» (16+).
3.00 «Семейные драмы».
4.00 «Не ври мне!» (16+).
5.30 Д/с «Хроника победы».

ЗВЕЗДА

- 6.00** X/ф «Капитан».
6.40 X/ф «Осенний марафон» (12+).
8.35 Т/с «Черные волки»
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Черные волки»
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Эшелон» (16+).
17.10 Д/с «Отечественное стрелковое оружие». «Автоматы» (6+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Прекрасный полк» «Маша» (16+).
19.15 X/ф «Укрощение огня».
22.35 X/ф «Письмо» (16+).

ТВЦ

- 6.00** «Настроение».
8.15 X/ф «Первое свидание».
10.05 Д/ф «Александр Домогаров. Откровения звездника» (12+).
11.55 «Дачный ответ».
12.35 «Дикий мир».
14.00 «Вести» (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва» (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть» (12+).
15.00 Т/с «Последний яньячар» (12+).
17.00 «Вести» (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва» (12+).
17.30 «События».
17.50 Т/с «Пятницкий» (12+).
18.00 «Сегодня».
18.30 Д/с «Возвращение Мухтара» (16+).
19.00 X/ф «Партизанская сага» (12+).
20.00 «Сегодня».
20.20 Т/с «Пятницкий» (12+).
21.00 «Суд присяжных» (12+).
21.30 «События».

ЗВЕЗДА

- 17.50** Т/с «Пуаро Агата Кристи» (12+).
18.20 «Право голоса» (16+).
19.30 «Город новостей».
19.50 Т/с «Междудвух огней» (12+).
21.45 «Петровка, 38» (16+).
22.00 «События».
22.30 «Обложка»: «Американский пирог Хрущевова» (16+).
23.05 «Криминальная Россия»: «Александр Соловьев: влюбленный киллер» (18+).
0.00 «События».
0.25 «Русский вопрос» (12+).
1.10 X/ф «Мусорщик» (12+).
3.05 X/ф «Король, дама, валет» (16+).
5.00 Д/ф «Зоя Федорова. Неоконченная трагедия» (16+).
6.00 «Сегодня».
8.15 X/ф «Первое свидание».
10.05 Д/ф «Александр Домогаров. Откровения звездника» (12+).
10.55 «Доктор И» (16+).
11.30 «События».
11.50 X/ф «Арабские ночи» (12+).
13.15 Т/с «Эшелон» (16+).
13.40 «Мой герой» (12+).
14.30 «События».
15.10 «Хроники московского быта»: «Звездная жилплощадь» (12+).
15.55 Т/с «Пуаро Агата Кристи» (12+).
17.30 «События».

REN TV

- 5.00** «Не ври мне!» (16+).
6.00 «Верное средство».
7.00 «Следаки» (16+).
7.30 «Званный ужин» (16+).
8.30 X/ф «Один и без оружия».
9.00 «Новости» (16+).
9.30 «Документальный проект»: «Наследники дьявола» (16+).
10.00 «Информационная программа 112» (16+).
12.30 «Новости» (16+).
13.00 «Званный ужин» (16+).
14.00 «Москва. День и ночь» (16+).
15.00 «Семейные драмы».
16.00 «Не ври мне!» (16+).
17.00 «Верное средство».
18.00 «Информационная программа 112» (16+).
19.30 «Новости» (16+).
20.00 X/ф «Сахара» (США).
22.10 Т/с «Граница времени» (16+).
23.00 «События» (16+).
0.00 «События» (16+).
0.30 «Москва. День и ночь».
1.00 X/ф «Сахара» (США).
3.20 «Семейные драмы».
4.15 «Не ври мне!» (16+).

REN TV

- 5.00** «Сейчас».
6.10 «Утро на 5» (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

- 10.30-14.10** X/ф «Государственная граница» (16+).

КОЛЬЮТУРА

- 6.30** Канал «ЕвроНьюс».
10.00 «Новости культуры».
10.15 «Наблюдатель».
11.15 Т/с «Расследования комиссара Мерз»: «Мерз и строптивые свидетели».
12.00 «Сказки из глины и дерева»: «Филимоновская игрушка».
12.10 «Красуйся, город Петров!» Зодий Бартоломео Растреля.
12.40 «Правила жизни».
13.05 Д/ф «Правда о вкусе».
13.55 Д/ф «Чингисхан».
14.05 Т/с «Петербургские тайны».
15.00 «Новости культуры».
15.10 Д/с «От 0 до 80».
16.05 «Искусственный отбор».
16.50 Д/ф «Фургон комедиантов»: Борис Тенин и Лидия Сухаревская.
17.30 Д/ф «У

ПЯТНИЦА, 27 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

11:35 Местное время

Вести Дагестан

14:30 Местное время

Вести Дагестан

17:10 Местное время

Вести Дагестан

Реклама

18:20 Мир вашему дому

18:35 Планета Культура

19:30 Реклама

19:35 Местное время

Вести Дагестан

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана

07:15 Передача на аварском языке «Поданги гамалы заманги»

08:00 Обзор газеты «Хакыкъат»

08:10 Мультифильм

08:30 Время новостей Дагестана

08:50 Д/с «Исчезновения»

09:25 Х/ф «Герой нашего времени» 2 с.

11:00 «Вернисаж»

11:35 Пятничная проповедь.

Прямая трансляция из Центральной Джума-мечети г. Махачкала

12:10 «Кругозор»

12:30 Время новостей Дагестана

12:55 «Агросектор»

13:30 «Колос»

14:15 Обзор газеты «Дагестанская Правда»

14:30 Время новостей Дагестана

14:50 Д/с «Севастопольские рассказы»

15:45 Ширван Чалаев «Крестьянскиетанцы»

Играет Белгородский симфонический оркестр

16:30 Время новостей Дагестана

16:50 «О благонравии...»

17:20 «В центре культуры»

18:20 «Наши дети»

18:45 Передача на кумыкском языке «Заманлыр гете, халкъ гетмес»

19:30 Время новостей Дагестана

20:20 «Здоро́вье» в прямом эфире

21:20 Пятничная проповедь в Центральной Джума-мечети г. Махачкала

21:50 «Все грани»

22:30 Время новостей Дагестана

23:00 Время новостей Махачкала

23:20 Сессия НС РД

00:30 Время новостей Дагестана

01:00 «Город молодых»

01:30 Т/с «Рысующий ветер»

02:45 Х/ф «Под знаком козерога»

04:40 Д/с «Севастопольские рассказы»

05:25 Х/ф «Герой нашего времени» 2 с.

06:40 «О благонравии...»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Добро пожаловать».

9.00 Новости.

9.15 «Контрольная закупка».

9.45 «Жить здорово!» (12+).

10.55 «Модный приговор».

12:00 Новости.

12:20 Т/с «Орлова и Александров» (16+).

14:25 «Время покажет».

15.00 Новости.

15.15 «Время покажет».

16.00 «Мужское/Женское».

17.00 «Жди меня».

18.00 Вечерние новости.

18.45 «Человек и закон с Алексеем Пимановым» (16+).

19.50 Телегираг «Поле чудес» (16+).

21.00 «Время».

21.30 «Голос. Дети».

23.35 «Вечерний Ургант».

0.30 Д/с «История студии «Sound City» (16+).

2.30 Х/ф «Барбара» (16+).

4.30 «Модный приговор».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России» (12+).

8.55 «Мусульмане» (12+).

9.10 «Иннокентий Смоктуновский. Пророчество для гения» (12+).

10.05 «О самом главном».

11.00 «Вести» (12+).

11.35 «Местное время. Вести - Москва» (12+).

11.55 Т/с «Тайны следствия».

12.55 «Особый случай».

14.00 «Вести» (12+).

14.30 «Местное время. Вести - Москва» (12+).

14.50 «Вести. Дежурная часть» (12+).

15.00 Т/с «Последний янтарь» (12+).

16.00 Т/с «Я больше не боюсь».

17.00 «Вести» (12+).

17.10 «Местное время. Вести - Москва» (12+).

17.30 «События».

18.40 Х/ф «Тест на любовь».

19.50 «События».

20.15 Г/ф «Короли без короны» (12+).

22.35 Футбол. ЧЕ-2016. Отборочный турнир. Черногория - Россия. Прямая трансляция.

23.00 Т/с «Приют комедиантов» (12+).

23.20 Новости.

23.30 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).

23.40 Х/ф «Суд присяжных».

23.55 Х/ф «Комната смеха» (12+).

2.45 Т/с «Пятницкий. Глава третья» (16+).

4.35 Т/с «ППС» (16+).

ТВЦ

6.00 «Настроение».

8.10 Х/ф «Дочки-матери».

10.05 «Тайны нашего кино».

11.00 «Белое солнце пустыни» (12+).

11.55 Т/с «Тайны следствия».

12.55 «Особый случай».

14.00 «Вести» (12+).

14.30 «Местное время. Вести - Москва» (12+).

14.50 «Вести. Дежурная часть» (12+).

15.00 Т/с «Путора Агата Кристи» (12+).

17.30 «События».

17.50 Т/с «Путора Агата Кристи» (12+).

18.20 «Право голоса» (16+).

19.30 «Город новостей».

19.45 Х/ф «Дело Румянцева».

21.45 «Петровка, 38» (16+).

22.00 «События».

22.35 «Приют комедиантов» (12+).

23.00 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).

23.20 Новости.

23.30 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).

23.40 Х/ф «Суд присяжных».

23.55 Х/ф «Комната смеха» (12+).

24.00 «Семейные драмы» (16+).

24.25 Т/с «Детективы. Тройня» (16+).

25.00 «Верное средство» (16+).

25.25 Т/с «Капитан» (16+).

26.00 «Поздняя встреча» (16+).

26.25 Т/с «След. Обнаженная Маха» (16+).

27.00 «След. Обнаженная Маха» (16+).

27.25 Т/с «След. Опасные игрушки» (16+).

27.50 Т/с «След. Мертвые docheri» (16+).

28.00 «Биография кумиров» (16+).

28.25 Т/с «Путешествие по Индии» (16+).

28.50 Т/с «След. Испанка» (16+).

29.00 «Документальный проект»: «Папа с Марса, мама с Венеры» (16+).

29.25 Т/с «Детективы. Битва за Снежное королевство» (16+).

30.00 «Документальный проект»: «Боги подводных глубин» (16+).

30.25 Т/с «След. Первый смена» (16+).

31.00 Т/с «След. Погром» (16+).

31.25 Т/с «След. Обнаженная Маха» (16+).

31.50 Т/с «След. Опасные игрушки» (16+).

32.00 Т/с «След. Мертвые docheri» (16+).

32.25 Т/с «След. Мертвые docheri» (16+).

32.50 Т/с «След. Погром» (16+).

33.00 Т/с «След. Испанка» (16+).

33.25 Т/с «След. Погром» (16+).

33.50 Т/с «След. Погром» (16+).

34.00 Т/с «След. Испанка» (16+).

34.25 Т/с «След. Погром» (16+).

35.00 Т/с «След. Погром» (16+).

35.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

36.00 Т/с «След. Погром» (16+).

36.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

37.00 Т/с «След. Погром» (16+).

37.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

38.00 Т/с «След. Погром» (16+).

38.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

39.00 Т/с «След. Погром» (16+).

39.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

40.00 Т/с «След. Погром» (16+).

40.25 Т/с «След. Испанка» (16+).

41.00 Т/с «След. Погром» (16+).

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 29 МАРТ

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

10:20 Местное время

Вести Дагестан . События недели . Информационно - аналитическая программа

14:20 Местное время

Вести Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей Да-

гестана

07.15 Передача на лез-

гинском языке

«Вахтар ва инса-

нар»

08.00 «Детская газета»

08.30 Время новостей Да-

гестана

08.50 X/f «Светлый путь»

10.50 «Здравствуй, мир!»

11.20 «Чистое сердце»

11.30 «Молодежный микс»

11.50 «Разумный взгляд»

12.30 «Интеллект-шоу»

13.00 «Наши дети»

13.30 «Красота 05. ru»

14.10 Благотворительный концерт «Спасем се-

годня жизнь»

16.10 X/f «Друзья из табо-

ра»

17.10 «Vivat, academ!»

18.10 «Тарарам»

18.45 «Здоровье нации»

19.05 D/f «Дагестан - край мастеров»

19.30 Время новостей Да-

гестана. Итоги

20.00 «О культуре»

20.20 «7 news»

20.35 «Интер-диалог»

21.20 B/f «Памяти павших будьте достойны»

21.50 «Глянец»

22.30 Время новостей Да-

гестана. Итоги

23.00 «О культуре»

23.20 «Реальный Дагестан»

01.00 Благотворительный концерт «Спасем се-

годня жизнь»

01.30 D/f «Ипотина»

02.45 X/f «Скажи, мама, любишь ли ты меня?»

04.15 «Интер-диалог»

04.50 D/f «Дагестан - край мастеров»

05.10 «Здоровье нации»

05.25 X/f «Простая история»

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.

6.10 X/f «Формула любви»

8.10 «Служу Отчизне!»

8.45 M/f.

8.55 «Здоровье». (16+).

10.00 Новости.

10.15 «Непутевые заметки».

10.35 «Пока все дома».

11.25 «Фазенда».

12.00 Новости.

12.15 D/f «На 10 лет моложе»

13.00 «Теория заговора».

17.45 Вечерние новости.

18.00 «Точь-в-точь». (16+).

21.00 Воскресное «Время».

22.30 «Клуб Веселых и Но-

ходчивых». Высшая лига.

0.40 X/f «27 свадеб». (16+).

2.40 X/f «Кругой чувак».

4.25 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.25 X/f «Молодые». (12+).

7.20 «Вся Россия». (12+).

7.30 «Сам себе режиссер».

8.20 «Смехопанorama».

8.50 «Утренняя почта». (12+).

9.30 «Сто к одному». (12+).

10.20 «Местное время. Ве-

сти - Москва». Неделя в

городе. (12+).

11.00 «Вести». (12+).

11.10 «Россия. Гений места»

12.10 «Смеяться разреша-

ется». (12+).

14.00 «Вести». (12+).

14.20 «Местное время. Ве-

сти - Москва». (12+).

14.30 «Смеяться разреша-

ется». (12+).

15.00 «Один в один». (12+).

18.00 X/f «Танго мотылько».

20.00 «Вести недели». (12+).

22.00 «Воскресный вечер с

Владимиром Соловьевым».

(12+).

0.35 X/f «Дочь баяниста».

2.35 «Россия. Гений места».

3.30 «Планета собак». (12+).

4.05 «Комната смеха».

(12+).

НТВ

6.00 T/c «Профильт убийцы».

8.00 «Сегодня».

8.15 «Русское лото Плюс».

8.50 «Их нравы».

9.25 «Едим дома».

10.00 «Сегодня».

10.20 «Первая передача».

11.00 «Чудо техники». (12+).

11.50 «Дачный ответ».

13.00 «Сегодня».

13.25 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).

16.00 «Сегодня».

16.20 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).

10.05 «Барышня и кулинар».

10.40 X/f «Дело Румянцева».

11.30 «События».

12.55 X/f «Выстрел в спину».

15.20 «Петровка, 38». (16+).

15.30 X/f «Родительский день». (16+).

20.00 «Список Норкина».

ТВЦ

5.45 «Марш-брюсик».

6.10 X/f «ЧМ».

7.55 «Фактор жизни».

8.30 X/f «Тревожное вос-

кресенье».

(12+).

10.05 X/f «Барышня и кулинар».

10.40 X/f «Дело Румянцева».

11.30 «События».

12.55 X/f «Выстрел в спину».

15.20 «Петровка, 38». (16+).

15.30 X/f «Родительский день». (16+).

15.45 «Человека».

17.20 X/f «Осколки счастья».

17.30 X/f «В центре событий с

А. Прохоровой».

(16+).

21.00 X/f «Легенды совет-

ского сыска».

(16+).

22.10 T/c «Луара Агаты Кри-

сти».

(12+).

0.05 «События».

0.20 T/c «Луара Агаты Кристи»

2.20 X/f «Не имей 100 руб-

лей...»

4.00 D/f «Дин Рид. Тайна

жизни и смерти».

(12+).

4.50 «Тайны нашего кино:

«Покровские ворота».

5.10 D/c «Экополис. Голод-

ный город».

(12+).

17.20 X/f «Слава России».

19.00 «Служу России».

20.00 «Военная приемка».

(12+).

7.45 M/f «Научный детектив».

ТВЦ

10.45 «События».

12.40 X/f «Фанат».

(16+).

23.00 X/f «Новости дня».

23.15 X/f «Фанат».

(16+).

0.30 X/f «Фанат 2».

(16+).

2.15 X/f «Шумный день».

4.10 X/f «Увольнение на

берег».

17.10 D/c «Звездные исто-

рии».

(16+).

18.00 X/f «Звездная жизнь».

22.35 D/c «Звездная жизнь».

(12+).

0.30 X/f «Моя вторая половина».

(16+).

13.35 M/f «Моя вторая

половина».

(16+).

17.10 D/c «Звездные исто-

рии».

Стал Сулейманан Ватанда

Репортаж

Шагъабудин ШАБАТОВ,
Муса АГЬМЕДОВ,
Мегъамед ИБРАГИМОВ

Алдай гъафтедин хемис юкъуз
Къасумхурел Россиядин халкъарин
адетдин культурадин Централдин
дараматад Сулейман-Стальский
районда Литературадин йис
официальнидаказ ачхаруниз талу-
къарнавай мярекат кыле фена.

Ана алимри, шаирри, обществен-
ный деятель, муаллимри, библио-
текари, школьники и штиракна.
Гъуреметту мугъманрин арада филологидин илимрингин доктор, шаир Фейзудин НАГЬИЕВ, тарихдин илимрингин кандидат, шаир публицист Ризван РИЗВАНОВ, филологидин илимрингин кандидат, шаир Азиз МИР-ЗЕБЕГОВ, технический илимрингин кандидат Айдин БАЛАБЕГОВ, "Самур" журналдин күллугъчи, шаир Зульфикъар КъАФЛАНов, "Лезги газетдин" векилар, шаирарни писателар тир Сажидин САИДГЪАСАНОВ, Абидин КАМИЛОВ, Агъмедпаша АГЬМЕДПАШАЕВ, Нажмудин ШИХНАБИЕВ ва масабур авай.

Литературадин йисаз талукъарнавай мярекатдин сергъята аваз Къасумхурел шадвилин гъалара край чирдай музей ачхунда. Ам арадал гъунин кильин макъсад Россиядин, Дагъустандин, хай ерийрин тарих хуныкай ва саламатдиз ақалтзавай несилрив агақтарунакай ибарат я. Музейдин күмекдалди чқадин ағъалийривай ва мугъманривай Сулейман-Стальский райондин тарих-

- Къенин мярекатдихъ чехи шаир Стал Сулейманан тъварунихъ галай район патал еже вахиблувал ава, - къайдна райондин кыл Нариман Абдулмуталибова литературадиз бахшнавай межлис ачхудайла. - Вирида малум тирвал, Сулейман-Стальский район шаиринни алимрин макан я. Лезги писателрин Союздин виридалайни чехи отделение - "Къуредин ярар" ина ава. Алай вахтунда района яратмишдай пай ган-

пар идалай вилик басмадиз акът-навайбурухъ галас садна, кылдин ктаб акъудун планламишнава. Литературадин йисан сергъятра аваз ци райондин хуърерин школайра, библиотекайра мярекатар мадни кыле тухуда, - лагъана Н.Абдулмуталибова.

Сулейман-Стальский райондин кильин гафарай малум хайивал, алай йисуз Дербентта лезги халкъдин къеъзаль хва Имам ЯРАЛИЕВАН күмекдалди "Алпан" тъвар алаа лезгири күллугъчи, литературадиз ва тарихдиз талукъ тешкилат арадал гъанва. Идалай гъейри, гъа ихътин тъвар алаа цийи журнални чапдай акътдайвал я. Тешкилатдин кылени чи машъур ватанэгъли Ризван Ризванов акъвазнава.

Вичин рахунра ада лезги эдебиятдин умумишиликай гөгөншдиз ихтилатна. - Лезги эдебиятдин амайбурулай тафаватлу яз кылдин къетленвал хас я: чи эдебият са чешнедай акътана къве патахъ авахъздавай цин селлериз ухшар я, - къайдна Р.Ризванова. - Адахъ къадим бинеяр ава. Лезги эдебиятдин дувулар VII асирда яшамиш хъайи Давдакъалай гатунзава. Гъикъван чапхунчиири гъужумнатлани, жуъреба-жуъре девирра хейлин татугайверни четинвилер хънатлани, лезгийрилай виридалайни вахиблу руъьдин ивириин - медениятдиннэ эдебиятдин сенгерар, умутивал хъуз алакъана. Гъатта къенин

вай инсанрин къадар 70-дав агақзава. Шад жедай кар ам я хъи, абурун жергейра жегвил къуватарни ава. Райондин руководстводи лезги литература вилик финик лайиху пай

кутур, кутазвай векилрин ктабар чапдай акъудунизни къетлен фикир гузва. Алай йисуз Чехи Гъалибвилин 70 йис тамам хъунихъ галас алакъалу яз чахъ Ватандин Чехи дяведа

юкъузни чаз икъван чавалди чипкай ерли хабар авачир шаирин яратмишунар жаъизва. И карди мад сеферда лезги эдебиятдин къадимлувилий, девлетлувиликай лугъузва, - алала хъувуна Р.Ризванова.

Мярекатдал литературади ақалтзавай несилар тербияламишнин карда күгъазвай ролдикай Фейзудин Нагъиева, хай чал хунын ва вилик тухунин месэлайрикай Зульфикъар Къафланова, инсаният, же-мят патал литературадихъ авай къуватдикай Азиз Мирзебегова итижлу съубъетар авуна.

Мярекатдин иштиракчийриз Литературадин йис мубарак авуналди шаирар тир Сажидин Саидгъасанова, Абидин Камилова, Муса Агъмедова, Мегъамед Ибрагъимова, Ражуллай Салманова, жегвил къуватри - Дагъустандин политехнический колледжин студентка Зарина Мустафаевади, Азъя Стаприн-Къазмайрин юкъван школадин 11-классдин ученица Цуъквер Абдулаевади ва масабур шириар келна.

Сулейман-Стальский райондин администрациядин культурадин отделдин күллугъчири ва са жерге школайри гъазурнавай музыкадинни сөйнеламишнавай нумрайри межлис мадни гурлу авуна.

дихъ, машъур векилрин - общественный деятель, магъир устадрин, спортсменрин, алиминни шаирин умурьудин ва яратмишунрин ре-къыхъ галас мукъувай таниш жеда.

Гъуъынлай мярекатдин иштиракчияр Россиядин халкъарин адетдин культурадин Централдин актовый залда къват хъана.

телеф хъайи шаирар тир Стал МУСАИБАННИ Балакъардаш СУЛТАНОВАН яратмишунрин уртак къватлал гъазурдай фикирар ава. Идахъ галас сад хъиз, Чехи шаир Рухун АЛИДИН сур алай чқадал гъумбетни эцигда. Мадни, Чилихъ АБДУЛГЪАМИДАН, Мехъергъай тир Къазимегъамеданни Шихмегъамедан ют хъувунтай эс-

Яшамишрай лезги чал!

МЯРЕКАТ

Желил ЖЕЛИЛОВ,
Бут-Къазмайрин юкъван школадин муаллим

Мукъвара Мегъарамдхурун райондин Бут-Къазмайрин юкъван школада "Зи халкъдикай ягъанатда ванбурун кура" лишандик кваз лезги чалаз бахшнавай мярекат кыле фена. Ана школадин директор Гульмет АБДУЛЛАЕВА, Бут-Къазмайрин хуърун клубдин директор Айдуң МЕГЬАМЕДОВА, шаир Мукаил АГЬМЕ-

ДОВА, 2013-йисуз улькведендережадаваз кыле фейи "Йисан муаллим" конкурсын гъалиби Сулейман-Стальский райондин Герейханован хуърун 1-нумрадин школадин муаллим Шамсудин МАГЬАМДАРОВА, Мегъарамдхурун райондин методкабинетдин күллугъчийри - Зарема КЕРИМХАНОВАДИНН Натела КъАФЛАНОВАДИ, муалими, школьники иштиракна.

Лугъун лазим я, хай чалаз ва литературадиз бахшнавай мярекаттар Бут-Къазмайрин юкъван школада гъар йисуз тухузва. Амма алай йисуз тешкилади амайбурулай къарагъарнавай месэлайрин вахиблувиледи, къалахдин сергъятралди, тешкилувиледи тафаватлу хъана.

Мярекат лезги чаланни литературадин муаллим Рамазан ЖЕЛИЛОВА ачхунай ва ам кыле тухун гъа и школадин муаллим Фатума БУКАРОВАДАЛ итибарна.

Вичин рахунра Ф.Букаровади алай вахтунда лезги чал авай гъалдикай, ам хуън ва вилик тухун патал гъялна кълан-заявай месэлайрикай итижлу съубъетар авуна.

Герейханован хуърун 1-нумрадин школадин муаллим Шамсудин Магъамдарова ихътиян мярекат тешкилуник кыл кутурбуруз чухсаъул малумарна. Адан гафарай малум хайивал, школьникин арада мукъвал-мукъвал хай чалаз ва литературадиз бахшнавай мярекаттар тухуни ақалтзавай несилар руъьдин девлетлиз мадни мукъва хууниз таъсирзава.

Шаир Мукаил Агъмедова лезги чалаз бахшнавай шиир келунади, мярекатдикай вичин фикирарни лагъана.

Къейд ийин хъи, Ф.Букарова и межлисиз виликамаз гъазур хъанвай. Явашдаказ язавай музыкадин сезиналди школьники Къуъчхур Сайдан, Етим Эминан, Стал Сулейман, Алкъвадар Гъасан эфендидин шириар, Мегъамед Ярагъидин, Гъажи Давудан камалу келимаяр келай тегъери иштиракчийрик руъь кутуна.

Гъуъынлай Айдуң Мегъамедова, 2-классдин ученик Амин Гъашумова, Фатума Букаровади тамамарай манийри мярекат мадни гурлу авуна.

Мярекатдин эхирдай школадин директор Гульмет Абдуллаева мярекатдин иштиракчийрин тъварзихъ хуш келимаяр лагъана. Гъуъынлай хай чал хунын ва вилик тухунин карда гъаъисаъвиледи зегъмет чуугунай ада Шамсудин Магъамдаровавни Фатума Букаровади школадин администрациядин патай гъуъметдин грамотаяр вахканы.

21-март - Виридуңнадын шириатдин югъ

Шаирдин цай - ажайиб цай...

Шаирдин цай - ажайиб цай,
Муркадални түхүн тийр.
Гавиляя я, шаирдин төвэр
Амузаза рекин тийиз!..

(Мерд АЛИ)

Вич ЮНЕСКО-дин къяюмвилек кваз 1999-йисалай инихъ къейдизавай и Югъ гила литературадин халисан сувариз, чи алакунризи агалкунриз килигунис элкъенва. И юкъуз чи төвэр-ван авайшариар, тақырыпте из камар къачузыв жегыл авторарни мектеб-рани вуза, колледжра, зөгөметчи коллективтира мугъманвиле жеда, көлгөзайбүр чипин яратмишунрихъ, цийиз чапдай акъуднавай ктабрихъ, кылдин эсер-рихъ галаз танишарда.

Вузы герек хъанва ихтиин къетен югъ? Шириат, гъакъикъатдани, вири девирра инсаниятдин руғын, къанажағы, мариғат, ахлакъ мягъкемариз хъайи чехи

такъатдиз элкъевиди я. Гилани адап чехи метлеб кважынавач. Акси яз, гилан алаш-булаш пара хъанвай дүннада шаирар адап лап хъсан фикирар, умудар, хиялар раиж ийиз, лугъудайвал, дүннада вич хъуз экъечизава.

Шаирриз улквейрин посолар, чилел Сад Аллагъди реке тунвай векилар я, гъавайда лугъузвойдитуш.

Амма шаиррин ван, гъайиф хъи, чилин инсаннан бес квадарда агақъазамач. Дәвейирин мусибатрин къукъумрингъиляй парабуруз архайнинвал амач. Им лагъытла, неинки инсаниятдиз, гъакъ Аллагъдиизни ийизай аксывал, асивал я.

Тупары ван ийидайла музаяр (яни шаиррин сес) секин жеда лугъуда. Шаиррин сес гилани къуватлуди, тупар явашардайди я! Гавиляя ихтиин Югъ - суварни арадал гъанва. И чин чна гъа и сувариз талу-къарна гъазурнава.

Расул ГЪАМЗАТОВ

Рикъел хиз гурлу ийкъар Кавказдин

Ираклий Андрониковаз

Авач гъйкал дүстүрлелай къуватлу. На гаф ганай къведа лугъуз
Кавказдин. За вун вилил хъзвай чилел
зи дагълух, Апрель гъеле кумаз вичин хуш
наздик.

Амма кагъаз вахчуна за почтунай,
Келна, гъасят гъавурданы акына:
Дүзенлүхри ви рикъ, зи дуст,
чүгунна,

Гъанихъ фена. Белки хъсан акуна.

За хвейид я жуван гафар гъамиша.
Дагъларани, гъатта яргъал ядрани.
Вун рикъеваз, за дерт жуван
бамишна:

"Лермонтов икъ эгечідацир
садрани!"

Дагъдин къилер ава къалин
живеда.

Амма хура зөгъем хвена нисинин,
За багышна ваз гъалат! са

журеда,
Инанмиш яз хвейдайдах вун чиниз.

Япунжирал дагъдин гарун аваздик
Ацукъда чун, къуындер хълаз
булутрик,

Рикъел хиз гурлу ийкъар Кавказдин,
Булвал гайи женгеризни барутириз.

Гила гъар са хуруп хъзваза
секинвал.
Түнтивилер фад алцифнава сар
баздиз.

Гульлейриз бед гузмач чулаш
мумкинвал,
Шаирар куз, чукурнавай Кавказдин.

Секундантар - къуллугъчияр
виждандин

Ама анжак махара чи бубайрин.
Шаирини, рикъяя гъакъван
такъандиз,

Барьердал фин буйругъзамач
бакъайриз.

Къе бул хъанва цар гъидайбүр
шиирдиз.

Амма мұтлұғы авун патал асирап,
Бязибуруз бес жеч гъич күнд
уымурни

Лермонтован, къызы халис шиирар.

Рахадалди пакам къекер цаварик,
Ша, Ираклий, чун мад санал

ацукъин.

Рикъел хиз гурлу ийкъар
Кавказдин,

Игитвилин суракъра чун амукъин.

Ермолован төвәрни текъвез

мечел чи,

Маса багъри хва жеда чи рахуник,

Әбеди яз амукъда ам рикъе чи -

Поручик хва Тенгинский полкунин.

Сергей МИХАЛКОВ

Дустарин мани

Чун рекъева, рекъева,
Гъикъван хъсан къуншияр!
Яргъариз фин рикъева,
Ава ашкъи, хвешивал!

Чун саналла гъар юкъуз,
Шадава чи кефияр.
Регъят жеда рехъ атлұз,
Лугъуз-лугъуз манияр.

- Вуч хъсан! Вуч хъсан!
Чахъ гала чи кац Мастан!
Чимчир, къватлаш - дамахчи,
Яру къекни - къармачи.
Маймун, гъатта тұтынкүш -
Дустар я чун гъакъван хуш!

Санал жерла яшамиш
Амукъдан четинвал.
Хыилер кважыда, жез
батмиш,
Худа рикъи эркинвал!
Экъечидайла яргъариз

Ша лагъ хъсан дустариз,
Четин жеда рехъ ваз,
Къеват къеда лувариз.

Вуч хъсан! Вуч хъсан!
Чахъ гала чи кац Мастан!
Чимчир, къватлаш - дамахчи,
Яру къекни - къармачи.
Маймун, гъатта тұтынкүш -
Дустар я чун гъакъван хуш!

Хтанва мад къвализ чун,
Рагъни, гарни ақажна.

Хъанач сүгүлт ийиз чун,
Маниди шад хажна.

- Вуч хъсан! Вуч хъсан!
Чахъ гала чи кац Мастан!

Чимчир, къватлаш - дамахчи,
Яру къекни - къармачи.

Маймун, гъатта тұтынкүш -
Дустар я чун гъакъван хуш!

Андрей ПЕТРОВ

Фенвач садни чи рикелай,
Фенвач заттни, са карни.
Тик обелиск къе къвачелла,
Бине къуна мармардин.

Совет аскер лап адетдин,
Хуруп къуна автомат,
Гүя ава рехъ гъузетиз,
Хъзваз секинз гъакъыктат.

Амма хъультүз, гатуз инал
Атир ала цүкверин.
Гагъ лепе гуз рангуни ал,
Гагъ ухшар жез живериз...

Невеяр!

Даимлух хуҳ

И ядигар

Виждан хъиз куб риклерин!

Стал МИСЛИМАТ

Зи хур

Зул хъайд тир гад хъфена,
Гекъигнай зун хъультүзин ийкъахъ.
Шад мурадар къилиз фена,
Агақърай күн виш ағзуз саҳъ!

Дүннади жув къанивиял
Тамам къилин яшар гана.
Атана къе, къуыз къилия,
Зун цүквериз ухшар хъана.

Макан я зи Стал дере,
Дегъ девирдин фад авай хуър.
Адаш икрам ая күне,
Ам я дарман яд авай хуър.

Малимар бул, алимар бул,
Дестегар я хурупн абур,
Къе вади зи төв екеда,
Гъар няметдин дад авай хуър.

Пуд Сталар са дереда...
Мад аватла гъакъ улькведа,
Къе вади зи төв екеда,
Дагъустанда сад авай хуър.

ПРИПЕВ:

Дегъ девирдин фад авай хуър,
Гъар няметдин дад авай хуър,
Дагъустанда сад авай хуър,
Москвада ад авай хуър...

Фад авай хуър,
Сад авай хуър,
Чан дүннада ад авай хуър.

Владик БАТМАНОВ

Вун тақурла гыссер вири рекъизва,
Мугъман хъухъ заз, тек са ийфиз
амукъя.

Къуында зун ви чарарив
гъамиша,
Хиялра зи ви пак чарар гылеви.
Ийфериз на зи ялгъузвал бамиша,
Яшамиш жен баҳт, мугъульбат
рикееваз.
Хъел хъун квезд я къена фидай
умуырда?
Умумыр гъалин гыл-гылеви,
шадвал гваз.
Тек ви сүрет къекъвеза
зи фикирда,
Плазаррикай милайимдиз
хъульрез заз...

Вун дидеди...

Кланч заз и дүннада вун галачир,
Иштаягъ къеда сүфрадихъ
вун алачир,
“Вун зи яр я” - ачук ийин за ваз сир,
Вун дидеди чарада зун тавурай.

Ашуқъ жеда вал акунмаз жегъилар,
Пехил я вал хурупн бязи гүзелар,
Зарул мийир на шаирдин
гүльгүллар,
Вун дидеди чарада зун тавурай.
Хуш я рикъиз ви булах заз бинедлай,
Гаф це атлай милайимдиз мецелай,
Элкъуыра кас вун кланз атай -
гъенелай,
Вун дидеди чарада зун тавурай.

Чи ашкъидиз күснү къимет тагана,
На шаирдин михъиз умуд атана,
Владиказ гудайди я - лагъана,
Вун дидеди чарада зун тавурай.

Ви иладрихъ галаз пака рахада,
Ви стхани къвалахал за аквада,
Мехъер план къениндалай чүгвада,
Вун дидеди чарада зун тавурай.

Сегъер-сегъер вун булахдал
экъечиди,
Хъульрез, рахад хупл дамахдал
къекъведа,
Зи мугъульбат анжак са ваз
хъульреда,
Вун дидеди чарада зун тавурай.

Камалдин ИЛЬЯСОВ

Гъамишанда акурай вун чаз сағъ яз,
Цава түхүн тийир экү са
рагъ яз.

Ильясовин къилел Шалбуз,
Шагъ дагъ яз,
Азиз буба, хвена вун Сад Аллагъди,
Зун, Камалдин, авурай шад,
Аллагъди.

Диде

Гысаб жеда сүфрадалди
зегъмет ви,
Диде, чна гъич квадарда
гъурмет ви.

Гъар са кардиз къевеза еке
къимет ви,
Азиз диде, вун я чехи девлет чи.

Сифте вилиз акурдини вун я заз,
Заз тербия гайдиди гъахъ рахад.
Ксун тавур бала алаz гылерал,
Диде, заз вун сағъ акурай
чилерал.

Аллагъди ваз гурай, диде,
виш ийсар,
Шад яз фирай, диде, вири
ви ийкъар.

Гъич садраны жез тахъурай ви
рикъ дар,
Къевез хайитла, хурай абу
шад нақъвар.

Диде, ви тарс хуъза дайм рикъ за,
Аферин ваз, тұна зун дүз реke на.
Азиз диде, ви яр гаф заз вине я,
Дүннадилай багъади заз диде я...

03.09.2014

Убайд РАЖАБ

Хайи чилин шикили

Дагъдин синер, чухурар,
Рахад къветер, туртурар,
Гагъ нур алаz къизилдин,

Гагъ цук къуызва къезилдиз,
Царцар алаz чарчардин,
Рагъ хъчиниз азгардиз,
Нураг - чарар гимишдин
Бадед чинин биришрин.

Чарчар - чехи бубадин<br

Яран сувар мубаракрай, азизбүр!

Гатфар вичин тавуна...

Мерд АЛИ

Нубатдин Яран сувар атанва! Гатфарин и гүзел сувари чи рикдел лап газиф кэр, замгар, вакыяар, маниярик къульдер, чи къадим адептар хизива.

Эх, юйни юз сад хъжезив и тикъалай гатлунна гатфар вичин тавуна гъатзана. Иллаки хуърерин чайра вирибуруку - малдарик, багъманчийрик, саларбанрик, чијисерхъянрик, ятарини хваларин къвалахрал машгүлбурук къетен гъерекат акатда. Гатфариз цан цана, тум кутун тавурдан къул хъуьтпуз къайи жеда лугъуда. Икитахъун патал халисан лејсберарни багъманчияр, саларбанарни малдарар зөгъметдин женгерик экечид. Хвалар акъашда, салар, багълар къульне амукарик михъда, къацаиз сифтегъян ятар гуда, чилерик дарманар кутада. Газиф каратал чан къведа. Чубанар дулдин, нехирбанар нехиррин гъульяна мукъаят жеда. Алафдикай кыштал акур хебни мал гатфарал хъсандин экечид.

Эфруз РАГЫМОВА

ЯРАН СУВАР

(Пъесадай чук)

Шагънабата Плаш эхъуэрна, дасмал арушна гъизва. Селминаза адапекер алукъазва.

Плаш: - Баде, жендек чуъхун тавурдаш ваклан члар акъатдани?

Ярбиче баде: - Гъакл я, чан зи къуърен шапла. (Рушариз). Инсандин тан хъиз, рикни михъи хъун герек я, садни хъел яз амукаина къандач. Шагънабат, вунни гъакл акъвазмир, чан руш, шумягъар михъа. Тукъезбан, вуна какаяр ругут, абуруз ранг ягъа.

Ярал буба: (Плашал яру пекер алукъазавай Селминазаз): - Гъалал хъуй ваз, чан хтул. Яран сувариз аялрал жезмай къван яру пекер, я гыч тахъйтла, яру нехишар алай пекер алукъун герек я.

Селминаз: - Им вучтин адет я, чан буба?

Ярал буба: - Яру рангуни бахтар гъида, - лугъуда бубайри. Ада тлал-квал, начагъильер агуудач. Берекатлу хурай лугъуз, Яран юкъуз яру суфра экъяд.

И гафар лагъана, бубади зуънредай са къулдай макъам язава. Рушари дамахарнавай Плашав къульз тазва. Ара секин хайила, къецелай цицибрин ван къведа.

Шагънабат: - Къуъртъу вечре цицибар ахъайнавай хътиндя я. Фена килигин зун абуруз.

И чавуз сафуна аваз цицибар гъизвай Ярбике къвализ гъахъзва.

Ярбике: - Муштулух зиди, яран цицибар къуди.

Ярал буба: - Са гуни лагъ, чан хтул, са гуни лагъ.

Ярбике: - Гыхъти?

Ярал буба: - Гыа ваз чидай хъти.

Ярбике (Цицибар авай саф газ къулзава):

- А гуни, гуни гун герек,

Чими ракъар хъун герек.

Чимел юкъар алаторай,

Яран юкъар алаторай.

Къватлиз мукай цицибар,

Хвеши хъуй квэз, кесибар.

Кълатлиз хтуй при къуль,

Цицибариз хъуй куль къуль.

Ярбиче баде (иситла чрана къягъана, хъурезва): - За вечрез какаяр арбедин няниз, нехир хтайла кутунай, гъакл тирвилля вири кайрай цицибар акъатнавайди я. Йикъан и

дач. Гъавиляй абурун гъакъиндай къилди къайгъударвал ишида.

Къалера ишидай къван хъсан крап - михъивилер тун, яран ялавардай къульне пек-лек къватлон, жегъилриз цийи пек-партал, къужайризни къашийриз яран паяр гъазурон - бес и кратарин инсанрин гувъгуылар ачукардачни!...

Клубрани мектебра, карханайра гатфарин манирикайни къульерикай ибарат концертар гуда. Сагърай чи халкъ, асирра чаз и гүзел сувар хвей! Сагърай чи гележег, ам мадни бахта-варди, безеклуди хъун чи мурад я.

Яраз авур талабунар къиллиз акъатдайди я лугъуда. Чнани тлебишатдивай чун паталди жумартой, девлетриводи ашайди, гъар са патахъай, иллаки ниятиризни краиз михъиди, коррупция, наркомания, экстремизм тергизвайди, хатасудзи хъун талабазава! Къаҳрай чилел чуру азарарни түкъкул ниятар, къуй вирина вирибурун къилел ислягъ цав, ракъинин зериф нурар хурай! Чукъедин хатурни хадайди чилел тахъурай! Амин. И чин чна Яран сувариз талукъарнава.

Марф хъиз къурай,
Юргъ хъиз гурай,
Къипелай алахърай!

Кака къачур касди и алхишдай къвалин иесидиз разивал къалурна лугъудай: "Квэз суварар мубаракрай, са какани къилеллаз".

Кугазни и гафар бадеди чирнавайди я. Ка-кяяр дунъяда туретмиш хъунин лишан яз гъисабзава. Гъавиляй чна ам пара багъаз къазва, рангарив безетмишна хунчайрал эзигзава. Кака пъакъни цийивилин лишан яз гъисабзава. Цийиз эвлениши хъайбуруз, къвалер эзигзавайбуруз, аял хайбуруз, Яран сувариз риклини хъчан тазвайбуруз какаяр гун адет тир.

Ярбиче баде: - Гъвечен члавуз чун 2-3 аял рушан мехъерик эверун патал хуърүз экъечдай. Мехъерик эверай къвалерай чаз какаяр гудай. Кака вугузвайди руш тиртла, ада ихътил алхиш ишидай:

Рагъ акурай,
Югъ акурай,
Бахт юзурай!
Суса, кака вугудайла, масакла алхишдай:
Инсан хурай,
Клубан хурай,
Хизан хурай!

Яшлу дишегълиди кака вугудайла лугъудай:

Цицили хурай,
Чехи хурай,
Рехи хурай!

Тарал алай пад яру ич,
Кланик фидалд ават тахъуй.
Мелей хтый клани къелем,
Вун демина галат тахъуй.

Ярбиче баде: - Бес гадади вуч лугъудай?

Ярал буба (юкъ дузы къуна, гъилер эчезяна): - Гадади икл лугъудай:

Ви гафунал гаф эцигиз,
Зун лезгидин Шарэили туш.

Акъеан наз гвай вун хиве къаз,
Къеъал ятлан, зун дили туш.

Ярбиче баде: - Бес руш инжиклу жеда-чири и гафарикай?

Ярал буба: - Ваъ, я къари, гадади гъасят-да рушан гуъгууль къаччадай:

Ви гафунал гаф эцигна,
Чир хъухъ, зун вав агатич яр.

Вун мехъерик галаз хурай,
Зун демина галатич, яр.

Ярбиче баде: - Дузы лугъузва вуна, чан къузек. Зун аял тирла, рагъметту бадеди лугъудай хъи, Мушикур хуъръяр дагъдин хуърүз са суткада арабада аваз свас гъин-дийнсанри. Галатун тийижис рехъ фидай абур. Ифиз хуърүз агакъайла, ял яът тавуна, дем кутадай. Абуру гъатта ихътин манини лугъудай:

Мушикурдай свас гъайи гада,
Са югъ я ви рехъ хуъз чна.

Тамам хъанва лагъай вяде,
Ял ягъамир, дем кутур на.

Ярал буба: - Аквазвани, чан къари, гъза лагъявал я ман.

И чавуз Плашал шехъдай ван къевеза. Бубани баде тадиз къецел экъечизава. Абур Плашни галаа къвализ хтайла, аялди хайибу-руз ивидай къваливай са сас къалурзава.

Плаш: - Уйй!, чан баде, килиг зи сас акъатна...

Хайибуру аялдиз чан - рикл ийизва.

Ярал буба: - Ша бубад патав, чан хтул, ам акъатна къланзай сас тир.

Плаш: - Вучиз? Заз тайзайва.

Ярал буба: - Гъакл тлариз-тлариз чехи же-дайди я аялар (Плашав гвай сас къаччана). И сас яни? За ваз амал чирин. Вуна за лагъай-вал авуртла, ваз лап хци ва къеви сас акъат-да. Вуна и сас парудлай гадарна лагъ: "Чан Гъуцар, и зи сас къелез хъуй, къелен сас къиф-рез хъуй, квиффен сасни заз хъуй". Вавай и за лагъайвал жедани, чан хтул?

Плаш: - Жеда, чан ба.

Ада сегънедин вилик гъилевай сас са патахъ гадарна, бубади лагъай гафар тикрар-зава. Бубадин къилив хтайла, бубади капар ягъиз, ада къуль аял лугъузва. Вирида Плаш юкъва тазва, гадади къульзава.

Ярал буба: - Цлар ягъана лекъре хъиз,

Кълерара, бахт гата хъуй,

Вун са чехи гада хъуй,

Мехъерадай вяде хъуй,

Ван чукъуй гъар убадиз,

Къурдизни Къубадиз,

Ви мехъерик къульлерун

Къисмет хурай бубадиз!

Куг вучдатла тийижис бадедин къужаҳдиз гъахъзава. Бадеди Куг къуна, ада тавазиви-лер ийизва.

Ярбиче баде:

-Дублибацар дидедин,

Вун верцли я, за недин?

Түйн тавуна, тада вун,

Түймер ийиз хуъда вун,

Куг баладиз хурай хурай,

Ам са чехи руш хурай!

Куг: - Ам зазни чида.

Ярбиче баде: - Лагъ квон.

Куг: - Дуъдуъ, дуъдуъ хайман дуъду...

Ярал буба: - Ша кван, ша кван, бадив, чан хтул (Куг къужаҳда къуна тавазиви-лер ийизва).

Дублибацар бубадин,

Тлар вуч я и шапладин?

Дублибацар түйкүльдә,

Куг баладиз за къульда.

Ик лагъана, ада вичин къаридых галаз къульзава. Рушари сивив макъамар ягъиз, капарал илигизава. Күзүзбүрү галатнава галатдалди къульзава.

Бадеди гитл гъикл рогана къланзаватла гъа-вурда тазва. Шагънабат са сини шумягъарни кълерецар гваз къевезва. Плаш адад гуъгууль-на гъатнава. Сини чилел эзигун кумазни гада-ди шумягъар къацу, жибинга тазва. Шагънабата сини вичихъ ялайла, Плаш мадни се-киндиз акъвазава. Сегънедин вилик къвез, саарив шумягъар хаз незва. Эхирни Шагънабатак хъел акатзва.

Шагънабат (тийлерив): - Инал Плаш, анал Плаш, галани вахъ гъакъван каш? Бес я мад, вуна зун аси авуна хъи, хана экъетин, ахпа гъынкъван къантанни нэй.

Плаш (адак хъел кутавза):

- Я Шайнабат, Шайнабат,

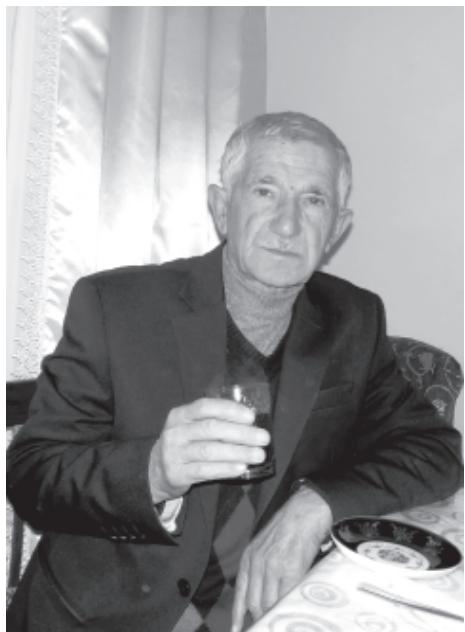
Я Зайнабат, Зайнабат.

Ярал буба: - Я къари, за зуърне гуънгъуна хтуна. Яраб тамуз фейи гадаяр мус хк

Эхиримжи тарс-веси

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Къенин сувьбет заз и мукъва Азербайжандин Къвепеле (Къебеле) шеъверда таниш хъайи КЕРИМХАНОВ Бебиш Абасовичакай ийиз кланзава.

"Зун дуньнъяда виридалайни бахтлу ксарикай сад я, вучиз лагъайта зи вири умъуър хуърун мектебда аялпиз тарс-тербия гуз акъятна. Чалан муаллим туштланы, патал чкада пара аялпиз жувалай алакъдайвал дидед чалал рахаз, къелиз, къвиз чирна", - лагъана касди.

Бебиш Керимханов 1935-йисуз Къуткашен райондин (гила Габалинский) Камарван хуъре зегъметкеш хизанда дидедиз хъана. Гъана ирид йисан мектеб, Агъдаш шеъгердин педтехникум, 1960-йисуз Бакудин пединститут яру дипломралди ақылтарна, биологиядинни физкультурадин муаллим яз хайи хуърун мектебдиз хтана. Вичин къуллугъдин везифайрилай алла, общественник ва жегъилрин насыгъатчи (жегъиль пешекар гъа сифте йикъалай вичин хушуналди пионеррин ва комсомолрин тешкилатрин кылле акъвазна) тир адап 1974-1981-йисара мектебдин директорвилин къуллугътихтибарна. Азербайжандин къилин муаллим, алим-муаллим гъуърметдин тварариз лайхху ам 54 йисан педстаж аваз 2013-йисуз пенсиядиз экъечиңа, амма аялпиз тербия гүнин месэлайтирай са юкъузни къерех хъанач. Са бедреда ада вичи кыл кутуналди волейболдай тешкилай мектебдин командадиз (дуз 15 йисуз и команда неинки хуъре, гъак! Къвепеле районда чемпион хъана) регъбервална. Мектебда аялрихъ галаз адедин гуърьуш-рилай алла, хайчил, дагълух гузелтебийат чирун ва кланарун патал ара-ара экспурсия тешкилна. Гъавиляжегъилрин ва абурун диде-бубайрин, вири хуърунэгълийрин патай адаа къетлен гъуърмет хъун, камалту меслят къачуз адан патав фин дуьшушдин кар тушири.

"Ацукун-къарагъунин, низам-къайдадин истемишуңрал къадарсуз къеввалдайтани, гъахъ гвайвияль ва, вичин квал-югъни та-куна, гележег патал алахъздавайвияль Бебиш муаллим чаз багъри кас хъиз пара кландай, хизандин бязи месэлайрайни тъадал меслят гъайдай", - рикел хизива адан виликан ученик, гила халкъдин арада гъуърмет авай итимири.

-Чал квахъун - им халкъ квахъун я къван, умъурулух Азербайжандин лезги хуъре яшамиш жез акъвазва хъи, ина виридалайни четин ва важибул месэла дидед чал, милли меденият, тарих хъун я. СССР хътин чехи са улькведик кваз, дагъустанвирхъ, хайи убайрихъ галаз алакъяр сих тирла и месэла са артух малум тушир, къайгъу авачир. Гила чал квахъунин месэла къвердавай лап яца гъатзавайди акъваз, дарихмиш жезва.

Бязи хизанра "чаз икъл регъят я" лугъуз, лезги чалал рахазмач ва я какахъна рахазва. Мектебда лезги тарсариз анжак къве сят тайинарнава. Ажеб тир, чалахъ рикл куз къвалихазавай пешекар муаллимар, абурун гъиле къелунин дульзгүн программаяр, бес къадарда учебникар къванни авайтла. Пара вахтара са тъвар патал тухузвай тарсарихъ нетижек жезвач. Къенин жегъилпиз дидед чал чир тахъайла, пака абурун балайриз ери чир жедач эхир. Ахпа лезги лагъай тъварни ахлатда. Гъак! тахъун патал зи тарс-веси хъуй: лезги чалал рахух, газет-журнал къела, - гъайф чуугунивиди тагъкимарна Бебиш муаллимди.

КАМАРВАН. Машгъур Базардуъзуль дагъдилай 20 километрдин къыблепатахъ, Къвепеледилай (чаз инсанрин сиверай ван хъайи ихтилатрай ван гъукуматди вичиз гузэвай фикирдиз килигайла, инаг Азербайжандин 2-меркездиз элкъуъриз кланзава) 6, 5 километрдин хкатнавай къадим лезги хуър. Кавказдин чехи дагъларин къужахда Турян вацук акахъна, Куърдиз авахъзва вай Ятыхъ вацун дереда, къалин тамарин чин алай ясти дагъларин юкъва экъя хъанвай баркасан лезги макан гъульпун дере-жадилай 1150 метрдин къакъанда ава. Иной кеферпатахъ килигайла, Базардуъзульдин гъульчимен ялахар ва Кичен суван дайм мурклади къунвай къукл вижевайбаказ аквада. Гъакъикъатдани, вичин девирда Каевказда лап гужлу ва випик фенвай халкърикай тир чи улу-бубайри чипиз яшайшидин маканар яз виридалайни хъсан, гузел чилер хъяна къуна, анра хуърер-шегъерар кутуна.

Къульгъне сурарин къванери (ина сад-садан винел хтана, пуд-къуд къат сурар малум я), дегъ заманайрин имаратрин амукъайри ва халкъдин риваяти субутзавайвал, Камарван хуърун тарих гъатта цуд агъзур юсалайни артух я. Хуъре къаркъарар (гаргарар - Кавказдин Албания улк-веден тайифайрикай сад), ялцугъар, филискъар, чепер (чи сувьбетдин игитни чеперикай я), чихъискар, храхар, лыгар, иғырар, мисклияр, мацар тъварар алай тухумар ава. Эхъ, кечмиш девирда абури чи дагъларин хуърерай фена, гъана бине күтур куъчери хипехъанавил машгъул чи улу-бубайри тирди жагъизва.

XIX асирда и хуъре медресеярни галай 2 мисклин, 7 рат, 4 регъье, дугунардай къаналар, 10 булах (гъар магъледа сад) авай. Алай вахтунда 1500-даа агаъяна инсанар яшамиш жезва. Советрин девирда бағманчивилел, узъумчилел ва малдарвилел машгъул мягъкем совхоздин (яргъал юсалар адап председателвал Социализмдин Зегъметдин Игит Эшрефов Эшрефа авуна) чилерни эменин-мал жемятдиз пай хъувуна. Къе гъар са хизанди чин хусусиятда гъатнавай са гектардилай артух чилерлар хусуси майишатдин сүрсөт гъасилуп машгъулдаказ къил хуъза. Камарванын къуллугъда хуърун вижевай клуб, медпункт, почта, гъукуматдин маса идарайра ва хъсан рекъер ава. Хуърунэгълийрин ихтилатрай малум хъайвал, яшамишдин къуллайвилерин жигъетдай нарази жедай бине жемятдиз ава. Зегъметкеш, дирибаш, четин макъамда сада-садан гъил къаз веरдиши камарваныири, бубайрин баркаллу къарни адемтар (гъич тахъайтла и хуърай 98 касди Ватандин Чехи дяведа шиширакна, парабур телек хъана. 10 жегъиль Къарабаъдин дяведа игитвилелди къена) вилип хуъз, лайхлувилелди яшамиш жезва.

Макъала кънейдалай къулухъ, гъайф хъи, чав чулав хабар агаъна: 80 йисан яшда аваз Керимханов Бебиш муаллим, жегъилпиз эдеб-алакъядин тербия гузэвай ватаннерес инсан рагъметдиз фена. Хажалат чуугунивиди, чна рагъметлудан хизандиз, вири бағририз башсағълувал гузва.

Чирвилериз бахшнавай умъур

Фарид ВАГЬАБОВ,
Советский хуър

МУСАЕВ Бедредин 1935-йисан 12-маргиз Ахъчегъ райондин Филискъарин хуъре лежбер Седрединан кесиб хизанда дидедиз хъайи пуд лагъай аял я. Хизанда аддай чехи стха Несредин ва вах Мияса авай. Ватандин Чехи дяве башламиш хъайила, руруд ийса авай Бедредин, амай аялар хъиз, каш-мекъ, дарвал эхиз, къавел акъалтна. Дяведин четин ийсар тиртлани, а вахтунда гъукуматди дагълух хуърерин школадиз къабил тир са аялни къелуникай магърум ийидачир. Мектебдиз фидай вахт хъайила, Бедредина сифте хайи хуърун гъвчи мектебда, ахпа Ялцугърин хуърун ирид йисан школа-интернатда къелна, 10-классни Ахъчегърин къеледа авай школада къутягъна.

1954-1957-йисара Б.Мусаева Советрин Армиядин жергайра къуллугъна. Ада вичел тапшумшиш гъи къалах хъайитлани дагъвидиз хас тир къайдада чешнелудаказ къилиз акъудна. Отделенидин лап хъсан командир тир адас Киевский военный округдин командующий маршал В.Чуйкован къул алай, Украина ЛКСМДин гъуърметдин грамотаяр ва хурудал алкъурдай "Авиациядин отличник" тъвар алай значок гана. Армияда къуллугъздавай пуд ийс акваз-такваз акъятна. Б.Мусаев гъилера, къвачера къуват аваз цийиз эциз-здавай Советский хуъруз бубадин-дидедин патав хтана. Бедрединаз гъикъван вуздиз къелиз физ къланавайтлани, аддай и мурад къилиз акъудиз жезвачир, вучиз лагъайтла Седредин бубадин хизанда сад-садалай гъвчи ирид аял чехи жезвай. Бедредин хуъре, колхозда къалахиз акъвазна. Бубадиз къвал эциз къумек гана. Ийфериз цуд лагъай классдин ктабар къел хъийиз, университетдин имитънан вахкудай гъазурвилерни аквазвай.

...1958-йисуз Мусаев Бедредин ДГУдин биологиядин химиядин факультетдин студент хъана. Адан шадвилых къадар авачир. Им адан гъакъисагъ зегъметдин нетижек тир. ДГУ-да келай вад йисан вахтунда Б.Мусаев садрани факультетдин общественный умъурдикай къерех хъанач: сифте ам колективди курсунин комсоргиле хъана, ахпа факультетдин комсомольский организацийдин секретарь ва гъульчунлайни ДГУ-дин ВЛКСМдин комитетдин член яз, гъамиша жегъилприн арада ва къалахдин яца хъана...

ДГУ акъалтларай Б.Мусаев 1963-йисан сентябрдиз Мегъарамдухуърун райондин Советский хуърун юкъван школадиз къалахал хтана. Сифте жергедин муаллимвиле, ахпа завучдин ва 1966-йисалай директордин везифаяр тамамарна.

ДГУ дерин чирвилер, агалкъунар аваз къутягънавай Бедредин муаллимдиз 1968-йисан ноябрдиз университетдин къалахал хтун теклифна. Бедредин муаллимдик вичин рикл алай Эмирбеков Эмирбек муллымдин кафедрада биохимиядин лабораторийра къалах авуну лувар кутуна.

Мусаев Бедредин муаллимди улькедин чехи вузар тир МГУ-да, ЛГУ-да вичин чирвилер хажна. 1972-йисуз, къалахдикай къерех тахъана, нейрохимиядин илимдин кандидатвилин диссертацияция хвена.

Б.Мусаев 70-далай виниз илимдин къалахрин ва "Курс возрастной физиологии" пособидин автор я. Бедредин Седрединович ирид йисуз биологиядин факультетдин сифтегъан парторганизациядин секретарь хъана.

1981-1985-йисара Б.Мусаев Мадагаскардин Демократвилин Республикадин университетда преподаватель ва и улькедин вузра къалахздавай Советрин Союздин преподавателрин дестедин руководителни тир. И девирда ам СССРдин посольстводин патай са шумудра гъуърметдин грамотайриз лайхху хъана.

Биологиядин илимдин кандидат, профессор, ДАССРдин халкъдин образованнин отчикник Б.С.Мусаева са шумуд йисуз ДГУ-дин биофакдин декандин заместителвиле къалахна ва республикадин илимдин общественный умъурдада гъакъисагъвилелди зегъмет чуугуна.

Гъуърметлу Бедредин Седрединович! Квездумъурдин 80-лагъай гаттара къуне сифте къалахиз башламиш Светский хуърун юкъван школадин колективди рикл сидкъидай мубаракза. Квездумъурдин грамотайриз лайхху хъана. Амин!

Камалдин хазинадай

Ишреф ЖАВАТОВ

- ✓ Яши хъана, иви секин хъайила, къисметдикайни дуст жеда.
- ✓ Хъел атун нукъсан я, нукъсанар квай инсандиндиз хъелни къвэда.
- ✓ Рикл из таклан инсан къаршидиз къведайла, звела туфлийрин бағъариз чир жеда.
- ✓ Авашили ганвай авамвал виридалайни хаталуди я.
- ✓ Зи нефс гъуърчез фенва. Рекъелай алматач жал?.. Я зун, я ам...
- ✓ Сифет асландинди я, руъгъ - къуъренди.
- ✓ Клеве гъатайла, Аллагъидик чара кълан жеда.

✓

Темпел гишилани мекъила ре-къида.

✓ Клекре уъ-уъуль авуртлани, та-вуртлани, жэв жеда.

✓ Руъхъедикай цай жеда, къув-зудакай - жегъил.

✓ Иччи гичинди къевиз ванда.

✓ Игитди игитдикай дуст къада.

✓ Фалчывал авуналди руфун тух жеда.

✓ Рагъ алай юкъуз шем гваз къе-къевеза.

✓ Игитдин диде шехъдач.

✓ Бубадиз яб тагайди барбат! же-да.

✓ Шегъ фейи гелай гъеңинди фида.

✓ Ада шейтландал шаламар алукида.

Милли чаларин клуб

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

Алатай гъафте Махачкъалада, Р.Гъамзатов төв аудиториянда хайи чалар хүннин ва вилик тухунин реекъяй республикадин милли чаларин клуб ачухунин мянракат кылле фена. Ам и библиотекадин край чирдай отделди кылл куналди тешкилнавай.

РД-дин Милли библиотекадин милли литературайрин отделдин начальник **Патимат МУРТУЗАЛИЕВАДИ** къеид авурвал, клубди ирид секцияда къалах тухуда: лезги, авар, дарги, къумукъ, лак, табасаран, ногай. Клубдин членери ваца садра собрание тухуда, милли чалар хүннин ва вилик тухунин карда гъалтзай месэлэйр веревирдад. Клубдин векилар классикрин яратмишнаар чирунчы, чал вилик тухуних галаз алакъалу месэлэйриз килигда. Вири собранияр, веревирдер галай-галайвал Милли библиотекадин сайтада твада.

Клубдин кылин везифайрикай сад Дағъустандин вири миллэттин векилрин арада дуствал, меслятвал мяджемарун я. Клан хъайи гъар садавай клубдин къалахда иштиракиз жеда. Дагосуниверситетдин филологиян факультетдин, Аваррин милли културный автономиядин, Лезгийрин федеральный милли културный автономиядин къултуруччирх галаз сих алакъаяр хульза. Клубдин къалахдал жезмай къван гзаф студентар, жегъилар желб ийиз чалишиши же-да. Гзафбуру и клубдих галаз къалахиз къанзайдакай лугъузва. Месела, азербайжанрин секция тешкилнин теклифи атанва.

Мянракатдин сергъятра аваз РАН-дин ДНЦ-дин, Дағъустандин милли политикадин

рекъяй министерстводин векилрих, чалан пешкарих, писателирх, общественный деятельрих, алимирих, студентрих ва библиотекадикай менфят къачувайбурух галаз и проект вилик тухунин планни веревирдна.

Милли библиотекадин директор **Али АЛИЕВА** къеид авурвал, къеихин клубар тешкилун лап важиблу я. Шефферрин агъалияр, иллаки аялар, жегъилар хайи чаларал раҳазвач. Дидед чал течиз, хайи чалал газет, писателин эсерар къелиз тежевайлар, и ва маса миллэтдин векил я гъык лугъуз же-да! Милли чалар чир хъун, дидед чалал къелиз, бубайрин адетриз гъуремет авун дағъустанвияр патал лап важиблу я. Гъык хъайла, ихтиин клуб тешкилун къетнана. Собранияр дискуссион, диспутрин жүрөда тухуда. Собранийрин нетижайрин бинедаллаз маҳсус теклифар түккүрда. Абуруз килигун патал Гъукаматдиз, республикадин образовандин ва илимдин министерстводиз, къелунрин идараириз рекье твада. Республи-

кадин образовандинни илимдин министерстводи дидед чалар школайра чиринин рекъяй лап хъсан программаяр кардик кутун патал са къадар къалах тухузва. Амма дидед чалас чара ийизвай 2-3 сят чал чирун патал бес жедач, - алава хъувуна А.Алиева.

РАН-дин ДНЦ-дин **ИЯЛИ-дин** директор **Мегъамед МЕГЪАМЕДОВА** лагъайвал, дидед чалар хүннин ва вилиди тухунин къалахда къайда тун лазим я. Аялар дидед чал чир хъун хъсан кар тирдах инанмишарна кланда. Аял девирдин шефферэглияр гъакъиятда хайи чаларивай къакъатнава, абурун риклел бубайрин адетар алатнава. Милли чаларал раҳадай аяларин баҳчаяр тешкилун гъакъиндей месэлэ къарагъарнава. Вучиз лагъайтла, ирид үисав агақъадли чал чирун лап регъяя я. Директорди Дағъустан Республикада Чалариз талукъ маса месэлайрикайни лагъана. "Эгер клубди педагогирих, писателирих, шаиррих галаз активный къалах тухватла, фикриз къачунтай серенжемар къилини акъатда", къейдна М.Мегъамедова.

Аял къутармишунай чухсагъуль!

Д.ШЕРИФАЛИЕВ

И мукъвара Ахцегъя сада аял къутармишадакай чаз ван хъанвай, амма ам вуж ва гъык хъайи кар ятла чизвачир. И мукъвара игитди вичикай хабар гана. Саки умъурлух шоғёрвал авуна, 75 үисан яшдавай зегъметдин ветеран **ИСАЕВ Иса Мегъамедэминович** - заз мукъувай чидай зегъметкеш, къени инсан. Ингъе ада вуч лугъузватла.

- 28-февраль, йикъян сятдин пуд тир. Дивандал къаткана, телевизордиз килигдай къван галат хъана, зун тараарин къурай ва герек ава-чири хилер атлуз къвалин вилик квай бағдиз эвичина. ГЭС-дин къаналдин а пата тәқдаказ са аял къуль-вазвай. "Килиг садра, гыхъитин чехи рикл авай диде ятла, мекъи юкъуз хаталу чакда ялгъуздаказ аял къуль-ваз тунва", - пис хиял фена зи риклай. Важуан папав хъайтнани адан рабатвал ийиз тун патал зун са геренда къвализ хъфена. Кайвани са квел ятнани машгъул тир. Къарай татана, зун къецел эхкъечина. Инихъ-анихъ килигна, аял ахквазвач. Тадиз жағундилай хқадарна ахтармишайтла, ам гъарай асалтна, яргъай цел алас физва. И агъвалат акур са же-гъиль дишегълидини теспачадаказ "Аял тухузва, къумека, къумек-а!" - гъарайзана.

Вучда къван? Валлагъ, жуван яшарни риклел фена, галтугна зун. Аялдан алай балондин курткадик уф акатна, цин винел хъзвайтлани, чин це гъатна, ван-сес ахъята замачир. Адав агақъамазни, за хқадарна (3 метрдин тъяркъу къаналда зи юкъвалий винихъ агақъна гурлуда яд авай) аял хъкуна, ам газ къерхедиз эхкъечина. Къенез яд фенвай аялдиз нефес ава-чири. Яд ахкъудун патал адан кыл агъузна, искусственнадаказ нефес къачуз туна, аял вич-вичел хстана, "диде-е-е" - шехъдай ван акъатна. Килигайтла, къуншиллалай рагъметлу Гъажикъулиев Гъажидин хтуп Тамила (вичинни гъа и юкъуз къве яис хъанвай). Яд къвахъз, тадиз хутахана, къвале жегъиль дидев ваххана, адав түгъметни авуна.

Са гъафтилай кичлез-рэгъуль диде атана, руш къутармишунай заз сагъай лагъана.

Къейдин, ци тухузвай аял къутармишунай Иса Мегъамедэминович зи Ахцегъя райондин руководстводин ва МЧС-дин къултугъудин патай Гъуреметдин грамотани рикл аламукъдай къиметлу пишкеш ганва. Къуй чахъ къеввайдан гъарай-кумекдиз къведай къегъал ксар пара хъурай!

Субботникдиз вири экъечна

Къагъиман ИБРАГИМОВ

Алатай киш юкъуз Дербент шеффердин районда субботникар тухвана. И сеферда субботникдиз вири экъечна.

Дербент шефферда михъивилер твадай къалах активдаказ "Ростов-Баку" федеральный рекъин ва тъульын къерхеда авай зонада кыле фена. Шеффердин физвай федеральный рекъин къерхеда шеффердин администрациядин управленийрин, отделрин ва ведомствойрик ақатавай организацийрин

чаяр хъун ва икъ мад) риклел хакана ва гъарда са-са таз цуниз эвер гана.

Икъ, музей-заповедникдин къултугъчийри чехи пуд самоварда гъазурай чаяр суварик атанвай мугъманриз теклифна. Чай къвалин шартлара гъазурнавай шекердих галаз суфрайрал эцигнава. Адан дадлувал мянракатдин мугъманри - Ростовдай атанвай журналистини къейдна. Ада къвалерин, түквенин ва ка-

фейрин иесийрин фикир мад сеферда гъарда вичин дарамат, имарат ва къалав гвай терриорияр хъсандин дузышинал желбен. Къецепатан акунар архитектурадин пешкарих галаз меслят авуна къайдадиз гъун лазим тирдинни лагъана.

Ада субботникоңа иштиракай вириз сагърай лагъана ва ихтиин субботникар сентябрдади кыле тухдайди малумарна.

Дербент райондин Белиж поселокда и юкъуз вири школайрин колективар, поселокдин администрациядин къултугъчияр, карчияр субботникдиз экъечна. Гъар са колективдиз вичиз къалтурнавай участоңда гъеввес-лудаказ къалахна. Икъ, школайрин территорийрилай гъеъри, абуру поселокдин къилин Загъир Арухован ва маса күчейрай зирзилил къватна, михъивилер тұна.

Яран сувар Дербент шефферда гөгъеншакас къейдзана, - хабар гузва РД-дин культурадин министерстводи. Сифте и кар, адет тирвал, 15-мартиз дербентдин государстводин тарихдин архитектурадин ва художественный музейди башламишна. Къайи гъавадизни килиг тавуна, "Нарын-къала" къеледин вилик квай майдандал чехи концерт гана. Мянракатда Лезгийрин, Азербайжанрин, Табасаранрин театррин артистри, Дағъустандин къулерин государстводин "Каспий" ансамблди, Дағъустандин образовандин ва культурадин академиядин, музыкальный училищедин, педагогикадин коллеждин студентри, искусствоирин 3-нумрадин школадин ученики, Дағъустандин тарихин тарханын музейдин майдандал, 18-мартиз дербентдин Рукел хүрре кыле фена. 19-мартиз "Хиял" комплексда, 20-мартиз Лезгийрин театрда, 21-мартиз шеффердин Азадвилин майдандал кыле тухуда.

Суварин чехи мянракатар 17-мартиз дүньядин культурайрин ва диндин тарихдин музейдин майдандал, 18-мартиз дербентдин Рукел хүрре кыле фена. 19-мартиз "Хиял" комплексда, 20-мартиз Лезгийрин театрда, 21-мартиз шеффердин Азадвилин майдандал кыле тухуда.

РИКИЕЛ ХЖИН: 2009-йисуз ЮНЕСКО-ди

Яран сувар

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

Яран сувар Дербент шефферда гөгъеншакас къейдзана, - хабар гузва РД-дин культурадин министерстводи. Сифте и кар, адет тирвал, 15-мартиз дербентдин государстводин тарихдин архитектурадин ва художественный музейди башламишна. Къайи гъавадизни килиг тавуна, "Нарын-къала" къеледин вилик квай майдандал чехи концерт гана. Мянракатда Лезгийрин, Азербайжанрин, Табасаранрин театррин артистри, Дағъустандин къулерин государстводин "Каспий" ансамблди, Дағъустандин образовандин ва культурадин академиядин, музыкальный училищедин, педагогикадин коллеждин студентри, искусствоирин 3-нумрадин школадин ученики, Дағъустандин тарихин тарханын музейдин майдандал, 18-мартиз дербентдин Рукел хүрре кыле фена. 19-мартиз "Хиял" комплексда, 20-мартиз Лезгийрин театрда, 21-мартиз шеффердин Азадвилин майдандал кыле тухуда.

РИКИЕЛ ХЖИН: 2009-йисуз ЮНЕСКО-ди

Къурбан Агъаеван 80 йис Хиневи къегъал хва

Агъмед АГЬМЕДАГЪАЕВ

Райондин центр тир Ахцегъривай 37 км яръя, Ахцегъ вацун къерехдал, дагъларинни яйлахрин юкъва Хинерин хуър экъя хъана. Хуър Советрин Союздин Игит Гъазрет Алиевалди, алимар - стхаяр тир Агъбалаевралди, Ашурбековрин тъварван авай тухумдалди ва хъсан малдара пар хъайи Агъбала халудинни Герейрин хизанралди машъур я.

Гъа и хуъре 1935-йисан 18-мартдиз Агъдин кесиб хизанда, гульгуналай вири дуныядиз машъур хъайи пагъливан, Къурбан дидедиз хъана. Хизанда арадал атай са бязи себебар аваз Къурбан Хинерин 7-йисан мектебдин 1-классдиз геж, 12-йисан яшда аваз фена. 7-класс ада 19-йис хайила къутягъна ва 1954-йисуз ада кай Ахцегърин 1-нумрадин юкъван шкодадин 8-классдин ученик хъана. Классда ам вичихъ галаз къелзайбурулай, гъелбетда, чехиди ва къуватлуди язи аквазвай. Районда диск, ядро, къван яргъаз гадарунай акъажунра ада неинки ученикрин, гъакни чехихбурун арадани 1-чаяр къдайд. 21-йис хайила, АГЪАЕВ Къурбаназ, 9-классдин ученикдиз - Советрин Армиядин жергейриз - Тихоокеанский флотдиз - къуллугъиз эвер гана. Къуллугъ изий башламишиш къве 9-йисалай флотдин къвенкъевичивал патал грекринни римлуйрин жуъреда къуршахар къунай акъажунар къиле фена ва старший матрос Агъаев Къурбана 1-чка къуна. Флотдин командованидини Къурбаназ чухсагъул малумарна, ада ватандиз цуд юкъуз отпуск гана. Им 1957-йис тир.

1958-йисан майдиз Къурбан армиядай хтана, экстернидаказ экзаменар вахкана, ада Ахцегърин юкъван школа къутягъна. И вахтунда армияда пуд 9-йисан къве жуъредин акъажунай спортдин мастер хъайи Агъаев Къурбан къуватлут пагъливан тирдахъ спортдал рикл алатай райондин са къадар агъсакъалар агъзвачир. Гъавиялай са шумуд касди, къилени пагъливан Казаметов Мирза аваз, Агъаев Къурбананни Гъаниев Абдулалидин "гъуруш" малумарна. Майдин варз тир. Экуйнин сятдин 10-даз Ахцегърин клубдин чехи залда пагъливан Мирзе халу сүдья яз башламишиш "гъуруш", судьяди сиристав яна са декъикъани хъановичир, Къурбана садлагъана Гъаниеван къве къвачни къуна цавуз хжакай члавуз Мирзе халуди сиристав яна бягъс акъвазарнай. А вахтунда и залдиз гъаф ахцегъвияр ва маса хуърерайни тамашачияр къватл хъанвай. Зунн 7-классда Ахцегърин къалада школа-интернатда къелзай ученик абурун арада авай. И члавуз Къурбаназ Мирзе халуди чухсагъул лагъанай ва вири и залда авай райондин агъалийриз, дугъриданни, субут хъанай Агъаев Къурбан къуватлут пагъливан тирди.

Ахцегърин школадай аттестат къачур Агъаев Къурбана вичин документар Ташкентдин госуниверситетдин спортдин факультетдик экечун патал ракъурзава. Экзаменар вахкоз фейила, комиссиядин председателди Къурбаназ адан документар, ДГУ-дин а члаван ректор А.Абилован тълабуналди аниз рекье хтунвайдакай хабар гана. Ам Махачкъаладиз хтайлла, тариходин факультетдик экечина.

1960-йисуз Тифлисда уълкведин вузрин къуватлут пагъливанарин арада акъажунар къиле фена. Къуд юкъуз къиле фейи, акъажунрилай гульгульниш 200 спортсмендикай анжак 24 кас наградаяр къачуниз лайхлу хъана. Абурун арада къизилдин медаль къзанмишнавай Къурбан Агъаевни авай.

Университетдик экечайла, Къ.Агъаевакай неинки азаддаказ къуршахар къунай, гъакни грекринни римлуйрин къайдада къуршахар къунай спортдин мастер жезва. Ида-

лай гъейри, ада университетдин пагъливанризи азаддаказ къуршахар къунин сирер чирзава ва вичи ДГУ-дин командадик кваз жуъреба-жуъре акъажунра иштиракзва. Университетда къелзай 9-йисар агадай са шумуда РФ-дин чемпион хъана. Къурбан СССР-дин вузрин арада къиле фейи чемпионата 5 сеферда 1-чаяр къуна.

Агъаев Къурбанан дуст, ДГУ-дин теоретический механикадин кафедрадин заведующий, физикадин-математикадин илимринг доктор, азаддаказ къуршахар къунай спортдин лайхлу мастер Гапиз Мусаева са ихтиин агъвалат рикл хизива: "1960-йисуз вузрин студентрин къвенкъевичивал патал Махачкъалада къиле фейи акъажунра Къ.Агъаев ДГУ-дин патай вичелай артух заланвал авай спортсмендихъ галаз бягъсиниз экъечизава. Адан сад лагъай гульгуль (нисинин фу тъурдалай къулухъ) дуныядин чемпион Тедеевахъ галаз тир. Фу нез фидай члавуз Тедеева Осетиядин командадин пагъливанрихъ галаз ихтиин жуъредин ихтилатна: "Заз чидач, и Дағъустандин чубандихъ галаз гъикл акъаждатла, ам гъаф къуватлут кас я". Нисинин тъурдалай гульгульниш Агъаев Къурбан вичелай гъаф заланвал авай Тедеевални ва Россиядин Федерациядин чемпион Имачуевал гъалиб хъана. "Юкъван, ярумчук заланвал ва лап чехи заланвал авайбурун арада адав къведай пагъливан авачир".

1961-йисуз Къурбан Агъаева Советрин Союздин къвенкъевичивал патал Махачкъалада къиле фейи зонадин акъажунра иштиракна. Вичихъ галаз бягъсиниз экъечайбурун винел асантдаказ гъалиб хъана ва ада СССР-дин чемпионатдиз фидай путевка къачуну, амма са гъихътин ятланни себебар аваз адавана иштиракиз хъана.

Нубатдин сеферда Махачкъалада, "Динамо" стадиондал акъажунар къиле фидайла, трибунада Москвадай тир са генерал авай. Ада, Агъаев Къурбанав къведайбур авачиз акурла, "Ам вуж я?", - лагъана патав гвай касдивай хабар къуна. Адам ани Ахцегъ райондин Хинерин хуърый тир са чубан я лагъана. Генералди хуъурьун кваз "Эгер чахъ Москвада ихтиин агъзур чубан авайтла, хъсан жедай" - лагъана.

Къурбанакай са шумуда РФ-дин чемпион хъанатлани, Вирисоюздин тъасирал ам садрани экъечайла. Эхирни, СССР-дин къиблепатан зонадин лап хъсан пагъливан хъуналди, ада вузрин Бакуда къиле фейи СССР-дин чемпионатда иштиракдай мумкинвал хъана. Сифте чи ватанэгълидихъ галаз бягъсиниз экъечай ереванви Агъабе-

киновавай Къурбанан хура акъвазиз хънач ва 5 декъикъадилай адан юрфар кла-ник акатна. Къвед лагъай бягъс Къ. Агъаева Минскдай тир Лакведихъ галаз тухвани. Адал гъалиб хъун патал Къурбаназ вири санлай вад декъикъа лазим хъана. Ингъе гъасирдал къуватлу ва къуршахар къунин рекъя еке чирвилер авай Шота Ломидзе ала. Сад лагъай вад декъикъа садан хийирдизи хъана. Ял ягъайдалай гульгульниш Къ.Агъаева гъужумзава, амма Ломидзеди, гъасирдилай анихъ экъечунали, вич къутармишава. И бягъсина СССР-дин хъянавай командадин къилин тренер гуржидин къумекдалди Ломидзедиз са балл гузва ва ам гъалиб хъайиди яз гъисабзава. Гульгульни къве бягъсина Къ.Агъаев гъалиб хъана. Ингъе вилик финалдин акъажунар ква. Финалдани ихтиин гъалар арадал атанвай-эгер Къурбана Гуревичан винел гъаливал къачурта, Ломидзедикай чемпион жезва, Къ.Агъаевакай - гимишдин медалдин саъби. Эгер Къурбан Гуревичаз кумукъайта, Гуревичакай чемпион ва Ломидзе гимишдин, Къурбан анжак бурунжидин медалрин иесияр жезва. Гъаф тежриба авай Борис Гуревич 0:4 гъисабдади кумукъна ва Агъаева гимишдин медаль къзанмишна.

1964-йисуз СССР-дин Ирандин пагъливанар атана дуствилин акъажунра иштирак авун паталди.

Сифтени-сифте абури Дағъустандин командахъ галаз гульгульниш хъана. Ирандин команда, Къ.Агъаев заланвал авайбуруй Олимпиададин ва къве сеферда дуныядин чемпион Мансур Мехтизаде авай. Абурун арада къиле фейи бягъс садан хийирдизи хъаначир. Са тимил вахтундилай гъа ихтиин бягъс Осетиядин къиле фена. И сеферда Къ.Агъаев Мансурал баллралди гъалиб хъана ва ам дуныядин къуватлу пагъливанрин жергеда гъатна. Къ.Агъаев къуватдал аламат хъайи Мансура Къурбанан гъил къуна ва ада "Вун гъакъикъатдани "Мазандарандин пеленгдиз ухшар я" лагъана, ам Къурбанан гарданда гъатна.

Са шумуд югъ алатаидай гульгульниш Ирандин пагъливанар Тифлис шегъердиз мугъман хъана. Ина хъайи акъажунра Мансур Мехтизадеди Ломидзедин юрфар кла-ник кутуна. 1964-йисуз Къ.Агъаев мад сеферда СССР-дин хъянавай командадик кутуна ва Японияда жедай дуныядин чемпионатда иштиракун патал Приморский крайдиз рекъе тұна. Ина дуныядин чемпионатдин вилик тренировкайра Къурбан Агъаев Шота Ломидзедал гъалиб хъана. СССР-дин хъянавай командадин къилин тренер гуржиди Къ.Агъаев чакадал хъянавай командадик вичин ватанэгъли Ш.Ломидзе кутуна. Чи пагъливанар Япониядиз фейила, иранви Мансура СССР-дин хъянавай командадин къилин тренердивай юкъван заланвилай чемпионатда ни женг чүлгуда лагъана хабар къура, тренерди Ломидзедин тъвар къуна. Иранвиди Къ.Агъаев чакадал Ломидзе чемпионатдиз гъуналди, күн гъалаты хъана, эгер Къурбан гъанайтла, адакай дуныядин чемпион жедай лагъана. Гъакъикъатдани, гъакъи хъунни авун. Ш.Ломидзе лап гъа сифтегъан женгина Мансура кумукъна.

Къурбан Агъаев чи уълкведа лап къуватлу, къаст авай пагъливан хъайдал шак алач. Амма ам аял члавалай спортдин жуъредал машъул хъанайтла, адакай са шумуда дуныядин, Олимпиададин чемпион хъун мумкин тир.

1997-йисан 5-мартдиз хъсан инсан, зурба спортсмен, чи арадай ақъята. Ам рагъметдиз феначиртла, алай 9-йисан 18-мартдиз адан 80-йис тамам жедай.

Къурбан Агъаеван къамат риклера хуънин лишан я, гъар 9-йисуз адан ватанда азаддаказ къуршахар къунай турнир тешкилнайтла, хъсан кар жедай.

Къуллугъиз гъазур я

Къагъиман ИБРАГЫМОВ

Са тимил йикъар идалай вилик Дербент райондин Белиж поселокдин 1-нумрадин гимназияда "Къуллугъиз гъазур я" тъвар алас военно-спортивный къугъунар къиле фена. Абури Ватандин Чехи дяведа Гъалибвал къзанмишна 70-йис тамам хъуниз талукъарнавайбур тир.

Мярекатдин тешкилувилин комитетдин къаардадли военно-спортивный къугъунар Дербент райондин ругуд зонада къиле фида.

Белиждин зонада и акъажунра 9-11-класстра къелзай рушарини гадайри, гъа гъисабдай яз Белиждин 1-нумрадин гимназиядин, 1 ва 2-нумрайрин юкъван школайрин командайри иштирака.

Военно-спортивный къугъунар тухунин къилин метлеб аялзис ватанпересвилин тербия гунин къвалих хъсанарун, военный пешайрал фикир желб авун, къетлен гъаларин ва экстремальный шартлар къиле тухунин чирвилерин дережа хажун тир.

Гъазурнавай программадиз килигна, командайри и къугъунар ихтиин алакъунар къалурун лазим тир: жаван армейциринг иштиракчирин команда даяр къалурун (представление), отряд манини лугъуз стройда аваз къекъуын, виридалайни хъсан строевик, противогаз алу-күн, пневматикадин винтовкадай ягъун, канат ялун, автомат чукъурна къватл хъувун, путар хажун.

РФ-дин Дағъустандын арадай Дербент, Дағъустандын Огни шегъеринни, Дербент райондин военный комиссариатдин отделдин пенсий-ринни социальный жигъетдай таъминдарай отделенидин начальник Октай БАГЫШЕВ, райондин администрациядин туризмдин жегъилрин крарай отделдин начальник Рафил ГъАЖИАГЫМЕДОВ, райондин администрациядин патай векил тир Мурад МИРЗЕМЕГЪАМЕДОВ квай жориди командайрин алакъунриз къимет гана.

Жоридин къаардадли, 1-чакадиз 1-нумрадин гимназия, 2-чакадиз 1-нумрадин ва 3-чакадиз 2-нумрадин школаяр лайхлу хъана.

Мартдин эхирриз акъажунрин финал Чинар хуърун ДЮСШ-дин дараматда къиле фида.

“Анжи” - премиядин лауреат

Газурайди -
Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Ийкъара “Спорт ва Россия” милли премиядин 2015-йисан нетижяяр къуниз талукъарнавай мянекат къиле фена. Малум тирвал, “Максус проектар ва программая” фондуну төклиф гуналди Россиядин спортдин министерстводин къумекдалди тешкилнавай и премия гуз им къвед лагъай яис я.

Адан макъсад Россияда спорт вилик тухунин карда хъсан нетижяяр къазанмишиз алакъай идарагя, карханяя, тешкилатар гъевеслашишун я. Алатай яисуз и премиядиз лайихлу хъайибурун жергеда авай: телевиденидин “НТВ Плюс”

Премиядин финалдин пай 13-мартиз Сочи шегъерда къиле фена. Адан сергъятра аваз лауреатив наградаляр вахкан. И серенжемда “Анжи” футболдин клубдин патай векил генеральный директордин маркетингдин ва коммуникацийин рекъяя заместитель **Наталья КОНСТАНТИНОВАДИ** (шикилда) иштиракна. Экспертрин жюриди “Анжи” проект (клубдин официальный сайт, “Анжи -ТВ” программа, рекламадинн малуматрин материалар: баннерар ва афишаар) “Виридалайни хъсан спортдинни рекламадин макет” номинациядай гъалиб хъанвайди малумарна. И номинация лагъайта, “Спортдин ва сагълам умъмур тухунин хиле коммуникацийин проектар” категориядик акатзана.

“Анжи” турнирдин таблицада 1-чкадал

Малум тирвал, алай вахтунда Футболдай милли лигадин (ФНЛ) къенкъечивал патал акъажунар къиле физва.

РИКИЕЛ ХКИН: алай яисан 14-мартиз, Санкт-Петербургдин “Петровский” стадиондал чи команда и шегъердин “Динамодихъ” галаз къугъванай. Илья Максимова ва Янник Болиди къве туп ягъунади “Анжи” гъалибвал къазанмишна, идалди турнирдин таблицада 1-чкадал хаж хъана, мадни алаба хъувуртла, “Анжи” гульгульин, яни 2-чкадал алай “Тосно” командадилай 5 очкодин вилик ква.

Накъ, нямин сятдин 7-даз, Каспийскда, “Анжи-Арена” стадион-

авачиз, хусуси улакъар акъвазардай чка авачиз четинвилера ютазавай. Гила лагъайтла, “Анжи-Аренадал” автобусра авазни, хусуси улакъра авазни физ жеда.

РИКИЕЛ ХКИН: алай яисан 11-мартиз, Махачкъалада, Дағъустандин Общественный палатада, “Анжидин” “Дикая дивизия” тъвар алай болельщикрин клубдин руководитель **Рамазан ГЪАЗИЕВАН** теклифдалди яб акалунар(шикилда) къиле фена. И серенжемда “Анжи” клубдин, ГИБДД-дин Управленидин, республикадин МВД-дин, Дағъустандин транспортдин ва рекъерин майишатдин Агентство-дин, “Анжи-Арена” стадиондин векилри, болельщики иштиракна. Р.Гъазиева “Анжи-Аренадал” фин патал гъалтзавай четинвилерик хабардарна, месалга гъялун талабана. Месладихъ яб акалунин нетижада къватл хъанвайбуру, стадиондал фин патал авай четинвилер арадай акъудун патал са жерге месялятихъ яб акална, серенжемар къабулун хиве къунай.

Иисан сифте къилерай республикадин меркэздин күчейира еке автобусар пайда хъайди такур, къулайдаказ санай-масаниз физ хъунай менфят къачун тавур ксар тъимил ава жеди. Икъ, винидихъ хабар ганвай мярекатдал къабулай серенжемрин нетижада, ихътин месялятид атанва: Каспийскдин стадиондал къуѓунар ва я маса серенжемар къиле тухудай члавуз, къугъун башламишдалди тамам къве сят вахт амаз ва адай къулухни са сядта “Махачкъала-Каспийск” шегъредай фидай автобус-

канал, “Россия -2” каналдай къалурзавай телепередача “Чехи спорт”, “Зенит” футболдин клуб ва масабур. Цинин яисуз лагъайтла и премиядин лауреатрик футболдин къве клуб ква: Махачкъаладин “Анжи” ва Санкт-Петербургдин “Динамо”.

2015-йисуз “Спорт ва Россия” премиядиз лайихлу хъайибурун арада мадни ава: “Виридалайни хъсан спортдин цийи объект” номинациядай Мордовиядин “Старт” тъвар алай спортдин рекъяя гъазурвилер аквадай центр, Мордовиядин меркез Сарансқдин -2018-йисуз футболдай дульнъядин чемпионат къиле тухудай шегъер-тешкилатчидин - дирекция “Волонтёрия” виридалайни хъсан проект” номинациядай.

“Анжи-Аренадал” - къулайдаказ

Каспийскдин “Анжи-Арена” стадиондал къугъун къиле фидай члавуз неинки азас тамашиз физвайбур, гъял са шегъердай маса шегъердиз физвай вири ксарни къевера гъатзавайди, сир туш. Икъ, къугъун башламишдалди саки са шумуд сят вахт амаз “Каспийск-Махачкъала” шегъре рехъ агалзавай. Идалайни алатаилья, рехъ агалайла стадиондал фидай автотранспорт

рин къадар хейлин артух жеда. Идалайни гъейри, хусуси улакъра аваз физвай ксар патал къугъун башламишдалди 3 сят вахт амаз Каспийскдин патахъай машинар акъвазардай чка чара ийида (парковка Р3, и чка сифте нубатда ацлурда), ам 80 процентдин ацлайла, Махачкъаладин патахъай машинар акъвазардай чка чара ийида (парковка Р2).

МАДНИ СА АЛАВА: “Анжидин” къугъунар къиле фидай вахтунда идалай вилик хъиз, исятдани, “Анжи-Аренадал” “1000 мелочей” түйкендилай ва “Каспийский” остановкадилай фидай автобусрин маршрутарни кардик кумукъда. Абур, къугъун башламишдалди къве сят вахт амаз, чин къвалах къиле тухунив эгечда.

Чухсагъул малумарна

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Са тъимил вахтар идалай вилик чна Москвада, Ватандин Чехи дяведа гъалибвал къазанмишна 70 яис тамам хъуниз талукъарна Вириосиядин студентрин арада къуршахар къунай акъажунар къиле фейидакай, ана алай вахтунда Чувашия Республика-дин И.Я.Яковлеван тъварунихъ галай пединститутгуда чирвилер къачузвай чи ватанэгъли, вичин ери-бине Хив райондин Цналдилай тир Даурен Куругълиева 86 яг-дин заланвал авай спортсменин арада къизилдин медаль къазанмишайдакай хабар ганай. И мукъвара чаз Вириосиядин акъажунар Дағъустан Республикадин вуздин студиентри хъсан нетижаяр къачуник лайихлу пай кутунвай чи са ватанэгъли мадни малум хъана.

РИКИЕЛ ХКИН: винидихъ тъвар къунвай спортдин серенжемда Россиядин Федерациядин саки 30-далай виниз вузрай тир 300-далай виниз спортсменри азаддаказ ва римлуйрин жуъреда къуршахар къунай, гъакни дишегълири къуршахар къунай гъасирал чинн устадвал къалурнай.

Москвада къиле фейи и акъажунра ДГУ-да чирвилер къачузвай гъам гадайрин, гъамни рушарин командаири къвенкъевичи чкаяр къуна. Икъ, вуздин итимирин командаири Москвадин (РГУФКСМиТ) ва Владикавказдин (СОГУ) командаирилай очкояр къве сеферда артух къазанмишналди 1-чка къуна. Вири санлай абуру 7 медаль къазанмишна. Абурукай сад къизилдинди, пуд гимшиндинбур ва пудни бурунъждинбур тир. Дишегълирик хънавай команда 3-чкализ лайихлу хъана.

Даггосуниверситетдин сайтда хабар ганвайвал, алай ватран сифте къилерай деканрик ва университетдин подразделений-рин руководителрин иштираквал аваз къиле фейи плановый совещанидал ДГУ-дин ректор Мурзазали Рабаданова спортдин дисциплинейрин кафедрадин доцент, Россиядин Федерациядин лайихлу тренер Эсед ШАГЬМАРДАНОВА (шикилда) студентри агалкунар къазанмишунай чухсагъул малумарна.

Ахцегъя - турнир

МИНИ-ФУТБОЛ

Рагнедин ЭМИНОВ

И мукъвара Ахцегърин 29-нумрадин ПУ-да Чехи Гъалибвилин 70 яисан юбилейдиз талукъарна “Ахцегъ район” МР-дин къил О.Абдулкеримован Кубок патал мини-футболдай турнир ачухнисиз талукъ тир мярекат къиле фена. И серенжем райадминистрациин жегъилрин краарин, спортдин ва туризмдин рекъяя тир отделдин заведуючий Н.Исмаиловади ачухна. Ада инал сифте гаф “Возрождение” тъвар алай фондуни председатель Къ.Мамалиеваз гана. Анал агъсакъялрин Советдин председатель К.Къазиметов, райондин дяведин ва зегъметдин ветеранрин Советдин председатель Х.Велиевни рагана.

Турнирда вири санлай 12 командади иштиракда, къугъунар къве вацра давам жеда. Турнирдин финалдин къугъун 9-майдиз къиле тухуда. Акъажунрин къилин судьявал “Ахцах” тъвар алай футболдин командаидин тренер К.Гъажиевал тапшумишнава. Адан къумекчиян Н.Ханагъмедов, А.Жалилов, А.Мирзоев ва М.Эмиржанов я. Турнирда 1-чкализ лайихлу хъайи командадиз гъиялъ-гъилиз къведай Кубок пишкешда, 1-5-чаяр къур командаирлиз пулдин премияр, акъажунрин вахтунда лап хъсан къугъувай футболистриз гъурметдин грамотаяр гуда.

Мемориальный къул эцигда

Приморский крайдин Уссурийск шегъерди Иосиф Сталин эбедин яз риклера амукун патал мемориальный къул эцигун планламишнава. И серенжем Ватандин Чехи дяведа СССР фашистриң Германиядин винел гъалиб хъана 70 иис тамам хъунхъ галаз алакъалу ийда. Идан гъакындай 16-мартидиз "Интерфакси" хабар гана.

Уссурийск шегъердин думадин пресс-секретарь Светлана Либакан гафаралди, и къалах шегъердин ветеранрин Советдин активистри къил кутунади ийзвайди я. Риклел аламукъадай къул виликрай Стalingрадский тъвар алах хъай, гила Ленинградский тъвар алай къучеда эцигун планламишнава.

И кардик къил кутунвайбуру риклел аламукъадай къул виликрай гарнизондин яшайишдин рекъяй къуллугъардай къвалин гила алишверишидин центр авай дараматдал эцигун теклифзава.

Либака алаба хъувана хъи, шегъердин думадиз ам эцигуниз акси я лагъана са журединни малумат атанава. Къулунин эскиз фадлай тестикъарнава.

Пачагъдин хизан терг ийиз къланзавай

17-мартидиз "Спутник" агентстводи хабар гайивал, Испанияда дустагънавай жигъаддиз экъечнавайбурууз пачагъдин хизандал гъужумиз къланзавай. Къилди къачуртла, абурун чуру ниятар пачай VI Филиппаз ва адан къе-рушаз - 9 иис хъянвай Леонараз ва 8 иис хъянвай Софиядиз талукъ жезвай.

Къайдаяр хъудай органар ихтиин фикирдал, абурув къекъвейла, жаъай чарчи ъана. "Филиппаз, адан рушар чкай къвалерин къаник акатайла, хажалат вуч шей ятла чир жеда", - къхенвай чарче.

13-мартидиз 8 кас: 6 итимни 2 дишегъли дустагъна, абурув Барселонада, Жиронда, Сюдад - Реалда ва Авильда къуна. Абурул терактар гъазурунай, гъакыни Сириядин Иракда женччугваз къланзавай боевикар аниж желб авунай шак физва. Испаниядин къенепатан къарин министерства малумараивал, дес-теди милли хатасувал патал еке къурхулувал арадал гъизвай.

Шак физвайбуру Испаниядин гражданар я. Абурукай вад къасдин дувулар Мароккодай я, абуру "Исламдин государствовидих" галаз арачидин къумекдалди алакъа хъузвай.

"Исламдин государство" им Сириядин Иракдин са жерге вилаятар къунвай ва халифат малумарнавай террористилин тешкилат я. Россияда и дестедин къвалах къадагъа авунва.

Къиникин жаза гана

Египетдин судди исламистрин "Стхаяр - мусурманар" гъерекатдин регъбердиз ва адан 13 терефдардиз къиникин жаза гана. Идан гъакындай 16-мартидиз News BBC-ди хабар гана.

"Рейтердин" делилралди, 14 касдик государство дали гъужумар авун планламишнава, къайдасувилер арадал гъунай, гъакни полицейскийрин участокар ва килисаяр куз чалишиши хъунай тахсир кутуна.

Алатай иисан июлдиз Мугъаммед Бадидиз ва адан 36 терефдардиз улькведин президент Мугъаммед Мурси къуллугъадилай алудайдалай гъульгунииз газф къадарра къайдасувилер тешкилуний умъурлух дустагъда ацукун приговор акуддай. Виликрайни Бадидиз маса крарай судии къве сеферда къиникин приговор акуддай. Къилди къачуртла, адак 2013-ийисан августдиз къве полицейский яна къинин ва мадни вад касдин чандиз къаст ийиз чалишиши хъунин карда иштиракунай тахсир кутуна.

Исламдин терефдал алай "Стхаяр - мусурманар" ассоциациядих Тунисда, Ливияда, Сирияда политический ва общественный таъсир ава. Египетда ва Саудовский Аравияда и тешкилат террористилинда кутуна. Иорданияда "Стхаяр" оппозициядин асул къуват.

Къумек тъалабна

Вануатудин президент Болдуин Лонсдейла тропикара жедай, "Пэм" тъвар ганвай чайгъундилай гъульгунииз вичин улькведин международный мергъяматлувилин къумекдин игтияж авайди малумарна. Идан гъакындай Франс-Пресс агентстводи хабар гана.

Лонсдейлан гафаралди, "Вануатудиз финансрин къумек гун авиляй лазим я хъи, чна вири чкаяр цийи къипелай эхцигна кълан жезвай". Чайгъундиги гайи зияндик къадар тамамда-каз тайнариз хъун мумкин туш, гъикл лагъайтла улькведин меркездихъ ва къилдин островрихъ галаз алакъа авач. Улькведин меркез тир Порт-Вилда 8 кас, Пенама вилаятада 40 кас телефон хъана. Лонсдейла малумараивал, мусибат арадал атунин себеб гъавада еке дегишвилер хъунхъ галаз алакъалу я.

Австралиядин ва Новый Зеландиядин властри остродиз мергъяматлувилин къумек авай самолетар реке тунва. Австралиядин МИД-дин къил Джуллия Бишопан гафаралди, Канберради Вануатудиз международный организацийрай 5 миллион доллар гуда.

Вануату государству Тихий океанда ава. Ам Новые Гебриди архипелагдал ала. Вануатудин территориидик 83 остров акатзва, агъалийрин къадар 267 агъзур касдиз бара-бар я. "Пэм" чайгъун Вануатуда 14-мартидиз пакамахъ арадал атана, исятда ада Новый Зеландия галайвал гъерекатзана.

Сур чукъурна

"Исламдин государствовин" дестедин боевикринни Иракдин военныйрин арада Тикрит шегъер патал къиле фейи женгерин нетижада Иракдин виликан регъбер Саддам Хусейнан сур чукъурна, хабар гузва Ассошиэтед Пресси.

15-мартидиз Тикритдин патарив женгер башламиш хъана. Иракдин яракълу къуваттин командованидин малуматдал асаслу яз абуруз 48 сятдин муддатда шегъер чин гъучивлик кутаз къланзава.

Капитан Ясир Нуман гафаралди, Хусейнан хай хурь тир Уджадин патарив къизгъин женгер къиле фена, гъикл лагъайтла ина адан сур авай. Боевикри мавзолейдин патарив гъу-

куматдин къушунар терг авун патал минаяр ва хъиткъинардай шейэр эцигна, къейдна ада.

И кар чин вилералди акурбуру шагъидвалазавайвал, Хусейнан суркай амайди анжах дестекар я. Идалайни гъейри, Хусейнан шикиларни къвхъна. Гила абурун чкадал шитрин пайдахар къурсарнава.

2014-ийисан ноябрдиз "Исламдин государствовин" террористри Тикритда Саддам Хусейнан бубадин сурни тергнай. Шеър 2014-ийисан июндилай "Исламдин государствовин" гъучивлик ква.

1979-ийисалай Иракдин властдин къиле хъай Саддам Хусейн 2003-ийисан апрелдиз Америкадин къушунар Иракдиз сухулмиш хъайла гъукумдивай къерех авунай. Амма диктатор вич лагъайтла, гъа иисан декабрдади маса чкайра чуныхъ хъана. 2006-ийисуз адак инсаниятдиз акси тахсиркарвилер авуна лагъана тахсир кутуна ва гъа и иисан 30-декабрдиз ам асмишна.

Радикальный десте тир "Исламдин государствово" Иракда 2006-ийисуз тешкилнай. 2014-ийисан гатуз "Исламдин государствовин" Сириядин ва Иракдин хейлин территорияр вичин гъучивлик кутуна, ана Мосул шегъер меркез яз халифат малумарна. РФ-дин Верховный суди "Исламдин государствово" террористилин тешкилат яз малумарна, чи улькведин территориидайл адан къалах къадагъа авуна.

Басмишна

секинарун патал

Къайгъусувилер давам жезвай Донецкий областдин Константиновка шегъердиз "Чапла патан сектордин" (Сириядин къадагъа авунай миллетчилини тешкилат) боевикар атанава. Идан гъакындай 17-мартидиз Россиядин Russia Today каналдиз шегъердин халкъдин дружинадин векилди хабар гана.

Адан гафаралди, шегъердин куучейрай автоматрай язавай ванер къвэзва. Радикалри наразивилер къалурзайбурун сенгеррал гъукумзава, амма чкадин агъалийри абур анриг агудзава.

Халкъдин дружинадин векилди Константиновкада гражданин къас башламишнавайдан патахъяр хабар гана. "Халкъ чин на-разивилер къалурз 7-нумрадин школадин драматдин патав фейла, яракълу ксари гъавадиз гъулле гана, ахла пуд кас къуна", - къейдна ада.

Идалай вилик Донецкий областда авай Украинадин МВД-дин ГУ-дин начальникдин заместитель Илья Кивади вичин Facebook-дин чина къайдасувилер арадал гъанвай кас вуж ятла тайнарнавай лагъана хабар гана. "Оперативный къалахар къиле тухуза, мукъвал вахтунда ам къада ва закондин вилик акъвазда", - къвена ада.

Рекъем

• Россиядин Яракълу Къуватра 35 агъзур дишегълиди къуллугъава. Абурукай 1,3 агъзур кас десантникар я.

ЦБ-дин курсуналди къенин юкъуз:

1 доллар - 61,75 манат,
1 евро - 65,43 манат,

къизил (1 гр) - 2292,57 манат,
гимши (1 гр) - 30,93 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.

Гъазурайди - Шагъисмаил Гъажимиризоеев

Ислен юкъуз къецепатан краин министрдин советник, Верховный Рададин депутат Антон Геращенко шеърдидин къайдаяр худай органлиз футфа кутавайбури ядай ихтияр ганвайдан гъакындай малумарна. Абуру бронемашиндин иштираквал аваз хъай авиа-массовий къайдада чурункъар тешкилун патал ишлемишнава. "Украинадин террито-риядал яракъ гъиле къуна, Украинадин власт-диз акси экъечдай ихтияр садазни гудач" - къейдна депутатди. Гъа са вахтунда ада ала-ва хъувана хъи, Константиновка да гъалар къайдадик кухтун патал артухан къуватар рекье тунва.

Ислен юкъуз Украинадин властрин гъуз-чивилик квай шегъерда къве аял галай дишегъли военныйри бронемашиник кутурдалай гъульнунизд къайдасувилер башламиш хъана. Чкадин агъалийри Украинадин къуват гъиле авзубар яшамиш жезвай общежитидиз цай яна, гъакын военныйрин машиниз къван гана. 16-мартидиз Константиновка шегъердин къекъульрик садал бронемашин къарши патаз экъечина, ахла рекъин лишанар, светофор, тротуардл акъвазнавай инсанар адак кутуна. Са аялди гъа чкадал чан гана, къвед лагъайдаз саки хасаратвал хъанач, ам вичин бубадив вахкана. Дишегъли лагъайтла, четин гъалда аваз больница къаткурнава.

Секин жезвач

Украинадин къуват гъилевайбури гъулле гуникиди вичи-вич малумарнавай Донецкий халкъдин республикадин пуд ополченец телелеф, пудални хирер хъана. Идан гъакындай Донецкдин "Цийивилер" агентства ДНР-дин оборонадин министрдин корпусдин командующийдин заместитель Эдуард Басурина хабар гана.

Адан гафаралди, Украинадин терефди-хъай са суткада 32 сеферда гъулле гана. Басурина Мариуполдин патарив гвай Заиченко хуре Украинадин къуват гъилевайбури авур гъукум къетлендаказ къейдна. Украинадин танкунал алай тупунай ополченцияр авай машинизд гъулле гана. Ана аваз хъай ДНР-дин аскерар телефон хъана.

"И кардай малумат тади гъалда ОБСЕ-дин мониторинговый миссиядив агақъарна", - къейдна Басурина.

Идалайни гъейри, адан гафаралди, Украинадин милли хатасувилерин ва оборо-надин Советдин фронтдин патарив гвай зонада кичлерар кутадай серенжемар къиле тухун патал гъульлубурун батальонар ишлемишнава.

Басурина къейдна хъи, сад-садал гъалт-зыв царцин районда "къадав агақъана жа-заяр гудай подразделенияр ава. Гъар са под-разделениди 30-далай 100-дав агақъана инсанар ава.

Ибуру бандитрин дестеяр я. Абурув неин-ки къезил яракъар, гъакни залан бронетех-ника ва тупар гва", - лагъана ада.

Февралдин юкъвара Минскда "Норманд-ский дестедик" акатзавай къуд улькведин регъберринг раҳурилай гъульнунизд вахтуналди гъулле гуна ахъвазарунин гъакындай икъ-рардл къулар чурунай. Ам Украинадин регъ-экъечдай пата 15-февралдилай кардик ква, амма чурункъа авай терефри са шумуд се-ферда ам чурай душушнин гъакындай малумарна.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛАР:
РД-дин Халкъдин Собрание,
РД-дин Гыкумат
367000, Махачкала, пл. Ленина, 1

КЫЛИН РЕДАКТОР
А.У. САЙДОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-13-55

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ -
ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САЙДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
К. М. КАЗИМОВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГЫАМИДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЬАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
3. БАБАЕВА

Чап ийиз ваххудай вахт - 21.00

Чап ийиз ваххана - 19.00

Газет "Лезги газетдин" компьютеррин базада гъазурна.

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкин къиче, б.

Тираж 8280

Макъалая редакцияди түкълър хъийизва.
Макъалайзир решенциир гузвач ва абур олкъиена ваххузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирарад сад таххун мумкин я.

Газет массовый коммуникацийин хиле законодательстводал амал авунал гузчывал авунин ва культурадин ирс хуянина реекый РД-дин Федеральный къултургын Кыблепатан федеральный округда авай Управлениди регистрация хъувунча.

ПИ № ФС 10-6468 2007-йисан 26-январь

РЕДАКЦИЯДИН АДРЕС:

367018, Махачкала,
1 Петровин проспект, 61.
7-мертеба.

(Г) - И лишандик квай материалар гъаквидих чапзавайбур я.

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Чна вал дамахзава!

Желил ЖЕЛИЛОВ

Мегъарамдхурун райондин Ярагъ-Къазмайрин хурун жемятди чин машгъур алимирал дамахзава. И хуре яшамиш жезвай Гъасанов Назирэн хва Русланани алимирин жергеяр къалинарна.

Руслан 1988-йисуз дидедиз хъана. Юкъван школа акъалтарна, 2005-йисуз Дагостехуниверситетдиз гъахъна. Вичин чехи буба Седредина, буба Назира хъиз, экономикадин рекъяй чирвилер къачуна.

2010-йисуз Москвада РФ-дин Президентдин къаюмвилек квай халкъдин майшатдин, гыкуматдин къултургъда акъавазнавай академиядин аспирантурада къелна ва ам агалкъунралди акъалтарна.

Дагъустан Республикада РФ-дин гыкуматди социальныи ва экономикадин рекъяй къурулуш гъунгуна тун патал тухузвай политикализ талукъ темадай, политологиядин ва политика идара ийизвай кафедрадин доцент Сергеева Светлана Леонидовна илимприн руководитель яз, 2014-йисуз Руслана диссертация хвена.

Диссертация худай советдин председатель О.Ф. Шаброва, илимприн секретарь А.С. Фалина, официальный оппонентар хъайи Дагъустан Республикадин экономикадин ва политикаин институтдин ректор, илимприн

Руслан Назирович Гъасанов

доктор, профессор Дибиров Абдул-Насир Зираровича, политикаидин илимприн доктор, экономикаидин илимприн кандидат Самраилова Екатерина Константиновнади Русланан диссертациядиз еке къимет гана.

И ийкъара Москвадай шад хабар хтана. Диссертация ВАК-ди тестикъарна ва Руслан политикаидин илимприн кандидатвилин тъварцлиз лайхху хвана.

Чехи буба Седредина, буба Назира, диде Венерадиз вири мукъва-къилийриз Русланан агалкъун мубаракзава ва адахъ мадни еке агалкъунар хъун чи муряд я лугъузва хурун жемятди.

Русланан кандидатвилин диссертациядик алимривай, студентривай менфят къачуз жеда.

Меркезда Яран сувар

Яран сувар Рагъэкъечдайди патан халкъари къейдздавай къадим девирдин виридалайни рикл алай суваррийк сад я. Адёт яз ам гатфарин ийкъанни ифен барабарвал туть жезвай 22-мартидиз къейдздава.

Дагъустанда и сувар гъар са халкъди чипз хас тир къетленвилералди тухузва. Чи Республикада Яран сувар Кыблепатан Да-

гъустанда, Лак, Къули, Къарабу-санвилин капитал" проект къилиз акъудунин ва Дербент шеърьедин 2000-йисаз талукъарнавай адтдин культурадин "Тъамишлагу сес" фестивалдин серъятра аваз Республикадин Яран XV суварин мярекат къиле тухуда. Ана Агъул, Ахцегъ, Бабаорт, Буйнакский, Гергебил, Дахадаев, Къули, Къурагъ, Лак, Леваша, Новолак, Ногъай, Мегъарамдхурун, Сергокъала, Рутул, Ун-

дахкент, Бабаорт, Къизляр, Леваша, Тарумовский, Сергокъала ва маса районда гельеншдаказ къейдздава. Республикадин шеърьедин агъалийрини сувар шаддиз тухузва. Яран суварин виридалайни къетлен декъикъа, лишан-яран цай, мульку лишанни - милли хурукар алай суфраяр ачуун я.

20-мартидиз меркезда Аварин театрдин майданда "Ин-

цукул, Хив, Хунзах районрин, Махачкала, Избербаш, Хасавюрт шеърьерин яратмишунрин колективи ва къилдин манидарри, къулерин "Каспий", "Айланай" ансамблири ва гъакини циркериин колективи иштиракда, - хабар гузва РД-дин Культуралдин министрстводин республикадин халкъдин яратмишунрин къвали.

Хабар це

КВЕВ "ЛЕЗГИ ГАЗЕТ" МУС АХГАКЪЗАВА?
Хемисдиз, жуъмядиз, кишдиз, гъяддиз, ислендиз, саласадиз, арбедиз? -
Шеър, район, хуър къалура -
Жуван тъвар, фамилияни -
Палабзава атана редакциядиз раҳкурун.

"Дурнайрин гъарайди" там кутада

Дагъви ШЕРИФ

Ашкара тирвал, къелунин алай ийсалай Санкт-Петербургдин полицейский колледждин курсант-трилай башламишна МВД-дин вири векилри ва амай курсантини и кар давамарда.

на. Курсантар сад лагъай дес-теди 2014-йисан сентябрдин вац-ралай чирвилер къачуз башла-мишна. Республикада вирида-лайнин жеъильди тир и сусуда къелавай аялри шеъердин об-щественный умъурдан актив-виледи иштиракзава. И мукъва-ра Дагъустан Республикада авай

курсантар чин дараматдин вилик къве жергеда низамда аваз акъвазна, абурух галаз РД-да авай МВД-дин векилри, коллед-ждин директор, полициядин от-ставкада авай полковник Мегъа-мед ЛАХИЯЛОВА, РД-да авай МВД-дин Общественный совет-дин член Гъажимурад ЗУРГА-

ЛОВА гъавурдик кутунин съгъ-бетар тухвана, Ватандин Чехи даяведин девирдиз сейрна. Гуль-гъуль Гъажимурад Зурголован теклифдалди Каспийск шеъердин паркуна, аллеярия авай ёлкайрилай зигилар къватлиз фена.

Хабар гузва

Гъуърметлу "Лезги газет" къелзазайбур! Чи бағърияр-лезгиар!
24-мартидиз ийкъан сяддин 4-даз Республикадин Милли библиоте-ка Бакудай ииниз мугъманвиле атанвай, вич ана чапзазай культурадин "Алам" журналдин къаюмвилек квай литературадин "Марвар" къватлалдин Чехи мярекат - литературадинни музықадин межлис къиле фида. Ана шаирини манидарри, музыкантрини артистри иштиракда. Им чи халкъдин къадим вахтарай атанвай Яран суварни давам хъун я.

Милли медениятталдик рикл алай вирибурувай аниз къвез, ял ягъиз, хайи чаланни музықадин ирсиникай лезет къачуз жеда.

Буюр, азибур, чна күн вилив хузваз!

"Алам" журналдин ва "Марвар" къватлалдин векилар.

Малумат

Къ.Акимован "Лезги зарияр" къумекчи ктаб 2015-йисан сен-тябрдиз 2-сеферда ақудиз гъазурзава. Малуматар къабулзава. Подписка тухузва: са ктаб - 500 м., аялриз ва студиониз - 300 м. Тел. 8-928-560-18-66